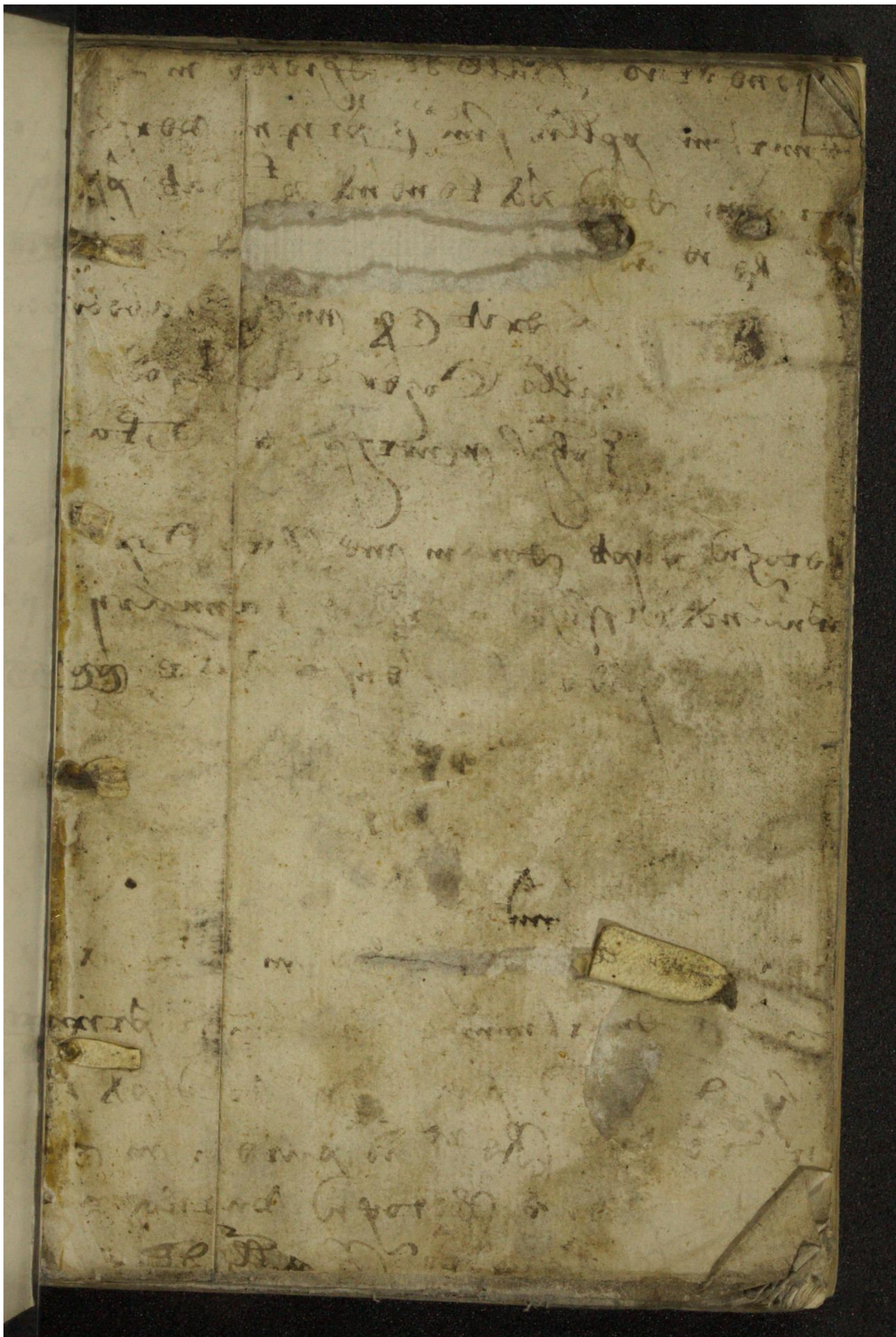

1592
Thrivero

VNIVERSÆ MEDICINÆ BREVISSIMA ABSOLVTISSIMAQVE METHODVS,

AVCTORE

HIEREMIA THRIVERO

MEDICO clarissimo, ac quondam in celeberrima Academia Louaniensi professore publico & primario:

Quam immatura morte præreptus edere non potuit; nunc autem per DIONYSIVM THRIVERVM *Louaniensem, eius filium, in lucem edita.*

Cum Præfatione ad prudentissimum inclytæ ciuitatis Zirizææ Senatum: qua nonnihil detegitur nocentissima Empiricorum impostura.

LVGDVNI BATAVORVM,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Franciscum Raphelengium.
cIↃ. IↃ. XCII.

AMPLISSIMO ORDINI SENATORIO REIP. ZIRIZÆÆ

DIONYSIVS THRIVERVS Medicus S. P. D.

NTER *omnes diuinas diuini quodammodo Hippocratis ſententias*, Viri grauiſſimi, *hæc præ ceteris mihi ſemper celebris admodum viſa est, & præclara:* Vita breuis, ars verò longa, occaſio autem præceps, experimentum periculoſum, iudicium difficile. *Digna etiam quæ non ſolùm ipſius Medicinæ tyronibus, ſed omnibus etiam profeſſoribus alta ſemper mente repoſta maneat, vt tanto maiore ſtudio, labore ac diligentia contendant, breuiſſimo vitæ ſpatio ad diſciplinæ longiſſimæ, omniumq́; aliarum longè difficillimæ cognitionem peruenire. Neque enim vt aliæ, aut è breuibus quibuſdam dependet oraculis, aut hominum etiam decretis & auctoritatibus, ſed variarum linguarum, plurimarum etiam artium liberalium, ac aliarum denique propemodum infinitarum rerum cognitione ac*

vsu. In primis siquidem in ea (vt interim de linguarum & scientiarum diuersitate quæ aditum ad eam patefaciunt, taceam) admirabilis illa humani corporis, omniúmque eius partium structura diligenter perscrutanda venit & natura. plurima deinde morborum hanc violantium genera, eorúmque causæ suis signis sunt distinguenda, quemadmodum ante multa secula trecenta illa fuisse scripsit Plinius & plerique alij tam Græci quàm Arabes medici, exceptis generum speciebus, quarum omnium quanta sit diuersitas, facilè intelliget, qui tantum norit, quot sub se differentias, febris nomen comprehendat: omissis his qui posteà noui nec anteà vnquam visi accreuerunt, & indies accrescunt: demptis venenorum plus mille discriminibus, casibus etiam quotidianis lapsuum, ruinarum, ruptionum, luxationum, adustionum, vulnerum, hisq; consimilium. Tertiò vastissima densissimáque illa remediorum aduersus eosdem infestissimos sanitatis nostræ hostes sylua, diligenti est obseruatione perlustranda, in qua ea statim triplici genere distincta occurrunt, stirpium scilicet, animalium & fossilium, quorum vnumquodque quàm rursus varium sit aut diuersum, non difficile ex tot millibus herbarum est cognoscere, si ex vno reliqua æstimare liceat. Prætereo nunc innumera

ex his

ex his omnibus ſimplicibus compoſita medicamenta. Iam neque horum omnium facultates duntaxat Medicina inueſtigat & vires, ſed & eorum opportunum & ſalutarem vſum ex orbe inquirit ſuperiore atque cæleſti, cuius alioquin conſtitutione neglecta aut aliter ignorata, ſæpius venenum erit quod in remedium datur. Ne autem ob tantarum rerum, quæ medico perdiſcendæ ſunt, varietatem, infinitámque penè difficultatem, nonnulli à tam præclaro, iucundo & vtili ſtudio deterrerentur, Galenus vniuerſam medendi artem, tam longè latéque ſe extendentem, in adeò ſuccinctam ac breuem contraxit methodum, vt propterea à quibuſdam artis paruæ titulo aut nomine inſcribi mereretur: quam etiam (optimæ memoriæ) parens noſter clariſsimis ſuis commentariis plurimùm illuſtrauit: ſicuti & alterum hoc medicinæ compendium magno ſtudio elucubratum nobis reliquit, omnibus ſtudioſis longè vtiliſsimum. Quamquam corruptiſſima hac noſtra ætate quamplurimi contemptis ac præteritis hiſce aut ſimilibus artis noſtræ inſtitutionibus, aut etiam (quod minùs ferendũ erat) iis Galeni aut Hippocratis libris, in quibus de morbis & eorum cauſis methodo inueſtigandis docetur, properent ſtatim ad Auicennæ, Haly, Rhaſis, Meſuæ, aut ſimilium Arabum monu-

 menta,

menta, ex quibus quamprimum atque pestiferam quandam transcribendorum medicamentorum formam (receptam vocant) morborum interea nullam notitiam, tantùm generalia ac nuda quædam nomina acceperunt; magno quidem sed turpissimo quæstu in ciuium vitam grassantur, quibus vt quoque faciliùs & sub docti medici persona imponant, Italiam, aut Hispaniam, aut Burgundiam petunt, aut aliam exteram regionem ac longinquam, in cuius Academiis (Vniuersitates nominant) per sex aut septem menses remorati, nescio quam subitam & admirandam metamorphosim passi, ex professo, insignis Medicinæ insignes Doctores redeunt & professores, aliquando empto, sæpius ementito glorioso doctoratus titulo; & qui artis vestibulum numquam sunt ingressi, ad eius fastigium se peruenisse iactant, nihilque nisi praxim suam apud vulgus crepitantes, quam totam in descriptione alicuius medicamenti consistere autumant; cũ tamen congesta citra delectũ & rationem, multarum inuicem pugnantiũ radicum, herbarum, seminum & aliorũ turba, tam ineptam eam plerumq; faciant & absurdam, vt ab ipsis pharmacopœis meritò sæpissimè irrideantur. Quare fit vt quando sacra miscentes prophanis, admirandam quandam nituntur ostentare artem aut sapientiam, crassam suam

ſuam prodant inertiam atque inſcitiam, & vt morbum ſæpenumero varia huiuſmodi indigeſta, longeq́ petita medicamentorum mixtione, alant, foueant & augeant, qui vna alioquin radicula commodè adminiſtrata, tolli facilè potuiſſet & curari, quemadmodum multis in locis non ſemel eos reprehendit Galenus. Certè ſi in huiuſmodi alicuius remedij deſcriptione tota curandi ars ſita ſit, omníſque eius conſtituta difficultas, rectè Theſſalus ille Neronis principatu, cuncta maiorum placita delere conatus eſt, artémque nouam profeſſus, quam ſex tantùm menſiũ ſpatio, auditoribus ſe edocturum pollicebatur, qui tamen eam ob cauſam ex omni medicorum ſchola eiectus eſt, ſicut & eius dogmata perſæpe à Galeno ſunt improbata: quòd tantæ artis ſit & difficultatis, purgans aliquod medicamentum ſub decocti forma aut alia, myropolæ præſcribere conficiendum, vt rudis aliquis barbitonſor, & quiuis etiam alius Antronius aſinus vno atq; altero die facilè perdiſcere poſſet & imitari. Multò profectò prudẽtius quondam fecere Ægyptij, qui in adhibendis medicis tam curioſi fuerunt (teſte etiam Herodoto) vt ſingulis morbis, ſingulos ſuos aſsignarent & præficerent medicos, exiſtimantes, ob vitæ noſtræ anguſtiam, impoßibile eſſe, vt vnus omnium morborum, cauſarum, & remediorum

poßit consequi cognitionem. Tanto magis admiranda, nec vnquam satis detestanda venit pestilentißima Paracelsistarum aut Alchymistarum (vt appellant) nostri temporis hæresis, qui plerique omnium disciplinarum ac literarum ignari, reiecta spretáque vera & antiqua illa medicina, à Deo Opt. Max. (omißis nunc nugis poëtarum & aliorum qui fabulosè de huius inuentoribus scripserunt) Adæ primo nostro parenti infusa & indicata, & postea à tam præclaris ingeniis aucta & illustrata, nescio quam nouam fingendi, mentiendi ac imponendi artem inuenerint, aut ab ipsis Inferorum sedibus euocârint, vno ferè eodemq; remedio, omnium morborum quos non cognoscunt, nec vnquam studuerunt cognoscere, curationem impudenter promittentes, sicq; misero popello imponentes; quemadmodum is semper magis capitur & inescatur fuco & impostura, quàm ipsius rei veritate. Hinc etiam hodie turgidus quidam chirurgiæ magistellus, diobolaris pharmacopola, vesana mulier, & ex abiectißima plebe, quilibet etiam sordidissimus artifex sedentarius, propriam profeßionem exosus, quod ex ea non habeat quo insatiabili suæ auaritiæ satisfaciat, confugit ad Paracelsi aut alterius cuiusdam librum, materno idiomate de vrinarum differentiis, herbarum facultatibus

tractan-

tractantem, ex quo ſtatim atque colorum in lotio diſcrimina aliqua leuiter annotârit, ſpumæ & bullarum ſignificationes, ſtirpium nonnullas vires didicerit, medicum ſimulat & fingit, pulſum explorat, vrinam inſpicit, & ex vna eius etiam ad dies aliquot adſeruatæ, aut certè ex longiſsimis partibus apportatæ inſpectione, effronti audacia, quiduis de morbi condicione & euentu ſe dicturum promittit: cúmque inueſtigandorum morborum methodum nullam habeat; vt tamen aliquid videretur dicere, nunc hepar extenuatum, nunc pulmones putrefactos, nunc è capite in partes ſubiectas diſtillationem (catarrhum dicunt) nunc hos, nunc alios in corporibus humanis comminiſcitur affectus, ſicuti & temeraria admodum manu eiſdem remedia adhibet citra iudicium & rationem: vel venæ ſectione ſanguinem detrahens, aut purgatione humores educens, hic euphorbio, ille colocynthide, tertius antimonio, vel ſimili toxico & deleterio medicamento, à quo frequenter ægroto plus eſt periculi quàm ab ipſo morbo; vtpote cui ipſum ſuccumbere ferè ſemper foret neceſſe, niſi naturæ validæ vires, vt morbi malignitatem, ſic & medicamenti deleteriam omnino facultatem vincerent & ſuperarent. Horum impiis nefandiſq́; impoſturis ac diuinationibus tandē nunc factum

est, vt omnis etiam verus, eruditúsque medicus, contra mentem, contra omnem rationem, contra omnia denique artis præcepta, ex sola vrinarum inspectione, medicinam apud vulgum facere cogatur. nam eò insaniæ ac dementiæ deuenit, vt nisi ex allato ad medicum lotio, audiat morbi speciem, partem affectam, sexus ægrotantis distinctionem, euentum, omniúmque simul symptomatum & accidentium magnitudinem, cum maxima abit indignatione, & circumforaneos fucatósque illos adit medicos, inter quos eum doctissimum iudicat & expertissimum, qui quàm fortunatissimè in hac ariolandi arte versari consueuit: audies enim sæpe dicentem, Sic omnem mihi morbum exposuit, sic locum dolentem demonstrauit, sic omnia accidentia enumerauit, quasi corporis mei abditissimis partibus insedisset. Profectò si imperita illa plebecula, de huiusmodi rebus grauioribus benè vnquam iudicare potuisset, nunquam, cum tanto vitæ discrimine, salutem suam & incolumitatem ineptis indoctisq; huiusmodi hominibus crederet aut committeret. Quare Principes, magistratus & alij, quibus Reipub. salus commissa est & delegata, quando pictis huiusmodi medicis, veris autem carnificibus, grassandi libertatem præbent & licentiam, eam prorsus negligere, aut

ignorare

ignorare videntur. Nulla enim alia est disciplina tam facilis, nulla etiam ars manuaria tam vilis, sordida, & abiecta, ad cuius publicũ exercitium non admittitur, nisi is qui eandem saltem aliquot annis, sub eiusdem artis professore aut magistro (vt aiunt) didicerit, & eius iam specimen ediderit & exemplar: interea ad professionẽ medicinæ, artis tam præclaræ atque diuinæ, omniumq́ aliarum longè obscurissimæ ac difficillimæ; in qua non agitur de fundo, villa, aut aliis huius mundi facultatibus retinendis, aut recuperandis, non de calceo suendo, aut etiam veste paranda aut reparanda, sed hominis secunda valetudine (qua illi sub cælo nihil contingere potest iucundius, dulcius, vel vtilius) conseruanda, & aduersa propulsanda, omnes omnium literarum rudes tolerantur & permittuntur, barbitonsores, aromatopolæ, sutores, textores, fabri, mulieres, circũforanei & similes stupidissimi asini, ab ipsa prima adolescentia in densissimis ignorantiæ tenebris enutriti. Vna, procul dubio, causa, quòd ipsa medicina iam ferè omnibus sit despectui, & ipsius professores habeantur ludibrio: quæ tamen ars inter omnes vna, priscis seculis, quando nondum sordidi quæstus & fœdæ voluptates vitiassent omnia, aliarum omnium dignissima habita est, & præstantissima, à potentissimis Imperatoribus;

opulen-

opulentißimis Regibus, ac aliis clarißimis viris maximè celebrata: quemadmodum veros eius cultores tanquam Deos colebant, imò quosdam in Deorum immortalium numerum referebant. Quare prædicta omnia medicorum monstra, tanquam pestes, ex omnibus bene constitutis vrbibus expellenda sunt, & illi tantùm medici admittendi, qui ingenio admodum præstanti, à teneræ ætatis incrementis huic arti perdiscendæ toti se consecrârunt, & omnibus omnium rerum eam constituentium studiis meritam & iustam operam impenderunt, insistentes semper quantum possunt Hippocratis & Galeni, aliorúmque antiquißimorum & probatißimorum medicorum vestigiis, duoq́ semper ad rectè curandum necessaria instrumenta, rationem scilicet & experientiam coniungentes, neque vnum sine alterius præsentia magni æstimantes, maximè in eorum morborum curatione, qui cùm in reconditißimis corporis partibus delitescant, nunquam innotescent, nisi diligenti omnium symptomatum inuestigatione eruantur. Ad hanc autem curandi artem, cùm via admodum longa sit & difficilis, non faciliùs studiosa iuuétus peruenire poterit, quàm si à compendio aliquo, temperaturarum & morborum cognoscendorũ curandorumq́ generalia quędã capita complectente, auspicetur.

Huius-

Huiusmodi autē est præsens (vt eò vnde aberrauimus redeamus) patris nostri liber, quem inter alia præclara eius scripta reperi, quæ prematurè ex hac mortali vita euocatus, edere, multa etiam absoluere non potuit. Quare superioribus aliquot annis, quantum otij ab artis nostræ exercitatione, & aliis negotiis familiaribus suffurari potui, id totum illis perficiendis absoluendísque insumpsi, vt aliquando pro ingenij ac eruditionis meæ mensura, perfecta & absoluta, in apertā intelligendi lucem prodire possent, quemadmodum id officij mei ratio à me exigere videbatur. Neque sanè tam diu illa suppressissemus, aut nobis reseruassemus; nisi Typographi nostri typis suis excudere aliquando recusassent; idq; ob turbulētissimi temporis nostri infelicitatē, quo omnes ferè literæ ac disciplinæ contemtæ iacent & despectæ; ac pro veritate ipsa, merus fucus & impostura, pro eruditione barbaries, pro arte denique ἀτεχνία maximè grassatur ac dominatur. Iam quorundam etiam æmulatio & inuidia ab eorum diuulgatione me nonnihil deterrebant. Sicuti enim patrem nostrum quando inter mortales adhuc esset, summáque cum laude, gloria, & nonnullorum etiam vsque ad inuidentiam admiratione, artem hanc nostram in celeberrima Louaniensi Academia profiteretur, quidam liuidi magis quàm docti

non

non cessarunt virulentis suis telis lacessere, ita & impræsentiarum non defuturos vereor, qui erudita & præclara eius monumenta, quibus tamen nominis sui memoriam consecrauit immortalitati, carpere tentabunt & lacerare. Excreuit tamen tandem audacia, præsertim quando pro maiorum maximè laudata consuetudine, sub grauiorum quorundam virorum tutela & patrocinio ea publicare statuissemus: quemadmodū & præsentem in veram medicinā Isagogen, nominis vestri auctoritate munitam & protectā omnibus nunc communicamus & diuulgamus, quòd illud magis quàm aliorum statim multis de causis occurreret. inter quas ea prima præcipuáque est, Viri prudentissimi, quòd vobis gratias nunquam agere potero dignas, pro vestra in me summa liberalitate ac munificentia, qui me iam ante annos xiij. cùm in eum iam statum res vestræ deuenissent, vt in peiorem deuenire vix possent; vtpote cùm nunc mare vniuersam vestram insulam teneret & occuparet, eius aggeres vtrinq. deturbaret, ac nonnullis in locis iam solo ferè æquaret, muros etiam vrbis vestræ vndique violentissimè concuteret. Omitto iam prioris longissimæ, arctissiméque obsidionis immensos sumptus, aliáque grauissima incommoda, & post eius deditionem tumultuantium in ea Gallorum aut Wallonum

(vt

(vt appellant) plusquã barbaricam insolentiam, per quam penè in facultatum simul ac vitæ spoliationem incideratis: qui eo inquam tempore, tot miseriis, tot calamitatibus oppreßi, me ex Brabantia, ob belli tumultus & pericula profugum, maiore donastis stipendio (quod etiã anno proximè exacto duplicare dignati estis) quàm vnquam antea aliquem alium medicũ, quando in vberrima omnium rerũ viueretis affluentia, aut quàm etiam id temporis alia quæuis totius Zelandiæ aut Hollandiæ ciuitas opulentißima suos donaret medicos, sicuti & in scholæ vestræ moderatorem, & alios omnes Reip. vestræ inseruientes, annua salaria ampliora præ cæteris omnibus ex publico vestro ærario confertis. Ego igitur vt pro tanta vestra erga me benignitate vobis ac posteris omnibus, pro fortunæ meæ tenuitate, tenue aliquod relinquerem argumentum, has genitoris nostri vigilias, vobis offerre volui. Acceßit altera meæ dedicationis causa, quòd non dubitarem quin clarißimi nominis vestri inscriptione, omnibus forent longè gratißimæ, & aduersus omnes omnium Zoilorum morsus optimè præmunitæ, quòd apud omnes summa auctoritate valeretis & gratia, cùm ob alias præclaras vestras dotes, tum ob magnam illam in administranda Repub. vestra prudentiam & sapientiam, eximiam quoque

erudi-

eruditionem, qua reliquarum Zelandiæ vrbium magistratus vincitis & superatis, quemadmodum & maiores vestri à multis iam seculis semper vicerunt & superarunt: adeò vt ausim affirmare (sine vlla tamen assentatione) ex hoc vestro oppido, plures prodiisse viros eruditos, plura præclara ingenia, quàm ex celeberrima populosissimáque aliqua Zelandiæ aut Hollandiæ vrbe, quorum nomina, eorum more, qui ingeniorum suorum fœtus auis aut proauis vestris consecrarũt, hîc referre nolui. Hinc mirum etiam non est, optimum & inuictissimum quondam Principem nostrum, Carolum hoc nomine V. Romanorum Imperatorem semper Augustum, tantopere aliquando admiratum fuisse huius vrbis Senatus exquisitam doctrinã, exquisita ingenia, maximè D. Magistri Francisci à Zandic, & M. Leuini à Burg, qui tunc temporis à secretis huius vrbis erant, singularem adeóque raram eloquentiam, vt in nulla Belgicarum suarum prouinciarum ciuitate, similem se audiuisse diceret. Quare si rectè diuinus ille Plato eas Respub. beatas esse existimauerit, quæ à sapientibus aut sapientiæ studiosis administrantur; vestram certè, à tam doctis & prudentibus semper viris administratam, ter quatérque semper beatam fuisse necesse est. Profectò ex solis propemodum litteris cognoscitur

scitur

ſcitur quomodo ciuitates, regna regenda ſint & imperia, quæ ſi ſine iis tutari poſſe videntur, propagari tamen vix poſſunt. In exemplo Thebani ſunt, quorum regnum cum illorum duce Epaminonda viro literatiſsimo ſummoq́; philoſopho, vt natum, ſic & exſtinctũ planè fuiſſe conſtat. nam ante eum ducem, nullum memorabile bellum geſſere, nec poſtea virtutibus aut victoriis, ſed cladibus inſignes fuere. Similiter neque Athenienſes, aut terræ amplitudine, aut militum multitudine, magis prudentia & ſapientia totam aliquando Græciam ſubegere. Sed nec Alexander ille Magnus, in ipſo adhuc ætatis flore, non ſolùm vniuerſæ Græciæ, quæ iam ab eo ad Perſas defecerat, ſed etiam totius terrarum Orbis imperium, tam facilè fuiſſet conſecutus, niſi ab ipſa ſtatim pueritia, acerrimis literarum ſtudiis ſe dediſſet, & ea exacta, ab Ariſtotele, omnium philoſophorum præſtantiſsimo, optimis quibuſque diſciplinis, præſertim philoſophia, optimè fuiſſet inſtitutus. Quemadmodũ nec Cæſar noſter Carolus (vt externa iam hæc exẽpla omittamus) vnquam tam longè lateq́; in quatuor mundi regiones imperiũ ac potentiam ſic extendiſſet ſuam, niſi Adrianus *Vltraiectenſis, poſtea ſummo Pontificatui præfectus, illi prius literas & ſanctos quoſque mores magno ſtudio inſtillaſſet.*

Iam non solùmodò eruditione vestra ac prudētia, eam nunc famæ aut nominis claritatem adepti estis & cõsecuti; sed magna quoq; & admirabili illa in reparandis vel instaurandis aggeribus, ingenij vestri dexteritate, qua rursum ceteros Zolandiæ incolas multũ semper antecelluistis: sicuti iam annis elapsis XIII. in hac vestra Scaldiæ insula re ipsa abundè satis demonstrastis, vbi opus tam arduum ac difficile tandem absoluistis & perfecistis, in maximam omnium eorum admirationem, qui de eo absoluendo perficiendoq; omnino desperabant. Hinc etiam apud omnes exteras gentes & nationes, huius artis & industriæ vestræ fama, hoc tempore adeò increbuit & dimanauit, vt si quando æstuantis maris impetu, magnaq; ventorum vi, in simile discrimen contingat deuenire, vestram magis quàm aliorum operam & artem desiderare soleant atque implorare. Atque his potissimùm de causis, inter cæteras, præsentes parentis nostri labores, in vestræ dignitatis clientelam dare, vestra humanitate freti, ausi fuimus. Oramus autem vos, quanta possumus animi demissione, vt eos in pignus gratitudinis & voluntatis erga vos nostræ grata benignáque manu accipere dignemini. Quod si feceritis, vti confidimus, ad maiorem alacritatem, studiúmque edendi maiora,

in qui-

in quibus olim etiam desudauimus, nos excitabitis. Interea Deus Optim. Maxim. vestram dignitatem (cui me humiliter commendo) Reipublicæ vestræ diu seruet incolumem.

Ziriẓææ, ex nostro museo, ipsis Kalendis Septembris, Anno à nato humani generis Seruatore M.D.XCI.

DIONYSIVS THRIVERVS MEDICARVM LITERARVM STVDIOSIS S.

IDISTIS aliquando, ni fallor, studiosi optimi, nonnulla præclara parentis nostri (optimæ memoriæ) monumenta, quæ ipsemet quando adhuc inter mortales hîc viueret, in communem vestram vtilitatem edidit. Inter hæc sunt clarissimi commentarij in Hippocratis Aphorismos, in Libros De ratione victus in morbis acutis: item in Librum eiusdem, siue, vt aliis placet, Polybi, De ratione victus idiotarum: rursus in Celsum De sanitate tuenda; ac alij breuissimi in breuissimum Polybi libellum De ratione victus: in Galeni τεχνὴν, Libros De temperamentis, De inæquali intemperie. Præter hos commentarios, sunt diuersæ quædam disceptationes, vt De secanda vena in pleuritide contra Fuchsium, & alia contra eiusdem Apologiam argumenta. De securissimo victu à Neotericis perperam præscripto. Super natura solidarum partium cum Aristotele & Galeno. Libellus præterea De ratione victus iuxta morborum tempora: Paradoxa de aqua, aëre, & vento. Variæ denique variarum rerum sententiæ, quas Apophthegmata nominauit aut inscripsit. Præter hæc eius opera, nulla alia typis alicuius euulgata vnquam vidi, nec alios etiam medicos, ætate me longè priores aut grauiores, vel etiam

etiam chalcographos aliquos aliqua vidisse audiui. Quare vbi in prædictis suis Commentariis in τεχνὴν Galeni, aut Hippocratis Aphorismos sic aliquando ait: *De his in libris Galeni De morbis & symptomatis, De locis affectis aut crisibus diximus*, scriptoris vitio, *diximus*, pro *dicemus* scriptum esse puto, aut patrem subintellexisse hæc duo verba, *breui edendis*, aut similia, quasi dicere voluisset: De his in commentariis nostris breui edendis in lib. Galeni De morbis & symptomatis, locis affectis aut crisibus diximus. Hoc eum etiam voluisse significare, satis colligere licet ex epistola sua ad Lectorem, quam in calce expositionum suarum in Aphorismos Hippocr. adiecit, in cuius fine sic scriptum reliquit. *Sed eorum omnium in proximis operibus elenchum simul dabo: appello proximos commentarios nostros in libros* De *febribus*, *De crisibus*, *De morbis & symptomatibus*, *De locis affectis. Spero enim, quòd in istorum singula propediem labores nostros videbitis.* Ex quibus verbis satis constat eum huiusmodi commentarios tum temporis non edidisse, sed sperasse paucis pòst diebus se editurum esse, quemadmodum etiam edidisset si vita suppeditasset. Ipse autem moriens bibliothecam suam mihi legauit, serioque matri ac reliquis amicis mandauit, ne vnquam committerent, vt illa in fratris manus aliquando deueniret. Ille tamen post eius mortem Louanium rediens, quædam patris scripta surripuit, quædam etiam ab iis quibus commissa erant precibus extorsit, præsertim perfectissima quæque & absolutissima, quibusque extrema manus à genitore erat imposita, è quibus

vnum

vnum tantũ exemplar, (nec id etiam sine magnis sumptibus ac laboribus recuperare nobis licuit) imperfectiora verò quæque, vtpote quibus prima tantùm manus adhibita erat, nobis reliquit. Parens autem quando maximo meo omniumque amicorum damno ex hac misera vita in illam longè beatissimam emigraret, vixerat annis plus minus quinquaginta duobus, quando ego adhuc puer eram elementarius, vt quatuor aut quinque tantùm annos natus. Postea pueritia exacta, & Latinis literis quantum decebat imbutus, ad philosophiæ & reliquarum artium, quas liberales appellant, studium me transtuli. Sed nec huic semper immorari volens, vbi in eo pro consuetudine gradum accepissem, ad Medicam artem animum appuli: solent enim plerique filij (teste etiam Cicerone Officiorum libro primo) maximè ea studia sectari & æmulari, in quibus eorum patres aut maiores aliqua gloria præstiterunt. Atque in hac iam ante annos duos & viginti Louanij promotionẽ, vt nominant, adeptus, cœpi nonnumquã de patris laboribus perficiendis edendisque cogitare, quemadmodum id officij mei ratio, & ea, quam optimæ patris memoriæ debeo, à me exigere videbatur. Hinc superioribus aliquot annis, quantum otij ab artis nostræ exercitatione & familiaribus negotiis mihi impetrare licuit, id totum illis absoluendis perficiendisque insumpsi, vt pro ingenij ac eruditionis meæ mensura, absoluta & perfecta aliquando in apertam intelligendi lucem prodire possent, quemadmodum & nunc præsentem hanc totius Medicinæ breuissimam, tamen absolutissimam,

tiſſimam, methodum omnibus communicamus. quare autem priùs non cõmunicauerimus, in præcedenti epiſtola diximus. Hanc autem ſi gratam vobis fuiſſe intellexerimus, prænominatas omnes & etiam alias parentis lucubrationes aliquando, breui autem clariſſimas eius elucidationes in libros Gal. De differentiis febrium, & Plutarchum De ſanitate tuenda, non minori vobis emolumento futuras, Deo fauente, dabimus. Interea valete & bene conſulite.

METHODVS VNIVERSÆ MEDICINÆ,

AVCTORE HIEREMIA THRIVERO QVONDAM MEDICO LOVANIENSE.

QVATVOR sunt artis medicæ officia, quorum primum sanitatem acceptam seruat: secundum clam ac paullatim priorem in meliorem transmutat: tertium, ruentem ac præcipitem retinet: quartum, morbos eruit ac veterem alacritatem reponit. Rectè ergo ac eleganter Galenus subiectum medicinæ, aut argumentum (ipse scopum appellat) sanitatem constituisse videtur: finem verò, sanitatis adeptionem. Nam quæ de morbis, eorumque causis, ac signis traduntur, eò omnia referuntur. Ars procul dubio pulcherrima, quanquam plerique hoc illi vitio vertant, & nomen artis non nisi vilioribus artibus tribuant: atque artem opere, scientiam verò contemplatione definiant. Qui

Quatuor artis medicæ officia.

Subiectum medicinæ sanitas.

Finis sanitatis adeptio.

Medicina omnium ſcientiarum præclariſſima.

quidem quantum mihi apparet, medicinam omnium aliarum ſcientiarum præclariſſimam faciũt. Nam quamuis ita ſit, vt propriè ſcientia de iis rebus dicatur, quarum ſola eſt contemplatio, nunquam tamen nominis iniuria, aut peculiaritas, ſuo medicinam fruſtrabitur honore. Nam nequaquam præferri debent quæ ad ſolam contemplationem ſpectant, his quæ vna cum ipſa ſpeculatione ad opus aliquod conducunt. Omitto iam non ſolùm Medicinam, ſed & alias liberales ſcientias omnes, atque adeò ipſam Mathematicam, quæ tamẽ propriè ſcientia dicitur, artis nomenclaturam libenter audire. Vix ſola Theologia aut Iuriſprudentia hoc neſcit. Nec mirum. nam reliquæ diſciplinæ ingenioſum virum requirunt & ſolertem : Theologia magis ſapientem ac pium : Iuriſprudentia autem, vt ex nomine eſt colligere, prudentem ac pium. Scio quòd & ignaua quædam artificia, artis nomen ſibi vendicent : Verumtamen & iis in ſua inuentione fuit difficultas, quamuis nunc ſit facile apprehendere inuentas : ita communiter dicimus de multis rebus, eas non eſſe magnæ artis, ſed tantùm ſcientiæ. Iam neque Medicina ſic artis nomen induit, vt omne ſcientiæ nomen exuerit. Quinimo & inter multas alias hoc nomen meretur præcipuè, vtpote in qua principia reperies, media, & fines, quæ in ſacris hiſtoriis, vel ethnicis, aut etiam iuriſprudentia longo tempore requires.

Galenus medicinam communiter non propriè ſcientiam dicit.

Cur igitur Galenus medicinam communiter, non autem propriè ſcientiam appellat? Nunquid propriè ſcientiam nominat, cuius finis contemplatio, vel quod eſt veriſimilius, cuius certus eſt vſus, vt

eſt ipſius

est ipsius Mathematicæ, certè nullius incertior, quàm ipsius Medicinæ. Verùm & hoc rursus illi cum aliis multis commune, vt principia eius, ac præcepta sint certa, professores autem incerti. Atque hactenus de priuilegio scientiæ, aut artis medicæ. Quæ quidem, vt reliquæ omnes artes quæ methodo inhærent, per resolutionem inuenta est, ac à notione ac vsu finis incipit: & deinceps paullatim explorat media & causas. Sic, vt crassa Minerua agamus, ædificandi artem, ac tectum inuenit cœli iniuria: nam statim tectum postulat (cui inniteretur) murum, murus autem fundamentum. Nihilosecius in re medica, præceps sanitas remedium quærit; remedium, remediorum discrimina; remediorum discrimina, corporum, morborum, signorum, ac causarum differentias. Contrario ordine innititur compositiua: nam hæc à causis incipit, & ipso effectu ac fine finitur. Manifestior erit sermo per exépla. Curatio scilicet in doctrina resolutiua est principium: finis verò elementum aut temperamentum. E contrario in doctrina compositiua, hoc est principium, illud verò postremum ac finis. Atque hoc ferè ordine omnes traduntur scientiæ. Proximè ad hanc accedit doctrina definitiua, quæ ferè in nullo alio ab ea differt, præterquam quòd definitionem prætermittat. Ita Auicenna simul definitiuam & compositiuam fecit. Non tamé semper eundem ordinem seruare debet, sufficit quòd ordinem particularium in definitione exequatur. Habet autem & hæc suam seorsum vtilitatem & facultatem. Nam vt resolutiua inuentione, & compositiua demon-

Medicina per resolutionem inuenta.

Doctrina cõpositiua.

Per compositionem omnes traduntur scientiæ.

Doctrina definitiua.

Quemadmodũ doctrina resolutiua inuentione, compositiua

demonstratione: ita definitiua memoria valet.

demonſtratione: ita definitiua compendio valet & memoria. Semina enim habet definitio omniũ earum rerum quæ poſtea diſſeruntur. Sed & compoſitiua & reſolutiua latiùs per omnia vagantur & luxuriantur, definitiua verò circa ſuas partes cogitur. Non licet autem definitiuam doctrinam à qualibet auſpicari definitione, ſed ſubſtantiali tantum. nam accidentales, duntaxat accidens aliquod, aut proprium, aut finem oſtendunt, & nunc plus, nunc minus continent: verùm ſubſtantiales ſemper cum definito conuertuntur.

Definitiua doctrina à definitione ſubſtantiali auſpicanda.

Medicinæ definitio à Galeno tradita.

EST autẽ talis Galeni in techna ipſius Medicinæ definitio, quando inquit: Medicina eſt ſcientia ſalubrium, inſalubrium, & neutrorum. Alius reddidit, ſanorum & ægrorum: alius ſanabilium & ægrotabilium: alius etiam pro inſalubribus, fortè morbidum reddet & morboſum. Nam diu quæ res, antequam vnum & idem nomen reperies, quod corpori, cauſis, & eorundem ſignis, æquè eleganter conueniat: aut etiam quod ſimul ſignificet corpus malè affectum, cauſas, & ſigna. Nam corpus ſanum dicitur, cauſa verò ſalubris, itidem & ſignum. Clarior igitur in hunc modum erit definitio: Medicina eſt ſcientia omnium eorum quæ pertinent ad ſalubrem, inſalubrem, aut neutram corporum condicionem. Non enim huc tantùm referuntur corpora, ſed & cauſæ, ac ſigna. Neque quis admiretur, quòd inter contradictoria, ſalubre ac inſalubre, ponamus medium, neutrum ſcilicet. Non enim iuxta vim nominis inſalubre appellamus, quicquid non eſt ſalubre, ſed quicquid non eſt manifeſtè ac ſenſibiliter ſalubre, hoc

Alia multo clarior definitio.

eſt bene

eſt, bene temperatum aut fortunatum. Neque rurſus ſalubre dicimus quod bene eſt comparatum, ſed quod manifeſtè tale eſt. Atqui nunc & ſub meridie, & ſeptentrione noſtro, aut etiam alibi multa corpora ſana inuenies, quæ an temperata ſint, an intemperata, definire nequeas. Atque hæc ſunt quæ in medio ſuſpendimus, & neutra appellamus. Ergo neque illud admirandum, ſi vt inter ſalubre & inſalubre neutrum ponimus: ita & inter ſanum & ægrum. Nam licet ſecundum rationem contrariorum immediatorum omne corpus ſanum ſit, aut ægrum; tamen ſecundum ſenſum aliquod occurret, quod neque ſanum, neque ægrum definies. Talia ſunt corpora ſenum, conualeſcentium aut ægrotare periclitantium: & rurſum quorundam ex natura valetudinariorum ac imbecillium. Senſus enim paruas differentias diſcernere nequit, quare in medio conſtituit. Poterat igitur ſic Galenus dicere: Medicina eſt ſcientia ſignorum, cauſarum, & corporum, quæ aliquo modo ad ſalubrem, aut inſalubrem conſtitutionem ſpectant. Sed meliùs neutram diſpoſitionem interſeruit: nam vt philoſopho ſatis eſt generales cognouiſſe corporum differentias: ita medicus ſpeciales magis diſtinguit. Quare exquiſitior adhuc & liberalior hoc modo erit definitio: Medicina eſt ſciẽtia omnium eorum quæ pertinent ad ſanitatis, ægritudinis, & neutrius diſpoſitionem. Atque hæc fortaſſis omnibus aliis definitionibus clarior erit, commodior, & luculentior, vtpote quam ſtatim pulcherrima excipit diuiſio, quæ corpora ſana in ſalubria, inſalubria, & neutra diſtinguit. Non enim parũ ſalubria

Sẽſus paruas differentias nõ agnoſcit.

Tertia medicinæ definitio.

Alia definitio omnium clariſſima ac perfectiſſima.

Corpora salubria. à sanis differunt, quippe salubria dicuntur quæ bonam habent constitutionem, atque ea tantùm: sana verò, quæ qualemcunque sanitatem obtinent,

Corpora sana. quorum, vt inquit Galenus, triplex est latitudo, salubrium, insalubrium, ac neutrorum. Salubria sunt, quæ bonam simpliciter indolem obtinent, hoc est, elegantem, aut iustam similarium partium

Insalubria. temperiem, & iustam corporis fabricam. Insalu-

Neutra. bria, quæ malam: Neutra, quæ ambiguam habent. Ac ne hîc quidem oportet consistere, sed deinceps oportet corpora salubria in suas differentias discernere. Non enim corpora salubria æquè fortunata, sed quædam ex iis nequaquam vulgarem, sed elegantissimam corporis indolem nacta sunt, quæ

Salubria simpliciter semper. Galenus salubria simpliciter semper nominat: ego autem ea simpliciter vocabo saluberrima, aut si mauis sanissima. Quædam nonnihil ab horum natura recedunt, sed valde parum, tantùm primorum corporum elegantia in his est obscurior. Et

Salubria simpliciter vt multum. hæc simpliciter salubria vt multum vocat Galenus, & ego clariùs dicam saluberrimis proxima. Sunt alia quæ bonam corporis constitutionem ostendunt, sed multo ac longo interuallo à fœlicitate primorũ corporum degenerãt, quæ ego simpliciter

Salubria vt nunc. appellabo salubria, Galenus verò salubria vt nunc. Qua appendice in hac doctrina multa obscurauit, nam sanitatem aliquam precipitem significare apparet, ac potius dispositioné quàm habitum, quod in nostro proposito minimè verum. Nam & hæc corpora suam sanitatem constanter habent, quippe propriam, ac multo magis elegantem, quàm intemperata aut neutra, quorum singula propriam sanita-

ſanitatem obtinent, pauciſſima enim optimam corporis conſtitutionem ſortita. Quod ſi ſalubre vt nunc (quemadmodum apparet) referat ad ea quæ ſunt ſalubria ex naturæ ortu, iam maior adhuc exorietur difficultas. Neque enim ſecundum hanc interpretationem vſquam locum inuenies corporibus quæ ex natura bonam conſtitutionem, atque illam tantùm habent. Oportet autem vbique per corporis indolem, conſtitutionem, aut condicionem, intelligere & corporis temperiem, & eiuſdem fabricam aut compoſitionē. Sed nec hæc quidem quæ eam bonam obtinent, ſtatim ſalubria ſunt, poteſt enim ſalubritatem dirimere ſolutio continui. Quare in his omnibus definitionibus partium integritatem ſubaudire oportet. Atque tot ſunt ſalubrium differentiæ. Quibus in oppoſito reſpondent tres inſalubrium (in ſanitatis tamen latitudine) differentiæ. Prima eſt eorum quæ infœliciſſimam condicionem ſunt ſortita, hoc eſt, intemperiem aut fabricam, eamque citra morbum ſatis magnum. Hæc magna ex parte multis morbis ſunt obnoxia, & vocat ea Galenus inſalubria ſimpliciter ſemper, nec adeò multa huiuſmodi ſunt. Sunt alia iis proxima, quæ aut eximiam aliquam partium intemperiem ſunt ſortita, aut in compoſitis infœlicem inſigniter compoſitionem, non tamen peſſimam. Hæc Galenus vocat inſalubria vt multum, & talia plerumque in noſtro ſeptentrione, ac meridie reperies. Sed neque in temperata regione, omnia temperata, pleraque rurſum intemperata, ſed infra aliorum hominum vitia. Atque hæc ego ſimpliciter appellabo inſalubria,

Leuior occupatio.

Quid per corporis conſtitutionem intelligendū.

Omnibus prædictis definitionibus ſubaudienda partium integritas.

Tres ſimiliter inſalubrium differentiæ.

Inſalubria ſimpliciter ſemper.

Inſalubria vt multum.

Insalubria vt nunc Galen. appellat.

bria, absque aliqua appendice. Sunt autem talia, quæ citra noxam suarum operationum, neque pessimam, neque pessimæ proximam, sed malam tantùm nacta sunt in primis particulis temperaturam, aut in compositis malam fabricam. Parum quidem refert, etiamsi hîc partium vnionem aut integritatem omiserimus, quia partium cõtinuitas, multo minorem ipsa temperie habet latitudinem. Videtis quàm hæc doctrina hactenus nihil contineat perplexitatis, aut obscuritatis, sed eleganter omnia corpora salubria comprehendat, ac in tres differentias diuidat. Vnum hîc oportet adiicere, vt sub habitibus contineamus etiam ipsas dispositiones, quæ nequaquam propriæ sunt, sed accidentales. Sic & insalubria in totidem differentias illis oppositas partiti sumus: quod minimè aliquis mirari debet, cùm & omnis alia ferè qualitas in tres gradus aut ordines distinguatur. Ac ne his quidem omnes sanorum differentiæ continentur. Nam quædam corpora sunt, quæ ambiguam constitutionem habent, aut in temperatura, aut fabrica, ita vt neque salubria, neque insalubria, bonæ aut malæ constitutionis iuxta sensum (penes quem horum omnium est arbitrium) dici mereantur. Atque hæc sunt quæ neutra appellamus, & exquisitè in medio corporum sanorum, salubrium ac insalubrium statuimus: vtpote quod vtrinque æquales circumstent differentiæ, tres scilicet salubrium ac totidem insalubrium. Sed neque horum corporũ omnino indiuisibilis est conditio, sed multa latitudo, ita vt quædam plus, quædam minùs neutra appareant. Et quæ quidem exquisitè neutra

Sub habitibus etiam continendæ ipsæ dispositiones.

Corpora neutra.

Neutra corpora etiam admodum diuersa.

neutra existunt, integram ferè sanitatem semper seruant: magis illa quæ versus salubre inclinant. Verùm quæ ad insalubre vergunt, minùs firmam, minùs alacrem totam vitam obtinent. Adiicit Galenus & alias quasdam differentias, quibus nescio quid facies. Satis est, vnam neutrorũ differentiam, atque illam in sua latitudine accipere: & demum his omnibus corpus ægrotũ adiicere. Ita vt omnes corporum differentiæ sint octo, tres scilicet salubrium, tres insalubrium, ac vna neutrorũ. Quibus omnibus hactenus sanitas communis est. Octaua ægrotantium, quorum quidem multò plures, quàm sanorum sunt species, quas prosequemur postea.

NVNC opportunius est signa inquirere, quæ diuersorum corporum, diuersam naturam discriminant. Nam pro varietate corporum, & ipsa quoque varia, salubria videlicet, insalubria, & neutra. Salubria dicuntur, quæ salubritatem, aut etiamdum sanitatem: Insalubria, quæ insalubritatem: Neutra, quæ neutram dispositionem ostendunt. Iam non tantùm talia dicuntur, quæ præsentem, sed & quæ futuram, aut etiam præteritam enunciant. Et quidem quæ præsentem, Græcis diagnostica, id est, indicatiua dicuntur: quæ præteritam, anamnestica, id est, rememoratiua; & quæ futurã, prognostica, id est, prænunciatiua: & tamen aliquando omnia nomen prænunciatiuorum obtinent. Sic pili crispi, nigri, multi, crassi in senectute, iuuentutem adustioni fuisse obnoxiam rememorant. Et vrina perfectè concocta, in adurentibus febribus, salutem præsagit. Indicatiua omnibus sunt manifesta. de quibus copiosiùs in sequentibus agetur.

Signa triplicia.
Salubria.
Insalubria.
Neutra.
Diagnostica.
Anamnestica.
Prognostica.

Signa neutra. agetur. Ita & neutra dicuntur, quæ neutrum corpus ſignificant, vel in primo, vel in ſecundo ſignificato. Alia ſigna neutra. Præterea neutra dicuntur ſigna, quæ neutrum ſignificant, hoc eſt, quæ indifferentia ſunt. Ita leuior cuti aſperſa macula, in febribus, aut aliis morbis, ſæpe neque bonum, neque malum ſignificat. Tertia. Sunt alia quæ vtrumque quodammodo arguunt, quemadmodum de ſternutamentis dicimus, bene quidem ſignificare, ſed ex mala cauſa. Quarta. Neque neutrius nomenclaturam aſpernantur, quæ aliquando bonum pollicentur, aliquando malum minantur. Talia ſigna ſunt cauſæ criticæ, vtpote vomitus, ſudor, aliæque euacuationes quamplurimæ. Nam in acutis poſt concoctionem perfectam, ſalutem: alibi verò, vt in morbi principio, vel etiam augmento, aut perniciem, aut difficultatem, præoſtendunt. Atque hæc ſunt quæ ad ſignorum diſtinctionem mihi apparent ſufficere. Nam Galenus ſua perplexa multitudine iuuenum mentes magis confundere ac obfuſcare, quàm illuſtrare videtur.

Signa corpora ſalubria diſtinguétia. CONSEQVENS nunc eſt, ſigna quæ ipſa corpora ſalubria inuicem diſterminant, adſcribere. Nam vt facile eſt illorum tres numerare differentias, ac eorundem definitionem audire & retinere: ſic nequaquam cuiuſuis, ſed ſolius artificis eſt, Eiuſmodi ſigna quatuor. vnicuique corpori ſuam definitionem dare. Sunt Primum. autem huiuſmodi ſignorum genera quatuor. Primum quidem ſubſtantiale, quod ſumitur à rei ſubſtantia. Sic animal rationale ſignificat, imò definit ipſum hominem. Nec ſecus ex ipſa quatuor elementorum proportione, proficiſcitur partium ſimilarium ſalubritas, quæ mihi nihil aliud

quàm habitus quidam est, ex legitima elementorum commixtione, atque ea quæ ad humani corporis operationes maximè est idonea. Nam sicuti anima, ita & corpus suam fœlicitatem, ac infœlicitatem obtinet. Atque hæc quidem media elementorum qualitas ad tertiam qualitatis speciem pertinet; habitus verò, qui ex ea nascitur, ad primam. Scio quidem dialecticos habitus habere acquisitos, non tamen solos, nã & infusas spiritibus scientias, habitus appellant. Sed nec sanitas semper ingignitur, sæpe studio ac beneficio conquiritur. Appellabo autem nunc partes similares secundum sensum simplices, nec quicquã refert, si primarias dixeris. E contrario compositas, in quibus sensus euidenter diuersas agnoscit particulas. Talis musculus, nam ex carne & neruis est, atque eo magis compositus digitus. Et horum quidem sanitas ex iusta procedit partium integralium proportione, aut, vno verbo, pulchritudine: sic enim appello legitimam omnium partium proportionem. His adiicere debemus omnium partium tam similarium quàm dissimilarium vnionem. Non enim corpori quadrato, aut saluberrimo satis est iucundam obtinere temperiem, elegantem totius corporis fabricam, sed præterea omnes partes pulchrè inuicem debet habere vnitas & coniunctas. Sed redeo ad salubritatem similarium, quæ nequaquam ex vna aut altera qualitate constat, sed ex caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate. Quæ quidem qualitates maximè deprehendũtur tactu, quamuis Galenus alibi indicare videtur, humiditatem scilicet & siccitatem nequaquam per se appre-

Partes similares.

Partes dissimilares aut compositæ.

Pars quædã prædictis adiicienda.

Caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas maximè deprehenduntur tactu.

apprehendi, ſed intercedente mollitie ac duritie. Ita neque inſtrumentorum ſalubritas in vno conſiſtit, ſed figuræ commoditatem, quantitatis, numeri, iuſtitiam, ac præterea ſitus conſenſum requirit. Cognoſcuntur autem & hæc aliquo ſenſu, quatenus ad exteriora pertinent. Nam interiores partes latent, nec viſum ſubeunt, nec tactum admittunt. Quare vt harum cognoſcas temperaturam aut fabricam, ipſarum operationes examina, quæ quidem latentiũ partium temperaturas produnt, nam pro earum varietate variant. Exempli gratia, breuis ſomnus cerebri ſiccitatem; prolixus eiuſdem humiditatem arguit; profundus, id eſt, ex quo difficilè excitamur, frigiditatem. Et quidem qui temperato eſt cerebro, & hic & alibi mediocriter ſeſe habet. Ita & partium inſtrumentariarum integritas, ex inſtrumentorum operationum alacritate cognoſcitur. Voco autẽ operationes inſtrumentales, quæ nequaquam ſola partis temperatura perficiuntur, ſed præterea idonea inſtrumentorum fabrica, quales motus plerique, ſenſus, & operationes vitales. Sed & has operationes, ſola aliquando intemperies vitiare poteſt, proinde nequaquam licet ſermonem conuertere, & ex ipſarum defectu, inſtrumentorum defectum colligere. Hoç tamen verum eſt, vitium inſtrumenti, operationem plerunque vitiare. Ac poſſet quis his duobus ſignorum generibus contentus eſſe, tamen melius eſt tertium ab accidentibus deſumptum aſcribere, vel ob eam cauſam quòd operationes lubricæ ac extemporariæ exiſtant. Sed & ſubinde aliis quibuſdam rebus externis impediuntur; accidentia verò perma-

Salubritas inſtrumentalis partium exteriorum etiam aliquo capitur ſẽſu. Interiorum verò ex operationibus.

Partium inſtrumentaliũ integritas ex operationũ alacritate ſimiliter cognoſcitur.

Quæ dicantur operationes inſtrumentales

Operationes inſtrumẽtales ſola aliquando intemperies reddere poteſt.

Tertium ſignũ ab accidentibus deſumptum.

permanent. Ita mollities ac durities, super exteriorum humiditate significant & siccitate, atque super ea ferè tantùm. Secunda accidentium differentia visui, sicuti prima tactui, subiacet. Quippe color in calidis ad ruborem, in frigidis ad candorem inclinat, argumento vir & mulier. Sic calidi ac sicci ferè subflaui: frigidi ac sicci, subliuidi. Easdem etiam differentias, visus ex pilorum multitudine crassitudineque colligit: sed hîc & tactus aliquid potest. Tertia accidentium differentia gustu percipitur. Nam & is aliquam temperaturæ differentiam prodit. Quippe cholerici subinde amaritudinem aliquam in ore sentiunt: minùs calidi quandam salsedinem: & qui egregiè temperati sunt, nullam omnino, sed potius dulcedinem quandam. Eidem statim nescio quid iucundum spirant, sicuti è contrario, quibus corpus insigniter calidum & humidum, aut calidum tantùm, & putredini obnoxium, anhelitus ferè fœtet, adeò vt ægrè colloquentem aut assidentem inueniant. Frigidi verò nullũ omnino, aut odorem, aut fœtorem sensibilem reddunt. Atque tot sunt accidentia iuxta quę sensus corpus salubre aut insalubre colligit. Accedit tamen & ipse auditus. nam in corpore vndique salubri omnia quietè obeuntur, ac absque murmure. At intemperati nunc in auribus sibilos: sæpe in ventre strepitus manifestos audiunt, quorum tempestas aliquando tanta est, vt nec assidentes subterfugiat. Hæc ergo omnia accidentia temperaturas ac intemperaturas sequuntur, & manifestè easdem arguunt; non tamen sufficiunt. Nam sicuti idem corpus non semper eadem sequitur vmbra

Prima accidentium differẽtia tactui innititur.

Secũda visui.

Tertia per gustum accipitur.

Similiter per olfactũ nonnunquam.

Vltima auditui subiacet.

Nequaquam hæc accidentia sufficiunt ad dignoscẽdas temperaturas.

vmbra; ſic nec eundem morbum eadem ſymptomata. Nam acceſſione rerum externarum, ſæpe etiam internarum, nunc maiora, nunc minora efficiuntur: adde per ſe pleraque duntaxat ſuper exterioribus ſignificare. Iam vt hæc inuenies in conſtitutione partium ſimilarium; ita fruſtra quæres in diſcrimine partium inſtrumentalium. Nam figura, ſitus, quantitas, numerus, nulla ex ſe accidentia emittunt. Quare vt eorum quæ diximus faciamus epilogum: corpus optimè conſtitutum, quadratum, aut ſaluberrimum erit, quod temperatiſſimum, optimè fabricatum; quod integerrimum atq. omnibus operationibus fœliciſſimum, & in omnibus accidentibus obtinet decorum ac medium. Poſſumus quartum adiicere, quodq́ue ægritudini ſcilicet ad mortem vſque minimè obnoxium. Et quidem reliqua antea à nobis ſunt explicata. Verùm an corpus temperatiſſimum omnes ſimpliciter operationes habeat abſolutiſſimas, à quibuſdam multùm adhuc dubitatur. Nam vt à cerebro incipiamus, qui eo ſunt ſicco, viuaciorem memoriam; qui verò humido, faciliorem diſcendi promptitudinem; ac qui calido, rurſus maiorem ſolertiam obtinere apparet. Quippe & vulgo dicitur, ſicca magis retinere, humida verò promptiùs recipere. In cuius confirmationem ceram molem ac rurſus duram afferunt: atque hanc pertinaciùs impreſſas figuras retinere: illam promptiùs faciliuſque recipere. Sed præſtaret cerebrum, aut ſpiritus animales, cum ſpeculo aliquo illuſtri, potius, quàm cera comparare aut conferre. Nam hoc quo eſt luculentius, illuſtrius, eo exquiſitius

Corporis ſaluberrimi ex præcedentibus deſcriptio.

Quartum ſignum ex reſiſtendi aut ſuſcipiendi promptitudine.

An corpus temperatiſſimum omnes ſimpliciter operationes habeat perfectiſſimas.

Iniuſta comparatio.

Melior comparatio.

ſpecies

ſpecies rerũ ſuſcipit, reddit, & nihilo ſegnius quàm craſſum aut obſcurum retinet. Sic & cerebrum, aut ipſius ſpiritus, quo illuſtrior, eo faciliùs exactiuſque omnia recipit, poſteaque clariùs exhibet. Eſt autem ſpiritus, quemadmodum & ſanguis illuſtriſſimus in temperato. nam ſiccitas paullo craſſiorem, humiditas verò impuriorem reddit. De ventriculo aut ſtomacho nihil oportet dicere. Neque enim is melius appetit, qui copioſius; neque etiam elegantius concoquit, qui amplius, qui ſolidius: frequenter enim hic alimentum corrumpit. Verùm temperatus ventriculus vbique ſuum decorum retinet, & modum ſeruat. Non eſt minor controuerſia de eo, an corpus temperatum præ cæteris magis omnibus cauſis morboſis reſiſtat. Nam quamuis experientia oſtendat temperatum corpus eſſe viuaciſſimum, morbiſque minimè obnoxium: tamen contrarium colligere ratio apparet ex eo quod calidum frigido, & rurſus frigidum calido potentius reſiſtat, quàm temperatum. Profectò hic innumera oriuntur ſophiſmata, quæ vt faciliùs ſoluamus, ſupradictá ſententiá nihil aliud ſignificari dicimus, quàm corpus temperatum omnibus cauſis morbiferis mediocriter reſiſtere, quod nulli ex intemperatis contingit. Nam vt calidum pertinaciter reſiſtit frigido, ita facillimè patitur à calido: at temperatum pluſquam mediocriter reſiſtit vtrique.

Spiritus quẽadmodum & ſanguis illuſtrior in temperato.

De ventriculo nulla controuerſia.

An corpus temperatum magis præ cæteris omnibus cauſis morboſis reſiſtat.

DEFINITO & cognito ſaluberrimo corpore, non eſt difficile, reliquas duas ſalubrium cognoſcere differentias. Nam & hæc ſalubria corpora perfectas operationes obtinent, nonnihil tamen ab illa-

Cognito corpore ſaluberrimo nõ erit difficile reliquas duas ſalubrium differentias cognoſcere.

ab illarum perfectione degenerantes. Itaque & hæc corpora ſuam ſanitatem tutantur ſtrenuè, ſed in quibuſdam ætatibus minùs, prout temperiem ſuam remiſerint, aut in frigidius paulo, aut humidius, aut calidius, aut ſiccius euaſerint.

Signa inſalubrium corporum.

MVLTO interuallo ab his diſſident corpora inſalubria in primo, ſecundo, aut tertio ordine. Nam quædam ex iis valetudinaria plerunque exiſtunt, ac per omnem ætatem morbis ſunt expoſita, vt quæ ad omnem ſtrepitum aëris ſimilis labefactantur. Sed neque ſanitatis tempore perfectas habent operationes, ſed inelegantes ac imbecilles, & ab antè dictis diuerſiſſimas. Quippe corpori temperato ſomnus ſeptem horarum ſufficit, corpora frigida in multum diem ſtertunt, calida vix mediam noctem ferunt. Ita & corpora temperata tranquilliſſimè dormiunt, calida verò nonnulla varia & inquieta habent inſomnia. Nec opus erit quicquam de ventriculo dicere. nam ex iis qui intemperato ſunt, alij minimum, vtpote qui calido, quemadmodum qui frigido, plurimum appetunt.

Signa corporum neutrorum.

DIFFICILIORA ſunt diſcrimina, aut ſigna corporum neutrorum. Nam vt ipſe corporum conſtitutiones mediæ inter ſalubre ac inſalubre; ita accidētia & operationes, adeò vt ſenſus ambigat, an perfectæ, an imperfectæ exiſtant: reuera enim mediæ ſunt. Media autem hæc omnino intelligo, nequaquam inter ægritudinem & optimam corporis indolem, ſed inter ſaluberrimam & inſaluberrimam (citra tamen ægritudinem) corporis conſtitutionem. Nam qui ſequitur noſtras differentias, illinc tres ſalubrium, illinc tres inſalubrium inue-

inueniet. Fieri ergo non poterit vt corpus neutrum æquali interuallo distet ab ægro & saluberrimo. Sed & neutrorum natura magis cum sanis conuenit quàm ægris, quippe in eo omnia sana consentiunt, quòd operationes illæsas exhibeant. Sola ægrota corpora sensiles operationum noxas habent, quod est ipsorum ab aliis insigne discrimen.

Ac tantum de differentiis corporum. superest nunc speciales singulorum perstringere notas, ac primùm insalubrium citra ægritudinem: facile enim ex his erit salubrium & neutrorum colligere proportionem. Non tamen de omnibus insalubribus dicemus, sed primùm de solis intemperatis, quòd horum sit maior difficultas, maiorq. varietas, quam non ex facie, & externa corporis phantasia, sicuti figuram, magnitudinem, numerum, licet metiri, sed ex partibus internis præsertim principalibus eam oportet colligere. Sunt autem corporis partes simplices in duplici differentia. Aut enim publicæ sunt, aut priuatæ. Priuatas voco, quæ nullius curam gerunt, sed tantùm suarum rerum satagunt, vtpote naturales tantùm. Ac talis simplex ac glandulosa caro, adeps, membrana, ligamentum, cartilago, os. Nam, dicente Galeno, quemadmodum magnes per se attrahit ferrum & retinet: ita hæ particulæ per se suo fruuntur alimento, neque alterius viribus indigent. Alterum genus partium publicum est, idque rursus duplex. Nam alterum simpliciter primatum obtinent, alterum primatibus seruit, ac publicum ministerium exhibet. Primarias autem dico, quæ virtutem toti corpori aut certè conseruationi speciei necessariam

Signa insalubrium corporũ magis specialia.

Corporis partes duplices.

Priuatæ.

Publicæ.

Hæ rursus duplices.

Primariæ.

Cor. Cerebrum.

ſatiam generant. Sic cor ex ſe vitalem virtutem fundit, ſine qua vita conſiſtere nequit. Cerebrum animalem, qui ſingulas corporis partes animat, ſenſum ac motum largitur. De hepate maior eſt controuerſia, & tamen vel ipſum quoque licet obſcurè naturalem facultatem ſingulis partibus infundit, quæ vt fortaſſis ad naturales minimè concurrit: ita ad ſeruandam naturalem partium virtutem tandem eſt neceſſaria. Iam neque ex iſtis partibus ſolæ facultates promanant, fortè etiam ſpiritus, ac ex corde vitalis, cerebro animalis. De hepate iterum magna eſt diſſenſio. nam quidam ſpiritum naturalem auferunt, nonnulli mordicus retinent. Profectò problema eſt, ac verius quàm hoc, an ipſum hepar ſit omnium viſcerũ primum: nam hoc tandem Galenus comperit per experientiam: ac aliter vtraque opinio ſeruari potuiſſet tam eorum qui cor, quàm eorum qui hepar primum ſtatuunt. Adeò multa ratio ignorat, quæ experientia inuenit. Galenus prædictis tribus adiicit teſtes. nam quamuis ſimpliciter citra hos ſingulorum vita conſiſtere poſſit, ad perennitatem tamen ſpeciei ſunt neceſſarij. Generant autem & ipſi ſpiritum, qui in ſe recipit facultatem procreatricem, & per vaſa ſeminaria in generationem effunditur. Atque id vnum genus partium publicum miniſterium obtinentium. Talis præterea nerui & ſpinalis medulla; nam hæc ſpiritum animalem à cerebro excipiunt, & in vniuerſum corpus deferunt. Nihilo ſegnius arteriæ miniſtrant cordi. Cùm enim ſpiritum ſuum vitalem per ſolida corporis non poſſit transfundere, per arterias deriuat, ſicut & hepar

De iecore maior controuerſia.

Alia rurſus de hepate diſſenſio.

Tertia.

Galenus annumerat teſtes.

Secundum genus partium publicum miniſterium obtinentium.

: hepar naturalem per venas. Itaque rectè vulgo icitur, hæc ab illis oriri, hoc est, incipere & oriinem ducere. Putant id dici ex eo alij, quòd inc suum præparatum alimentum accipiant, uod quidem est falsissimum, sed altera harum uarum duntaxat ratione ab iis oriri dicuntur, vel uòd sua principia, vel suam virtutem illinc traant. Quatuor igitur sunt deriuationes, quatuor em principia tantum. Nam quamuis citra ven- iculum, pulmones, renes, aut vesicam, animal bsistere nequit (quippe vsum necessarium vniersо corpori præbent;) longè tamen diuersam à rincipiis aut etiam deriuationibus rationem obnent. Nam neque virtutem aliquam generant, eque etiam aliunde genitam dispensant. Duntaat (de vesica, felle, renibus, ac intestinis loquor) orum quasi sentinæ & expurgamenta existunt. tque hæc sunt, quæ quartam differentiam faciũt. oteris si libeat adiicere & quintam: earum scilit quæ partim per se sufficiunt, partim aliquid ex iis recipiunt, & præterea aliquid ex aliis vicissim omunt. Et tales quidem partes rursus sunt ipsa rincipalia viscera, si composita intelligas. Nam & utuam quodammodo operam inuicem præbẽt: uippe hepar cordi, cor hepati, vtrumque autem erebro, & è conuerso cerebrum vtrisque officium ponit. Sed rectè tamen Galenus hanc differenam omisit, vtpote qui duntaxat eam partium ifferentiam collegit, ex qua totius corporis temeramentum licet captare, cuius respectu superuaneum fuisset idem bis repetere. Non tamen uarta superflua erat differentia, nam vt principa-

Quatuor principia quemadmodum & deriuationes.

Quarta partium differentia.

Poterit & quinta annumerari.

les partes non ſunt, ita magnam in corpore differentiam faciunt. Atque hæc de animalis partibus, quibus per accidens & rerum affinitatem ipſos capillos ac vngues aſſcripſit Galenus. Nam tametſi iſta extra corpus ſint, ac omnino inanima atque appendices tantùm; tamen ipſa, præſertim pili, nequaquam poſtremum locum inter ea quæ reliquorum etiam principalium viſcerum temperaturam produnt, obtinent.

Cerebri indicia duo.

IGITVR vt à cerebro viſcere ſupremo incipiamus, duo ſummatim ſunt, quæ ipſius naturam ac temperiem oſtendunt, ac diſcriminant: accidentia ſcilicet, quæ ſumuntur ex diſpoſitione capitis & operationes quæ nuſquam magis variant. Nam inuenies hîc naturales, intellectiuas (ita appell primarias) ſenſitiuas ac motiuas. Sic nunc pe capitis diſpoſitionem, nequaquam intelligo ſol illa accidentia propriè dicta, ac quæ neceſſari ſequuntur, vtpote totius faciei colorem, pilorum condicionem: verumetiam totius capitis exter nam phantaſiam, figuram dico ac magnitudinem Signum ſubſtantiale quod alibi erat primum, hî eò profeſſo omittimus, quia tactu, quem interior viſcera neſciunt, deſumitur. Quare eius loco aliu hîc adiicere poterimus, quod ſcilicet ab externi iniuriis aut fortunis capitur. Nam & antea dictu eſt, corpus temperatum has facilè contemnere intemperatum verò pleriſque cedere: & calidum quidem calidis, frigidum autem frigidis. Igitur, v à principio ſermonem aggrediamur, paruum caput ſemper infortunatū & breue cerebrum oſten dit. Neque enim poterit ſub paruo capite libera

Accidentia.

Operationes.

Signa ſubſtantialia hîc nullū locum obtinent. Illorum loco aliud ſubſtituendum.

Paruum caput ſemper prauum ſignum.

cerebrum

rebrum contineri. Non eſt tamen id ſemper temperatum: quod quidem facilè cognoſces ex figura. Nam bona plerumque bonam temperiem, quemadmodum mala contrariam ſequitur: rarò enim virtus formatiua intemperatam materiam bene effingit, quemadmodum temperatam plerunque bene digerit. Et tamen aliquando virtus tam impotens, vt materiam quantumuis probam nequeat rectè cõformare: quemadmodum rurſus aliquando materia tam rebellis, vt virtutem licet fortem, contemnat. Ergo ampliùs conſulendæ operationes. Poteſt enim nonnunquam ob materiæ paucitatem operatio eſſe manca, ſed citra bonam temperiem non poteſt eſſe elegans ac perfecta. Itaque paruum caput ſemper aliquid mali in cerebro conqueritur, non tamen ſemper magnum caput cerebrum liberale aſſerit. Poteſt enim aliquando ignaua & exterior materia, quæ circunfunditur, eſſe copioſa; interior autem, à qua totius capitis fœlicitas pendet, breuis & modica. Diſtingues hoc facilè. nam rarò bona capitis figura, aut exterioris alicuius partis appâret, niſi pulchrè ſe habeat viſcus quod ſubiacet: nam ab interno robore tota exteriorum proficiſcitur pulchritudo. Poteſt tamen & hîc fortè fortuna aliquando aliter contingere. Proinde fidelius ſignum accipies ex cerebri facultatibus, hoc eſt, ſenſu, motu, & intellectu. Fieri enim non poteſt, vt hæc eleganter obeantur, & cerebrum ſit malè fortunatum. Neque hîc multum deſcribenda capitis figura eſt: nam multitudo ac operationum varietas in homine multum cerebri & exinde magnum caput expoſtulabat:

Non tamen ſemper malè temperatũ.

Fidelius ſignum eſt ex cerebri operationibus.

Figura capitis quare rotunda.

bat: quod ne molestum esset futurum, sphæricam figuram natura excogitauit, quæ breuissimo spatio quamplurimum cerebri contineret; est enim omnium aliarum capacissima. Interim tamen ne quid hîc superesset, aut deesset, circunferentiam ab

Quare in vtroque latere caput depressum.

vtroque latere abscidit, & quodammodo hanc luxuriam in anteriorem ac posteriorem partem expressit, ita vt vtraque hæc pars extuberaret. Quod neque temerè sed magna cum vtilitate factum est. Expediebat enim anteriorem ac posteriorem capitis partem liberaliorem extuberare ipsa media: quòd medius ventriculus paruus, postremus autem magnus esse debebat. Iam in priore non vnus residet sensus, sed plures, qui liberaliorem sedem requirebant; secus enim periculum erat ne in hac parte ventriculi opprimerentur, ac perpetuo quodam sopore animans detineretur. Figuram ergo capitis & eius oportunitatem iam satis explicaui-

Bona figura bonam demonstrat temperaturã. Non semper bona figura alicuius partis capitis semper bonum indicat.

mus. Et quidem bona, semper bonam cerebri arguit temperaturam, aut saltem virtutis formatricis integritatem. Non tamen idonea figura alicuius partis capitis, aut prioris, aut etiam posterioris seorsum, perpetuò bonum indicat; nam fortuna promptiùs dirigit partem quàm totum. Sic neque paruitas sincipitis, aut occipitis seorsum, subiectum statim cerebrum infamat: nam duo ventriculi principalissimi in cerebro, postremus ac medius. Iam vnius liberalitas, alterius breuitatem redimere potest. Facilis etiam & paruipẽdenda est iactura exterioris saburræ, modò quæ substernitur cerebri substantia eius locum impleat, ipsaque exturgeat, si non in hoc loco, saltem in proximo. Non

tamen

men vbi totum caput exiguum est, totius capitis (Paruum caput semper signum malum, occiput autem vel sinciput non semper.)
terit fieri liberalis compensatio. Quæ quidem
usa est quare paruum caput semper sit signum
alum, occiput autem vel sinciput non semper.
reliquis omnibus magnitudo & paruitas co-
m cum toto capite similiter æstimanda sunt,
si quòd in toto capite expendendo omnes ope-
tiones animales oporteat consulere: in sincipite
rò magis sensum, visum, gustum, olfactum; in
cipite autem motum. Impossibile enim est, hæc
ene constare, & cerebrum vnde proficiscuntur
alè se habere. Atqui sæpe è contrario euenit, sen- (Operationes sensitiuæ aut motiuæ sæpe deprauatæ nihilinterim patiente cerebro.)
m videlicet vnum, aut plures, ac ipsum motum
errare, ipsum autem cerebrum pulchrè se habe-
. Nam præter ipsius principij, hoc est, cerebri
ebitam temperiem, hæc etiam desiderant proprij
strumenti concinnitatem. Ita sæpe contingit
uosdam cæcos, mutos, aut etiam surdos esse, ob
tiuatum vitium, nihil desiderante ipso cerebro.
tque in hoc omnes operationes sensitiuæ, mo-
uæ (nihil interim refert an voluntarias prætereà
actiuas dixeris) à primariis differunt. Non enim
æ secunda aliqua instrumenta obtinent, sed ex (Operationes primariæ quæ dicantur & quot sint. Intellectus, phantasia & memoria.)
so continenter proficiscuntur cerebro. Voco
utem operationes primarias, quæ reuera primæ
c nobilissimæ existunt. Ac tales quidem tres sunt,
hantasia, intellectus, & memoria. Nam sensus (Nequaquam prædictis annumerandus sensus communis.)
ommunis generalis tantummodò quædam cere-
ri potentia existit, quemadmodum nec aliqua
ius priuata sunt munera. Neque enim vigilia par-
icularem aliquam operationem prædicat, sed (Multominùs reminiscẽtia, aut etiam virtus æstimatiua.)
ensus & motus in genere energiam. Multò minùs
 remi-

reminiſcentiam annumerabimus, nam memoriæ duntaxat actus quidam eſt. Sed neque æſtimatiua virtus aliqua priuata, ſed ipſius intellectus quædam pars eſt. Quòd ergo tres duntaxat ſint huiuſmodi primariæ potentiæ (vulgus ſenſus interiores nominat) certum eſt; & quòd ſpecie ſint diſtinctæ, ipſa demonſtrat experientia, cùm omnes vnà non pereant aut violentur, ſed ſæpe vna offenſa, nunc hæc nunc alia remanet integra. Sic phantaſia ſæpe aberrat in febricitantibus, conſtante intellectu & memoria, tantùm de rebus præſentibus malè ſentiũt. Aliquando etiam intellectus hallucinatur, aut deficit, rectè ſeſe habẽte phantaſia ac memoria, vt in quibuſdã ſtultis accidit. Nonnunquã iis duabus facultatibus bene conſtantibus, ſola extrita eſt memoria, aut oblæſa, quemadmodum in iis qui à grauiſſimis reſurgunt morbis, quorum nonnulli etiam familiarium ſuorum obliti ſunt, ſed id rarius. Memini me duos vidiſſe, qui omnium penè literarum obliti erant. Sed & è contrario aliquando reſeruatur memoria, offenſo intellectu & phantaſia, quale quid reperies in melancholicis. Quemadmodum rurſus phantaſia nonnunquam remanet ſalua, læſo intellectu & memoria, quemadmodum in veris ſtultis contingit, qui quaſdam pertinaciter res retinent, interim grauiorem rerum memoriam ſtatim amittunt. Non tamen inuenies viuentem intellectum & memoriam penitus obliteratam, ac phantaſiam labefactatam, cùm intellectus vtatur phantaſia ac memoria, quippe neque concoctio conſtare poteſt, niſi ſufficiat retentio. Tres igitur ſunt, nec plures diſtinctæ principes potentiæ, quibus tamen

nunquam

Tres prædictę operationes primariæ ſpecie diſtinctæ.

Sæpe phantaſia vitiatur conſtante intellectu & memoria.

Aliquando intellectus aberrat bene ſeſe habente phantaſia ac memoria.

Nonnunquã phantaſia & intellectu ſano, læſa eſt memoria.

Sicuti & è contrario aliquando reſeruatur memoria, læſo intellectu & phantaſia.

Rurſus nonnunquam ſalua remanente phantaſia, intellectus læditur & memoria.

Nunquam tamen intellectus conſtant, memoria obliterata ac phantaſia labefactata.

Tribus primariis potentiis nequam diſtinguẽdi diuerſi ventriculi.

nunquam poterimus diſtinguere varios ventriculos. Nam quemadmodum antea diximus, altero ventriculo læſo, poſtremo ſcilicet vel medio, omnes intereunt:& rurſum prioribus duobus vitiatis, ſæpe omnes conſiſtunt, & alacritatem ſuam retinent. Satius igitur erit illarum potentiarum diſtinguere officia; cognoſces autem ea ex earundem vitiis. Dicitur autem vitiata phantaſia aut imaginatio, quando quis aliter ſentit de rebus præſentibus, quàm ſeſe obiiciunt. Ita in multa quiete, quidam putant ſe audire tubicines, alij quoſdam putant ſe videre obuios, quorum tamen nihil eſt. Et poteſt quidem hoc fieri ob oculorum vitium, verùm quæ clauſis oculis oriuntur phantaſmata, ad interiorem phantaſiam pertinent. Siquidem hoc ergo eſt phantaſiæ vitium, neceſſariò ſequitur veram imaginationem circa res veras, aut quæ nobis occurrunt, aut aliquando occurrerunt, conſiſtere. Nam vt memoria ſeruit intellectui, hoc eſt, retinet quæ per intellectum didicimus; ita phantaſia ea quæ ſenſu accepimus. Phantaſiæ igitur & memoriæ munus dictum iam eſt. Liberaliſſimum eſt officium ipſius intellectus. ipſe enim eſt, qui multa ab aliis diſcit, de his quæ audiuit, vidit, iudicat & æſtimat: multa etiam per ſe ſubtiliter explorat. Nunc ſi velitis cognoſcere qua qualitate vnaquæque facultas valeat ac oblectetur, conſiderate rurſus qua qualitate vnaquæq. iterum violetur. Et certum quidé eſt, memoriam maximè obliterare exuberãtem humiditatem, intellectum frigiditatem. Quare etiam ſequitur memoriam præ reliquis intemperaturis gaudere ſicco, intelle-

Primariarũ potentiarum officia cognoſcenda ex earum vitiis.

Phantaſia vitiata.

Apparent nõnunquam phantaſmata ob oculorũ vitium, ſed illa à prioribus facilè diſtinguuntur.

Vera phantaſia.

Memoria.

Intellectus

Quibus qualitatibus primariæ potétiæ maximè innitantur.

Memoria maxime gaudet ſiccitate:

Intellectus calidltate.

Phantaſia rarò vitiatur intemperie aliqua.

ctum calidò. Phantaſia quidem rarò vitiatur intemperie aliqua, frequentiùs fumo aliquo, vel in cerebro genito, vel aliunde ſublato. Inter reliquas tamen qualitates, minimè videtur ferre humiditatem. Ferè enim ea torpidos facit ac ſtupidos. Sic è contrario maximè videtur vigere ſiccitate. Eſt enim ea temperatura maximè ſine omni vapore. Huic aſtipulatur quòd phantaſiam quandam proportionem cum memoria habere diximus: & ampliùs, quòd melancholici, vtpote inſigniter ſicci (licet minùs ingenioſi) phantaſia plurimùm valeant, & plerunque eas artes inuenerint, quæ pertinaciorem phantaſiam potiùs, quàm ſubtiliorem intellectum expoſtulant. Non enim melancholici cæteris ſapientiores aut ingenioſiores, ſed ferè prudentiores ac maiores cunctatores. Dixi autem priùs præ reliquis intemperaturis. Non enim intemperata temperatis, ſed intemperatis conferimus, quippe temperati in his omnibus ſeſe habent pulcherrimè, quia anima, imò intellectus noſter quodammodo incorporeus. Quocirca ſpiritum eius internuncium oportet eſſe clariſſimum ac illi quàm ſimillimum. Quippe vt ſpeculum, quò eſt mundius & illuſtrius, eo faciliùs recipit ac elegantiùs omnium rerũ exhibet imagines: ita & ſpiritus noſter quo tenuior, eò omnes operationes (memoriam puto, phantaſiam ac intellectum) redduntur elegantiores. Iam & ſanguis & ſpiritus tenuior ac ſplendidior in corpore magis temperato quàm intemperato. Nã caliditas multa obſcurat, cogitque aduréndo: humiditas verò externa, ſpiritũ offuſcat: quemadmodum rurſus frigiditas condenſat. Scio ſangui-

Maximè tamen læditur humiditate.

Melancholici maximè valent phantaſia.

Intellectus incorporeus.

Sanguis vt ſpiritus ſubtilior in temperato.

Sanguis billioſus temperato tenuior.

ſanguinem bilioſum tenuiorem temperato; verùm & eodem paulo obſcurior. Iam neq. ſimpliciter & per ſe ſanguis ſubtilior, ſed ratione bilis affuſæ: nam ipſe ſanguis ex nimio calore ſæpe craſſior. Nunc igitur quàm priùs certiùs conſtat omnes operationes multò elegantiores eſſe in cerebro temperato quàm intemperato. Verùm in intemperatis, aliæ alias ſuperant, in vno phantaſia plurimùm valet, ſed memoria parum viget. Alibi iterum emicat memoria, ſed infirma eſt imaginatio. Iam eſt vbi hæc duo conſtant, ſed intellectus vacillat. Eodem modo neque intellectus partes omnes in vno ſemper vigent, ſed in aliis vincit ſolers ſubtilitas, in aliis diſcendi facultas, & forſitan in tertio iudicij dexteritas. Quæ vt clariùs intelligantur, ſingulas ſeorsũ intellectus partes præſtat diſtinguere. Non enim ſimplex eſt ipſius energia, ſicuti memoriæ ac phantaſię, ſed quædã aliquando per ſe ſubtiliter contemplatur atque inuenit, quædam ab aliis diſcit; ſubinde etiam de rebus diuerſis, ac controuerſiis iudicat. Atque iis omnibus, vt dixi, fœliciſſimus eſt temperatus. Nam multùm valet ſolertia, inuentione aut ingenio, diſcendi facultate, plurimum quoque iudicio aut opinionis dexteritate ac conſilio. At ex intemperatis ferè ſinguli hîc ſuam obtinent virtutem ac vitium, & ſicci quidem valent memoria, phantaſia, & multa ſolerter machinantur, moliuntur ac inueniunt quæ artes illiberales (mechanicas vocant) concernũt. Sed ad meliores parum idonei, quas nequaquam aſſequuntur, aut non niſi multo labore, ac longo temporis ſpatio. E contrario humidi ipſa phantaſia, aut memoria parum

In iis qui intemperato ſunt cerebro, aliæ operationes alias ſuperant.

Intellectus diuerſæ partes in diuerſis vigent.

Temperatus fœliciſſimus.

Sicci maximè vigent memoria & phantaſia.

Humidi diſcendi facultate.

rum constant, sed mediocria promptè accipiunt: argumento senes & pueri. Nam pueri facilè, senes ægrè multa discunt. Et ne id putes frigiditatis potiùs quàm siccitatis fieri vitio, considera viros & & iuuenes. Nam & hi circumcisis reliquis accidentibus, paulo difficiliùs noui quid addiscunt ipsis pueris aut puberibus. Sed humidi rursus in hoc infœlices, quòd parum retineant. Iterum calidi egregiè ingeniosi, sed ingenio ac opinione valde inconstantes, maximè si non calidi solùm, verumetiam humidi fuerint. Frigidi è contrario opinionem suam pertinaciter reseruant, sed parum solerter rem explorant, &, vt paucis dicam, neque ingenio valent aut iudicio, sed homines duræ ceruicis sunt, maximè qui coniunctam siccitatem habent. Nam contrà & ipsa humiditas nonnullam inconstantiam adfert. Argumento sunt mulieres, de quibus vulgo dicitur, primum earum consilium optimum, secundum temerarium, tertium pessimum; & fortè ob id, quòd plus valeant iudicio, quàm ingenio. Nam & aquam turbidam quo magis moues, eò magis obscuras: ita & hæ quò magis secum cogitant, eò spiritus suos magis turbant. Et quidem hactenus de signis ab operationibus principalibus sumptis, quæ nequaquam minimam, sed maximam sibi partem vendicant in cerebri indole discernenda. Nam accidentia, figura, sensus, & motus aliquando à natura declinare possunt, sed harum operationum semper in cerebro relucent quædam semina. Exempli gratia, qui ex natura potentes ac robustos neruos obtinet, sæpe molliore vita effœminatur; & è contrario

Calidi ingeniosi, sed valde inconstantes.

Frigidi parũ ingeniosi sed constantes.

Mulierum consilium primum optimum, secundum temerarium, tertium pessimum.

Operationes primariæ maximè conferunt ad discernẽdam cerebri temperiem.

Accidentiã, figura, sensus, aut motus aliquãdo variant.

trario qui ex natura parum lacertoſus eſt, meliore conſuetudine formatur: ita ſenſus crapulâ obtunduntur, meliore autem victu illuſtrantur. Verùm ingenij ſemina rariſſimè indolem mutabunt. Nam ſæpe in morbis (ne longiùs diſcedamus) vniuerſi corporis, fortè febribus, aut priuatis vitiis ipſius capitis, ſenſus & motus labefactantur, ſolus intellectus, memoria, phantaſia ſuam vim retinent. Et mihi quidem horũ omnium cauſa apparet, quòd iſtæ operationes omnes maximè ſint incorporeæ, & nunc quodammodo in ipſa anima firmatæ, quæ & ipſa incorporea eſt. Iam incorporeum ægrè à corpore patitur. Sed de his videor mihi iam dixiſſe ſatis.

Operationes primariæ nõ tam facilè mutantur.

Operationes primariæ incorporeæ.

CONSEQVENS eſt vt eadem ſumamus ſigna ab ipſis naturalibus in cerebro operationibus, quæ hîc magis relucent, quàm alibi. Nulla enim pars magis obnoxia excrementis, vtpote frigida & humida. Facilè autem excrementa ipſarum partium produnt temperiem ac naturam. Nam vbicunque concoctio & nutricatio parum valet, ibi excrementum ſemper plurimum abundat. Sicuti à contrario paucum ſemper exiſtit, vbi diligenter fit concoctio. Ita quidam naturaliter cerebrum calidum ac ſiccum obtinent, adeò vt præter naturam ipſius cerebri nullum penè locum excrementis relinquant. Alij è contrario adeò frigido ſunt cerebro & humido, vt nares perpetuò ſordeant, ac inter loquendum continuè pitiſſent ac ſcreent. Atque ipſa quidem hîc experientia euidens, ratio autem ipſa interim parum prompta. Nam concoctio & attractio eiuſdem caloris opus videntur.

Signa temperaturæ cerebri ab operationibus naturalibus.

Cerebrum maximè ſcatet excrementis.

Occupatio aliqua.

Quo-

Quocirca vt in frigidis concoctio: ita & ipſa videtur langueſcere attractio. Nunc tam parum excrementi relinquit in corpore frigido alimentum modicum, quàm in calido multum. Adeò ſæpe rerum rationes occultæ ac contrariæ, quæ niſi à ſolerti viro cognoſcuntur. Ita hîc euenit; nam ferè calor magis ad attrahendum, quàm concoquendum ſufficit. Imò attractio quadam partium naturali auiditate obitur, concoctio autem ſolo calore. Quæ quidem cauſa exiſtit, quòd plus ſæpe attrahatur, quàm concoquatur. At qui ſunt cerebro temperato, in his modum ſeruant, nec poſſunt excrementa eſſe moderata & operationes immoderatæ. Idem diſcriminabunt caſus ac fortunæ externæ. Sunt enim nonnulli adeò frigido cerebro, vt ad omnem aquilonis ſtrepitum lippiant, grauedine laborent aut raucedine, aut alia diſtillatione. Quemadmodum ſunt alij his contrarij, qui omnem aquilonem, niuem, etiam longiſſimo tempore contemnant. Sed rurſus ægrè æſtatem, aut aliam tempeſtatem calidam & ſiccam ferunt. Sicuti rurſus humidi inſigniter, ſub omni auſtro obſurdeſcunt ac viſu obtunduntur, capite grauantur. Pluribus enim rationibus vel aër humidus corpori noſtro moleſtus eſt, nam non vt ſiccus hoc exonerat. Præterea humiditates quas natura expellere ſolet, retinet. His adde, quòd & ipſe dum in corpus rapitur, nonnihil meatus diſtendat ac grauet, dum in ipſis hæret. E contrario ſicci auſtrum quidem facilè contemnunt, ſed ſub multa ſiccitate parum fœliciter dormiunt. Atque id rariùs, nam ſenſus ægrè à ſicco offenditur. Solus temperatus omnibus

Qui temperato ſunt cerebro per omnia mediocriter ſeſe habent.

Signa ab externis fortunis.

Qui frigido ſunt cerebro ægrè ferunt aquilonem.

Qui calido optimè eundem ferunt.

Qui humido maximè læduntur auſtro.

Qui ſicco facilè auſtrum contemnũt.

his mediocriter resistit, raro ægrotat, vix vllum anni tempus, aut vllam ætatem reformidat. Iam videtis nullam temperaturam quæ iudicium nostrum possit subterfugere, modò eas hoc quo diximus modo metiamur.

Signa ex pilorum conditione desumpta, cum iis quæ ab excrementis sumuntur eandem rationem ferè obtinent.

QVOD si tamē hæc tibi minimè sufficiant, pilos præsertim in capite consule. Nam hi quod restat, supplebunt. etenim aut cum excrementis eandem rationem obtinent, aut eisdem assident, saltem ab iisipsis originem trahunt, non quidem omnibus, sed quibusdam tantùm. Relinquitur enim in extremis partibus diuersum excrementum, tenue, aquosum, crassum, & ignauum, quod quidem ad pilorum generationem minimè est idoneum, duntaxat fuliginosum, quod quidem nequaquam in ipsa gignitur semper parte, sæpe ex ipso ascendit hepate, atque adeò vniuerso corpore, adeò vt nulla pars eius fumi sit expers. Non tamen propterea quæuis pilis vestitur, sed duntaxat quædam siccio-res particulæ. Nam neque gramina (quibus pilos rectè comparabis) omne solum amant, duntaxat mediocriter siccum. Videmus enim quomodo in hyeme omnia semina suffocantur, & in extrema æstate contabescunt. Sed ineunte æstate omnia affatim erumpunt, germinãt. Ecquid ergo mirum caput & citius & magis tegi pilis, quauis alia parte, cùm præcociorem & maiorem præ multis aliis siccitatem obtineat, quæ nunquam aut non nisi tandem pilos extrudunt suos? Sed vnũ hîc cauere oportet, ne in pilis vllam propriè generationem audias. Non enim generatio ipsorum est sicuti graminum, nam hæc verè generantur, & augen-

Fuliginosum duntaxat excrementum ad pilorum generationẽ confert.

Quare non omnes partes corporis pilis tegantur.

Quare caput & citius & præ cæteris magis partibus pilis tegatur.

Pilorum eruptio nequaquam generatio dicenda.

tur:

tur: pili verò inanimes, & ſuccedentibus ſibi inuicem fuliginibus multis in poris coaleſcunt, & ſic demum magis magiſque erumpunt, adeò vt quod fuerit aliquando primum ac initium, tandem euadat extremum. Quocirca etiam ferè eandem figuram retinent foris, qualem antea obtinebant in poris. Quippe pori aliquando recti, aliquando obliqui; taleſque vel ex natura, vel exhalationis imbecillitate, quæ rectâ ferri nequit. Diſcrimen ex colore capies: nam criſpi ob exhalationis imbecillitatem ſemper dilutiorem colorem obtinent: at qui ob pori obliquitatem tales ſunt, omnem colorem obtinere poſſunt, ex aliis diſtinguendum. Sic in mulieribus coma criſpa ac diluta, in viris autem ſubinde nigra & criſpa. Atque hæc de pilorum figura. Quantitas autem illorum variat pro fuliginis diuerſitate. Nam calidi & ſicci multam præmaturè edunt fuliginem, quare & præcociùs & liberaliùs hirti ſunt. Plus habent excrementi ex aduſtione melancholici; verùm eſt alia in quantitate differentia. Hi enim inſigniter craſſos & duros: illi verò tenuiores magiſque ſubtiles edunt. Auderem quoque dicere, frigidos & humidos craſſiores pilos obtinere calidis & ſiccis: qua in re rationem præſtat, quàm ſenſum conſulere, quòd multorum pilos per multum otium tangere non vacat. Sed & alibi ſæpius ratio quàm ſenſus meliùs rem iudicat, quòd ſenſus paruas differentias ignoret. Saltem in propoſito, vel ſola rationis cõtemplatione inuenies pituitoſos biliosis craſſiores pilos obtinere. Habent enim ſanguinem hi tenuiorem: illi autem craſſiorem, tamen humidiorem.

Pili eandem retinent formam foris qualẽ antea obtinebant in poris.

Pori aliquando recti, aliquando obliqui, aut ex natura, aut exhalationis imbecillitate.

Diſcrimen ex colore.

Quare in mulieribus coma criſpa ac diluta: in viris autem ſubinde nigra & criſpa.

Pilorum quantitas.

Calidi & ſicci præcociùs ac magis hirſuti.

Melãcholici ex aduſtione plus habent excrementi.

Frigidi quoque & humidi craſſiores pilos habent calidis & ſiccis.

Ratio frequenter melius indicat ipſo ſenſu.

diorem. Quocirca quemadmodum pili in eis sunt crassiores, ita rursus molliores ac simpliciores: fortassis tamen rariores & sparsiores. Est & alia differentia, quippe calidi ac sicci magis obnoxij caluitiei: alij autem, vtpote pituitosi, magis canitiei. Nam qualis sanguis, tale in perpetuum est excrementum: & rursus talis pilus quale excrementum. Est autem vel ipsa fuligo in his præcociter pituitosa. Quare non est admirandum in his pilos prematurè fieri canos. Magis ratione carere videtur, quòd caluities dicatur sequi nutrimenti pilorum, hoc est, excrementi fuliginosi inopiam. Nam hoc ipsum potiùs videtur deficere in frigidis quàm calidis. Ac fortè existimârunt veteres tandem cutis siccitate absumi: quod quidem mihi minimè est verisimile. Sed contrà ego suspicor hanc caluitiem ex eo sequi, quòd cutis, subiectaque caro rarescant, dum elementa in his concidunt: ferè enim hæc corpora à natura rara sunt & parum carnosa. Tanto minùs admirandum, quòd sub senectutem præcociter euadant rugosa. Itaque in his pili, vtpote subtiles, ac sæpe parum firmi præmaturè excidunt, quia cutis in qua sternuntur iam plurimùm attenuata est, subtilis facta & excarnis, quomodo & in solo pali parum altè infixi, facilè elabuntur, aut quia terra nimia humiditate firmitatem suam amisit, aut quia non satis profundè infixi. Vtroque modo & nos caluitiem fieri putamus: vel quia cutis rarescit, quemadmodum in senibus accidit, & hæc naturalis caluities: vel quia subiectum solum, hoc est, caro colliquatur. Et hæc morbosa caluities, quam in hecticis ac tabidis

Qualis sanguis, tale excrementum ac pilus.

Pituitosi citò canescunt.

Occupatio.

Causa caluitiei.

Quare quorundam corpora præcociter fiant rugosa.

Alia causa caluitiei.

Caluities naturalis.

Caluities morbosa.

tabidis tandem videre licet. Nescias tamē an in his, & aliis quibusdā longioribus ac vehementioribus morbis caluities temporaria sequatur ipsius magis soli raritatem quàm humiditatem, profectò humiditatem & corruptionem quandam aliquando. Argumēto sunt pediculi, nam & hi in quibusdam cōualescentibus affatim prodeunt. Ita & in morbo Gallico situm quendam pilorum iactura sequitur. Quales ergo pili in intemperatis, diximus. Ex quibus facilè nunc erit colligere quales in temperatis, (nam & ferè vbique extremis cognitis nullo negotio cognoscuntur media, imò & illa his plerunque notiora) in quibus profectò mediocritatem per omnia seruant. Nam neque serius, neque maturius in his proueniunt, neque rari admodum aut densi. Ita & color in his respectu aliorum, per omnes ætates mediocritatem exhibet. Nam vt in aliis in extrema adolescentia nigri, in aliis autem subrufi: ita in his flaui, vulgus aliquando rufos appellat. Sequitur autem iste color non tantùm, quemadmodum apparet, ipsam temperiem, sed quandam præterea inæqualitatem. Ita vulgò dicitur, rufos insigniter bonos, vtpote quando temperiem sequitur hic color: aut latenter malos, quando scilicet inæqualitatem. Habes exemplum in sacris historiis. nam Dauid erat rufus, quemadmodum & Esau. Sic & in capillorum figura temperatus medio modo sese habet. Neque enim crispos, neque simplices omnino habet, sed mediocriter tales. Intelligo autem mediocriter tales, per vniuersum, vel qui parum crispi in fine, nullo autem modo in principio. Nam fuligo ipsa, & tandem ipsi pili magis

Pilorum iactura in morbo Gallico.

Pili in temperatis quomodo cognoscantur.

A tempore.

A colore.

In extrema adolescentia flaui.

Rufi aut multū boni, aut latenter mali.

Ita Dauid erat rufus, similiter & Esau.

A figura.

magis ac magis torrefiunt. Ita de nostro Seruatore dicitur, comam ipsum habuisse simplicem ad humeros vsque, ab illis autem paululum crispam. Certum enim est ipsum fuisse temperatissimum. Non tamen temperatus mediocres pilos habet secundum crassitiem & subtilitatem. Nam antea audacter in temperato omnia pronunciauimus subtilissima. Quare rectè vulgus ingenium subtile ex pilorum subtilitate ac mollitie quadam captat: sicuti è contrario eos qui crassos & densos pilos eosque duros admodum habent, crassi ingenij iudicat. Iam inuenies omnia hæc discrimina distinctissima in regionibus temperatis. Nam intemperatæ aliqua ex parte signa hæc mutant. Tamen & in his ipsis regionibus quandam inuicem proportionem inuenies. Nam quemadmodum in regionibus egregiè calidis ac siccis, pituitosus nequaquam vultu, aut pilis eum colorem refert quem in regione temperata: ita eximiè calidus ac siccus in regione frigida ac humida multum discrepat phantasia à calido & sicco. Multo minùs hæc signa sinceritatem suam seruabunt, vbi corpus fuerit inæqualiter temperatum, fortè hepar calidum ac siccum, cerebrum autem frigidum & humidum. Nam humores qui ex alto ascendunt, nihilo ferè minùs mutant faciem & pilos, quàm continens cerebri temperatura.

Christus qualem comam habuerit.

An temperatus habeat pilos mediocriter crassos.

Vulgi iudicium.

SVNT quidem & alia signa quæ sumuntur à sensu communi. Quippe temperati moderatè vigilant, mediocriter dormiunt. Sed frigidi ac humidi in multam lucem stertunt. Contrà calidi ac sicci, vix septem horarum somnum ferunt. Calidi autem

Signa à sensu communi desumpta.

Temperati mediocri somno contenti.

Frigidi magis somnolenti.

Calidi ac sicci magis insomnes.

Calidi autẽ ac humidi longum quidem somnũ admittunt, sed perturbatum.

autem & humidi fortè longum, verumtamen turbatum. Idem euenit quidem calidis ac siccis, non quidem semper, sed vbi multæ crapulæ indulserint, præsertim vini. Nam his per accidens cerebrum calet & humet. Vereor ne temperatis idem quoque aliquando accidat: nam vt speculum illustre faciliùs obscuratur sordido, sic quoque celeriùs perturbatur cerebrum splendidum tenebroso. E contrario frigidi & humidi maximè à crapula profundo quodam sopore tenentur. Idem accidit frigidis & siccis. Ac dubitabis fortassis, quinam istorum citiùs canescant. Mihi quidem videtur, quòd frigidi ac humidi canescere anticipent, quia in humidis citiùs quàm siccis putrilago quædam suboritur. Verumtamen frigidi ac sicci citiùs circa caput senectutem ostendunt. Non enim senectus earum partium tantùm cognoscitur ex canitie, sed etiam ex alia totius faciei descriptione, quæ citiùs subsidit in sicco quàm humido. Dixi autem Circa caput; nam capiti frigido & sicco potest occurrere cor validum & humidum, penes quod potiùs quàm cerebrum vita promittitur. Nec mirum senectutem potiùs ostendere canitiem quàm caluitiem, quòd corporis nostri munera potiùs proficiscantur ex calido, quàm frigido. Nunc excessus calidi inducit priorem caluitiem, frigidi verò canitiem.

Idẽ quoque accidit nonnũquam calidis & siccis.

Nonnunquã & tẽperatis.

Frigidi & humidi aut etiam sicci quietissimè dormiunt.

An frigidi ac humidi citiùs canescãt frigidis & siccis.

Senectutem potiùs ostendit canities quàm caluities.

Signa temperaturæ cerebri ex proximis sensuum instrumẽtis, ac maximè ipsius visus.

SED de his iam satis. Superest ex proximis sensuum instrumẽtis ipsius quoque cerebri capere indicia. Antea enim diximus orta suis attestari principiis. Et quamuis fortè alia omnia instrumenta ignaua, maximè tamen in hoc seruit oculus.

lus. Sanè non eſt aliud organum, quod & mores & temperamentũ cerebri, aliquando etiam totius corporis, fideliùs oſtendat. Raro enim oculus calidus, cerebrum autem frigidũ: aut rurſus ille humidus, & hoc ſiccum. Cognoſces autem vtrunque, ſaltem calidum & frigidũ, partim tactu, partim viſu. Nam ſi oculos foris tetigeris, ſæpe diuerſa qualitas tactui occurret. Ita aliorum oculi planè candidi, aliorum rubore leuiore aſperſi. Difficiliùs tactu diſtingues humidum aut ſiccum, nam caliditas & frigiditas per palpebras ſæpe ſeſe produnt: humidi verò ac ſicci, vix ipſa parte apprehenſa (quod hîc difficile eſt) diſcrimina inuenies. Igitur ex aliis quibuſdam accidentibus huius colligenda differentia eſt, vtpote humiditate circumfuſa. Nam (cæteris accidentibus circũciſis) humidi oculi ſemper plus vomunt humoris, quàm ſicci. Poteris quidem calidi & frigidi differentias etiam cognoſcere ex aliis; ex eo videlicet, quòd calidi oculi affuſa frigida nonnihil recreentur: frigidi autem ea ipſa magis lædantur. Sic & humidi & ſicci diſcrimina ex quadam externa diſpoſitione poteris colligere. Nam magni oculi ferè humiditatem, parui ſiccitatem ſignificant. Non tamen id perpetuum eſt. Quare fidelius ſignum ſumetur ex figura, nam bona figura ſiue paruitatem, ſiue magnitudinem habuerit coniunctam, plerunque materiam bene temperatam indicat. Dico plerunque, nam vt totam aliquam ac magnam partem ex maligna materia formatiua virtus ægrè effigiat: ita paruam facilè. Quocirca his omnibus rectè Galenus vbique adiecit operationum dexteritatem. Nam operationes

Oculus præ cæteris ſenſuum organis maximè diſcernit téperiem ipſius cerebri.

Oculi caliditas & frigiditas partim tactu, partim viſu deprehenditur.

Difficiliùs tactu diſtinguitur ipſius humiditas aut ſiccitas.

Oculi calidi aut frigidi ſignũ aliud.

Similiter humidi ac ſicci.

Fidelius ſignum oculi temperaturæ ex figura.

Galenus rectè prædictis adiicit ſignũ ex operationum dexteritate.

esse non possunt integræ, temperatura autem parum conueniens. Est auté oculus dexterrimus, qui minuta procul videt, rectè discernit, & noctu interdiuque æquè valet. Illi contrarius, qui vel noctu, vel interdiu tantùm videt. Nam hic humidus, ille autem siccus. Hoc tamen magis adhuc cognosces ex colore ipsorum, qui ferè duplex est. Etenim quibusdam oculi sunt cærulei, cæsij, glauci, aut fului, quales noctuis & catis domesticis: aliis verò vt canibus nigri. Sic & inter alia plæraque animantia, vnaquæque species ferè vnum obtinet oculorum colorem, ac solus ferè homo & equus eum variat, non sine maximo indolis ac morum discrimine. Tantò minùs mirum est Galenum ex iisdem signis temperamentorum captare differentiam. Neque enim possunt significare mores, & ignorare temperamentum. Quod quidem & meliùs & clariùs ex generatione eorum colorum accipietur. Non enim forte fortuna tales fiunt (vt nec quoduis aliud in corpore) sed hîc & alibi colores sequuntur magna ex parte affusionem ipsorum humorum. Adieci quidem Magna ex parte, nam singulis aliquis color innatus est, & rhagoides suum quoque ex natura habet colorem, eumque aliqua ex parte alternatum. Verùm maiorem varietatem ex subiectis accipit humoribus, præsertim crystalloide, & (qui ante ipsam pupillam dispergitur) tenui humore. Nam vitreus humor nihil ad mutationem istorum colorum confert. Et quidem prædictis duobus humoribus colorem ascribendum esse, ex eo cognoscere licet, quòd expressis eisdem humoribus color facilè pereat.

Oculus temperatissimus.

Intemperatissimus.

Color oculorum ferè duplex.

Cæruleus.

Niger.

Solus homo & equus diuersum oculorum colorem obtinet.

Vnde proueniat oculorũ coloris diuersitas.

Vuiformis tunicæ color naturalis.

Crystallinus humor ac tenuis multum variant prædictum colorem vuiformis tunicæ.

Igitur niger oculus plerunque oritur ex humoris tenuis multitudine atque adeò craſſitudine. Nam & alibi aqua profunda, præſertim obſcura, viſum circa exteriorem ſuperficiem terminat: clara autem licet alta fundum conſpicuũ exhibet. Non eſt igitur mirũ tenuis humoris copiam & obſcuritatem oculum ſubnigrum oſtendere. Magis eſt admirandum eius ſinceritatem eundem reddere glaucum, aut cæruleum. Nam quamuis aqua clara cõſpicua, non tamen more oculorum fulua aut glauca. Melius igitur erit in hac comparatione, pro aqua nubem ſubſtituere, & pro ſolo ſub aqua ipſum cœlum. Etenim cœlum ex ſe ſplendidum, & ſub tenui nube apparet rutilum aut glaucum. Vt autem cœlum lumen exhibet ex ſe: ita & cryſtalloïdes, atque adeò ſpiritus, qui cryſtalloïdem implet. Quòd autem ita res ſeſe habeat, ex eo patet, quòd oculi aliquando lumen effundere appareant. Vulgum enim ſubinde dicentem audias, quorundam oculos ſcintillare. Iam non eſt veriſimile, id quod ab omnibus tanto tempore eſt pronunciatum, omnino eſſe temerarium. Sed & alibi ſpiritum animalem comparauimus radiis ſolaribus, & inter reliquos quidem maximè talem eſſe decet ſpiritum viſiuum, vtpote aliorum omnium tenuiſſimum. Sed neque hoc lumen tantummodo funditur ab ipſo ſpiritu, verumetiam ipſo cryſtallino humore, plus, minus, prout is humor eſt exquiſitior aut maior. Nam quò eſt exquiſitior aut maior, eò oculum reddit magis glaucum: & quò minor aut obſcurior, eò relinquit eundem magis nigrum. Atque eo modo, ſecundò oculorum color variat.

Niger oculi color vnde fiat.

Cæruleus aut glaucus vnde.

Iuſtior comparatio.

Quomodo quorundam oculi ſcintillent.

Spiritus viſiuus optimè comparatur radiis ſolaribus.

Quo cryſtallinus humor exquiſitior aut maior, eò oculus magis glaucus: & quò minor aut obſcurior, eò magis niger.

Situs oculorum quoque nonnihil eorundem colore mutat.

Tertiò, sed minùs, ipse situs eorundem colorem nonnihil mutat. Non enim eodem modo omnes externum lumen recipiunt, sed magis ab eo feriuntur, qui eminent: minùs qui latent. Credo tamen hanc solā causam nunquam posse oculos cæruleos reddere, sed reliquæ ferè sunt, quæ oculos pingunt, aut cæruleos, aut nigros reddunt. Verùm neque hîc facilè discernes, quando prior, quando posterior causa tales oculos reddiderit, ac fortè nunquam cærulei, aut nigri euadent, nisi quando vtraque simul concurrit. Et quodsi diuersæ causæ id effecerint, ex eo cognosces, quòd humor multus pupillam latiorem, modicus verò angustiorem ostendat. Ergo vbi pupilla angusta, & oculus cæruleus, eius ferè causa erit tenuis humoris puritas & paucitas: vbi verò ampla ipsius humoris crystalloïdis alacritas. Hoc ipsum & multò fideliùs ex alio accidente agnosces, quòd videlicet lumen diurnum, & quoduis aliud excellēs refugiant, qui modicum humorem habent; quod rursus potenter ferunt, qui multum. Sed & qui crassum, licet modicum humorem tenuem superfusum habent, lumen alacriter ferunt. Verùm discrimen capies ex eo, quòd qui multo humore sed aquoso ac limpido abundat, tam proxima quàm distantia ex æquo bene discernat: qui verò crasso licet modico, id obscurè potest. Omnium autem optimè insigne lumen ferunt, qui multo & crasso abundant: sicuti è contrario nullo modo ferunt qui paucum, eumque tenuem & limpidum continent. Difficiliora sunt signa ex quibus coniicias crystalloïdis magnitudinē aut breuitatem. Ac fortassis vno modo illa

Qui splendidum lumen difficulter ferant.

Qui facilè ferant.

Qui facillimè.

Qui nullo modo.

Signa demōstrantia crystalloïdis multitudinē ac breuitatem.

licebit accipere ex ipſius circuli diſcrimine. Nam alibi dictum eſt, cryſtalloïdem media ex parte tegi humore albugineo. Quare tantum licebit conijcere humorem cryſtalloïdem, quantus hîc eſt terminus aut circulus. Paulo facilius erit diſtinguere ipſius puritatem atque impuritatem. Nam purior cryſtalloïdes facit, vt ſingula quantumuis etiam remota, exquiſitè diſtinguamus. Impurior autem ne propinqua quidem rectè diſcernit. Eandem quoque differentiam reperies in tenui humore turbido aut claro: ſed rurſus aliunde manifeſtum diſcrimen. Nam humor clarus ægrè magnum admittit lumen: craſſus tolerat. Cryſtalloïdes verò etiam impurus, deſiderato humore luminis eſt impatiens. Non erit nunc difficile ex dictis oculi colligere humiditatem aut ſiccitatem. Nam glauci ferè ſiccitatẽ enunciant, ſiue tales fuerint ob tenuis humoris paucitatẽ, aut puritatẽ, ſiue cryſtalloïdis ſplendorem aut magnitudinẽ: nam purior cryſtalloïdes ſiccior, impurior autẽ humidior. Dixit etiam Galenus magnitudinem cryſtalloïdis augere oculi ſiccitatem: è contrario autem tenuis humoris multitudinem eius humiditatem. Igitur nigri oculi magis ambigunt: aliquando enim humidi, aliquando ſicci exiſtunt. Sequuntur enim aliquando ſolam tenuis humoris multitudinẽ, aliquando eius craſſitudinem, quemadmodum & nonnunquam cryſtalloïdis obſcuritatem, ſæpe etiam eius multitudinem. Hinc non ſolùm capris, vtpote ſiccis; ſed & ouibus, licet humidis oculi glauci ſunt; & canibus eximiè ſiccis, nigri. Domeſticis iterum catis cæſij. In hominibus tamen & equis

Signa demõſtrãtia ipſius puritatem ac impuritatẽ.

Quomodo ex dictis cognoſcenda oculi humiditas aut ſiccitas.

Glauci plerunque ſicci.

Nigri aliquãdo humidi, aliquando ſicci.

Non ſolùm in capris, ſed & ouibus licet humidis oculi glauci, ac canibus eximiè ſiccis nigri.

In hominibus tamen

fere glauci sicci, nigri autem humidi. Nescio igitur quare in puella potiùs laudetur oculus cæsius, quàm niger. An vt puellam decet esse humidam, sic eius humiditatem oporteat esse tenuissimam: nam ad multa alia confert, & præsertim ingenij dexteritatem. Alij ex iisdem etiam coloribus distinguunt caliditatem & frigiditatem. Huc quoque respexisse videtur Galenus in fine secundi libri De temperamentis, vbi illis conniuet, qui aut humoris, aut caloris copiam coniiciunt ex cæsiis oculis. Mihi tamen quoduis potiùs aliud, quàm calorem cæsij significant. Proinde quoque ego tam his quàm aliis rationibus pro γλαυκὸς, μεγάλος legendum puto. Igitur glauci & nigri intemperamentum significant, & soli medij temperamẽtum designant; quales putat Aristoteles esse caprinos. Sed ego & hos ad intemperiem quandam pertinere puto.

& equis glauci oculi sicci, ac nigri humidi.
Quare in puella laudetur potiùs oculus cęsius quàm niger.
An ex prædictis coloribus sit etiam distinguenda oculi caliditas aut frigiditas.
Galenus hoc videtur velle dicere.
Nostra opinio.
Galeni locus quomodo restituendus aut legẽdus.

ATQVE hucusque relucent ipsius cerebri temperaturæ indicia. Cor verò subinde in vniuersum corpus suam diffundit intemperiem. Est enim hoc viscus omnium principalissimum, atque eximiè calidum, vt singulis partibus suo calore vitam præpararet, & spiritus vitalis calidus in vniuersum corpus ex eo procederet. Qui cùm non solùm sit calidus, verùm etiam humidus, hinc quoque cor non quidem multum, sed parum decuit esse humidum. Atque harum quidem qualitatum temperiem ex ipsis cognosces operationibus. Sunt autem cordis operationes non ita multæ, tantùm in triplici differentia. Est enim ipsius motus, cuius naturam imitatur, arteriarum pulsus. Accedunt

Cor.
Cor omniũ viscerum principalissimum ac eximiè calidũ.
Cor non tan tũ calidum, sed etiam parum humidum.
Cordis temperatura ex ipsius operationibus capianda.
Cordis operationes triplices.
Ipsius motus Arteriarum pulsus.

tertiò operationes morales, quas Galenus solet tribuere animæ irrationali. Reuera autem sunt pruritus, affectus aut stimuli quidam animi, qui nunc continenter oriuntur ex ipso corde, aliquando longiùs procedunt ab ipso hepate, renibus ac visceribus genitalibus. Nec mirum est ea quæ in corpore nostro existunt, licet longiùs dissita, animum mouere in corde, nam sæpe eum vrgent quæ vel foris occurrunt. Et quidem cordis motus ipsius seruat temperiem ac mediocritatem, quippe dum expanditur, ex leuibus arteriis aërem præparatum recipit, & dum contrahitur, fuliginosum explodit. Res procul dubio necessaria, nam quemadmodum flamma in hypocausto, omnibus spiraculis obstructis, extinguitur, vel quia calor ab aëre nutritur, vel certè quia difflatione indiget: ita ablato hoc motu calor cordis statim strangulatur. Idem quoque vsus ipsius pulsus. Et nihilo ferè minùs cordis temperiem ipsa sequitur respiratio. Nam etiamsi cor ipsius immediata causa non existat, tamen eius temperatura ipsam admodum variat, & quædam citat, quædam moratur: hæc magnam, alia paruam exigit. Quibus autem temperatum cor existit, in spirandi facultate, cordis & arteriarum motu, mediocritatem aut modú seruant. Et quod amplius est, optimis ex natura moribus est præditus, castus est, non lubricus, nec effœminatus. liberalis, non prodigus, nec auarus, absque omni fuco, fastu. Comis est, & humanus, non furibundus, iracundus, aut sui contemptor, sed patiens & benignus. Non est deditus crapulæ, sed temperatè viuit: non est cunctator, aut nimium præceps, sed in omnibus

Operationes morales.

Quomodo cordis motus ipsius sequatur temperiē.

Pulsus vsus.

Ipsa quoque respiratio cordis imita tur temperiē.

Cordis temperati indicia.

maturus: non eſt inuidus, ſed bonorum ſtudioſus: non effœminatus aut temerarius, ſed fortis, non ſolùm ad agendum, verùm etiam patiendum. Atque hæc quidem vna eorum qui temperato ſunt corde conditio. Eorum autem qui intemperato ſunt, mores admodùm diuerſi, quemadmodum & ipſæ intemperaturæ diuerſæ. Qui calido igitur ſunt corde, procaces ſunt, ſuperbi, iracundi, præcipites, feroces, prodigi. Contrà qui frigido, effœminati, abiecti, ad iram ſegnes, meticuloſi, cunctatores, & auari. Rurſum qui humido, petulci, moroſi, iracundi (minùs tamen iis qui calido) molles ac blandi, manſueti, ad omnia mobiles, ſtulti. E contrario qui ſicco, magis auari quàm faſtuoſi, pertinaces potiùs quàm moroſi, iracundi, ſeueri, difficiles callidi. De inuidia quid dicturus ſim neſcio; neque enim temperaturæ aliquod vitium, ſed innatam (qualis eſt in malignis ſpiritibus) malitiam ſequi videtur. Nec idem de ſuperbia dicere verebor, ex qua enaſcitur ipſa inuidia. Quòd ſi tamen aliquam qualitatum temperiem ſequantur, potiùs calidam & ſiccam, quàm illi oppoſitam ſequentur. Nam faſtus qui in mulieribus eſt, potiùs quædam ſtultitia ex imitatione nata, quàm vera ſuperbia eſt, & ferè veſtibus & mundo muliebri circumſcribitur. Vtrunque tolerari poteſt, vel ob eam cauſam, quòd defectum & obſcuritatem naturæ aliquo accito debent diſſimulare colore. Auari raró ferè ſicci quidem, ſed magis frigidi quàm calidi. Poſſem quidem reliquas compoſitas temperaturas proſequi, ſed ex prioribus facilis eſt illarum deſcriptio. Nam ſi frigidi & ſicci ſint auari, conſe-

Eorum qui corde ſunt intemperato mores admodum diuerſi pro intemperaturę diuerſitate.

Cordis calidi ſigna.

Cordis frigidi.

Cordis humidi.

Cordis ſicci.

Inuidiam non ſequi temperaturæ vitium ſed potiùs innatam quãdam malitiam.

Similiter dicendum de ſuperbia.

Faſtus vulgaris in mulieribus nequaquam vera ſuperbia, ſed potiùs ſtultitia quædam.

Compoſitarum temperaturarum cordis differentiæ ac mores.

consequens est calidos & humidos esse prodigos. Sicuti rursus, si calidi & sicci sint furiosi, maximè molles erunt frigidi & humidi. Videtis nunc quædam vitia compositas sequi qualitates, sicuti nonnulla simplices. Sed omnes hi affectus aut pruritus meliori aut peiori consuetudine obliterantur, atque naturalibus contrarij inducuntur. Omitto iam rationem ac voluntatem omnibus his præsidere ac supereminere. Diuersitatem capies ex descriptione pectoris. Furiosi ex natura egregiè hirsuti, qui verò tales ex mala educatione, glabri. Rursus educatio sæpe parua incommoda vincit, natura etiam magna. Sed melius est alia, quæ sumuntur à circumscriptione externa, adiicere signa. Temperatus enim neque lato, neque angusto, sed quadrato est pectore, eoque nō simpliciter admodum mulieris glabro, sed statim sub ipsam iuuentutem mediocriter hirto. Contrario modo sese habent calidi & frigidi, humidi & sicci. Nam calidi & humidi liberalissimum quidem pectus exhibent: contractum verò frigidi ac sicci. Non multum à temperatis distant calidi & sicci, ac rursum frigidi & humidi. Quare calidi & sicci egregiè hirti, frigidi ac humidi egregiè glabri: parum hirsuti calidi & humidi, rursum frigidi & sicci. Sed in pulsu & spiratione contrario modo sese habent calidi, etenim tam spiritum, quàm pulsum magnum habēt, velocem & frequentem: frigidi verò è contrario paruum, tardum & rarum. Galenus tamen magis agnoscit paruum, quâm rarum aut tardum. Discrimen præterea faciunt morborum fortunæ. Nam calidi parati ad febres simplices, & siquidem

præterea

Prædicti omnes affectus aut mores mutantur nōnunquam meliore aut peiore consuetudine.

Vnde cognoscatur an prædicti cordis affectus sint naturales an ex educatione tales.

Alia signa à circumscriptione externâ desūpta.

Qui corde sunt temperato, pectore sunt quadrato ac statim mediocriter hirto.

Qui calido & humido, lato sunt pectore.

Qui frigido & sicco, contracto.

Alia signa à pulsus & respirationis differentia desumpta.

Alia prętcrea signa à morborū quibus capiuntur differentiis.

Qui calido sunt corde maximè fe-

præterea humidi, etiam ad pestilentes: frigidi minimè eis obnoxij. Poteris etiam cordis temperaturam coniicere ex vniuerso corpore. Etenim in qualibet corporis parte ferè relucent ipsius cordis indicia. Nam si singulæ partes ab eo vitam accipiunt, necesse quodammodo erit, qualitatem quoque vitæ, illius qualitatem imitari. Dixi autem quodammodo; nam corporis habitus secundò naturam effusorum humorum ex hepate imitatur. Attamen rarò frigiditas hepatis in toto corpore potest vincere vim caliditatis cordis, nisi multis numeris eius frigiditas excesserit caliditatẽ cordis. Nam cor hepate multò calidius. Sed contrà humiditatem cordis frequenter obliterat siccitas hepatis in vniuerso corpore, cùm cordis humiditas valde exigua, adeò vt quidam siccum asserant.

Febribus simplicibus expositi: ac qui præterea humido etiam pestilentialibus.

Alia cordis indicia ab vniuerso corpore desumpta.

Rarè frigiditas iecoris potest vincere in toto corpore caliditatem cordis.

Sed frequenter humiditatem cordis obliterat in vniuerso corpore siccitas ipsius iecoris.

NON erit ex dictis difficile cognoscere temperiem ipsius hepatis. Est autem naturalis in omnibus calida & humida. Quod quidem satis indicat ipsius substantiæ phantasia, nam vt alibi ait Galenus, tantùm apparet ex sanguine concreta. Nec tale temerè aut forte fortuna factũ est hepar, sed quia futurum erat humorum promptuarium. Sunt enim omnes humores saltem actu aut phantasia calidi & humidi. Dixi actu; nam bilis & melancholia potentia siccæ, pituita autem frigida. Qua de causa licet Galenus secus putet, & Auicẽna dubitet, solus sanguis mihi nutrire apparet. Nam reliquos humores nequaquam ex professo hepar generare apparet, sed pro alimentorũ discrimine. Cui attestatur, quòd ex quibusdam minimũ bilis, ex aliis minimum melancholiæ colligat: sanguinis autem

Hepatis indicia.

Hepatis temperies naturalis calida & humida.

Quare hepar calidum & humidum.

Omnes humores actu humidi & calidi.

Solus sanguis nutrit.

autem quamplurimũ. Et quidem quando temperatè sese habet, omniũ pulcherrima est proportio, quam partim ex vniuersâ carne disces, sed magis ex ipsa vrina, hæc enim eximiè eius effectum ostẽdit. Itaque optima vrina (quam postea describemus) optimum sanguinis apparatum ostendit. Biliosa autem ipsius bilis copiam ac hepatis caliditatem. Sed satius est Galeni ordinem sequi. Hepati igitur calido attestatur sanguis calidus, biliosus, atque adeò ipsa bilis, in iuuentute quidẽ flaua ac rufa; in consistente autem ætate atra. Nam licet iuuentus sit calidior, est tamen in consistente ætate bilis adustioni magis obnoxia, quòd hîc sit magis crassa. Sic & ligna tenuiora magis exspirant in flammam & fumum, quàm carbones aut cineres. Iam & cutis densitate calor in consistente ætate quodammodo strangulatur: in ætate verò iuuenili omnia perspirant. Confert & hæc quoque causa nonnihil ad adustionem, quòd vel foris ita comparentur carbones. Accedit ad hepatis caliditatem venarum latitudo, hypochondriorum pilositas, & vniuersi corporis caliditas. E contrario in hepate frigido, omnia contraria, sanguis frigidior, pituitæ copia, venarum angustia, hypochondria glabra, & totius corporis frigiditas. Totidem quoque ferè signa sunt hepatis sicci. Nam sanguis modicus & crassus, venæ duræ, totius corporis gracilitas. Quemadmodum hepar humidum sequitur sanguinis multitudo, & eiusdem tenuitas, venæ molliores, ac vniuersi corporis humiditas. Itaque vbiq. sanguis dilutior in humida temperatura, quàm sicca, nam hæc serosas superfluitates absorbet ac

Hepar temperatum optima proportione omnes humores procreat.

Ex vrina maximum hepatis indicium.

Sanguis calidus ac biliosus demonstrat hepar calidum.

Iuuenilis ætas consistente calidior.

Alia hepatis calidi indicia.

Signa hepatis frigidi.

Signa sicci.

Signa humidi.

Hepar humidum ac frigidum sanguinem procreat tenuissimum, hoc est, serosissimum. Sed per se tenuissimum sanguinem profert hepar temperatum.

consumit, humiditas verò congregat. Atque hac fortè ratione temperatura frigida & humida, habebit sanguinem tenuissimũ, id est, serosissimum, quomodo similis genitalium temperatura semen habet tenuissimum, hoc est, aquosissimum. Verùm per se, ac omnibus superfluitatibus exemptis, tenuissimus sanguis inuenietur in corpore temperato. Nam in calido & sicco nonnihil cogi videtur, quamuis & hîc quoque ipsa bilis sanguinis nonnihil dilutioris phantasiam præbeat. Ita frigida & humida temperatura minùs hirta, quàm frigida & sicca. Verumtamen anxiæ sunt huiusmodi comparationes, adeò vt vel Galenus obiter frigidam & siccam dixerit maximè glabram. Sed hoc ita intelligendum est, quasi parua sit differentia: nam certum est, simpliciter humidam & frigidam minùs esse hirsutam. Quando igitur & cor & hepar in vno excessu conueniunt, necesse erit reliquas particulas illis quoque consentire. Nam & alibi ferè priuati homines imitantur mores regum ac principum. Verùm aliquando inter has principes partes, quædam oritur seditio atque inæqualitas; ita vt aliam temperiem cor, aliam autem obtineat ipsum hepar. Quod dum fit & ipse quoque habitus corporis, nunc huius, nunc illius temperaturam imitatur. Et rarò quidem admodum contingit, hepate existente sicco, vniuersum ipsum corpus esse humidum. Ignaua enim plerunque cordis humiditas. Sæpius siccitas cordis emendat humiditatem hepatis, multoque frequentiùs cordis frigiditas obscurat caliditatem hepatis. Sæpissimè autem ac facillimè è contrario obliterat in

Si hepar & cor in vna temperie conueniant, necesse erit reliquas corporis partes illis consentire.

Sin minùs cõueniant, & ipse corporis habitus nunc huius, nunc illius temperiẽ sequitur.

Rarò hepate existente sicco, vniuersũ corpus existit humidũ.

reliquo corpore frigiditatem hepatis, caliditas cordis. Non enim multum hepar labitur in frigidum, sed ferè multum cor inclinat in calidum.

Genitalium temperaturæ indicia.

SIMILITER ex dictis iam facilè quis distinguere poterit temperaturam partium genitalium. Nam pro descriptione hypochondriorum oportebit tantùm subiicere ilia & pubem, ac pro sanguinis differentia, ipsum semen. Nam qualis est sanguis in calido hepate & sicco, tale semen vbi genitalia calida fuerint & sicca. Accedit differentia ex salacitate desumpta. Etenim qui calidam habent genitalium temperaturam, salaces sunt: qui autem frigida, effœminati. Sic qui humida, magis turgent, quàm qui sicca. Ampliùs qui his partibus sunt temperati, fœcundissimi, post hos calidi & humidi, deinde calidi & sicci. Et hi quidem plures masculos, illi verò simpliciter plures proles generant. At frigidi omnes infœcundi, ac maximè steriles frigidi & sicci: qui si quando pruritus quosdam habeant, sæpe inanes sunt. Nusquam autem clariùs horum viscerum temperiem capies, quã ex facie. Nam calidi præcociter, frigidi autem vel tardè vel nunquã barbati. Sic humidi parum, sicci multum. Attestatur & color ipsius barbæ. Nam in calidis ea nigra, in aliis spicea & diluta, in temperatis mediocriter colorata, flaua ac quodammodo rufa. Verùm & talis nonnunquam est ex humorum frigidorum ac calidorum permixtione, cuius discrimina aliunde petenda. Præterea in siccis barba crispa, in humidis verò simplex ac mollis. Atque hæc sunt quæ sequuntur differentiam partium genitalium. Nam quamuis minùs caleant

Qui genitalibus sunt temperatis, fœcũdissimi. Calida & sicca genitalium temperatura plures masculos procreat: at calida & humida simpliciter plures proles. Frigida infœcunda, ac maximè sterilis, frigida, & sicca. Genitalium temperatura maximè capienda ex barba. Præterea ex barbæ colore.

ipſo hepate; tamen illarum calor, reliquis partibus frigidis, magnum eſt auctuarium aut acceſſorium, quæ nunquam tantũ calorem ſentirent, niſi qualiſcunque caliditas ex ipſis viſceribus illis accederet.

Signa habitus corporis.

PROXIMVM eſt diſtinguere corporis habitum; nam ſi non ſemper, tamen aliquando poterit variare à prædictis viſceribus, præſertim inæquabiliter temperatis. Dependet autem is ex ipſis muſculis, ſic enim appellantur partes compoſitæ ex carne & neruis, aut illorum villis, aut filis carne intertextis. Nec multa eget oratione hæc diſtinctio, nam ex cutis colore & pilis, ac iis quæ antè dicta ſunt, facilè colligenda. Tantùm ergo oportebit definire ipſa ſubſtantialia, quæ nuſquam alibi, quàm hoc in loco maiorem fidem promittunt. Nam tactus mẽtiri nequit, ſed circumciſis reliquis accidentibus, omne molle æſtimat humidum, quemadmodum omne durum ſiccum. Minùs adhuc errat in diſcrimine calidi & frigidi; nam hæ qualitates ſtatim ſeſe inſinuant. Nunquam autem horum differentiam magis capies quàm à cibo. Quidam enim ſtatim inter cœnandum manifeſtè frigent, nonnulli autem calent: quos ex natura ego calidos puto, ſicuti illos frigidos. Nam quemadmodum modicus ignis, aut contabeſcit mediocri tempore, aut quodammodo ſtrangulatur ſub multis lignis: ſic calor noſtri corporis modicus ſub ipſo alimento, ſi non potentia, ſaltem actu frigido. Et rurſus ſicuti è contrario, multus ignis ſtatim emicat ſub lignis, præſertim ſiccis: ita & multus calor ſtatim accenditur tenuiore parte alimenti. Scio vulgus è contrario calidas à cibo damnare

Ex cutis colore, ac pilis.

Signa ſubſtantialia maximè hîc conferunt.

Primũ tactu.

Calidorum ac frigidorũ differentia maximè à cibo capienda.

Vulgi præpoſterum iudi-

damnare manus, frigidas verò commendare. Sed contra hos alibi latiùs diſputauimus: duntaxat enim hoc in vno affectu verum eſt, vbi ſcilicet manus calent, & pedes aut potiùs vniuerſum corpus intus horret. Quomodo & in iis qui foris frigida lauantur, infirmi caloris ſignum eſt, interiora calere, & vix longo poſtea tempore exteriora ſuum calorem recipere. Sic igitur tactu diiudicatur exterior habitus, ac poteris etiam diſcernere viſu. Nam humidi carnoſi, ſicci graciles, frigidi adipoſi, calidi macilenti, temperati mediocres. Quòd autem carnoſi muſculi gracilioribus ſint humidiores, ex eo eſt, quòd caro neruis humidior. Itaque totus quidem muſculus etiam ſimilariter poteſt euadere humidior quàm antea fuit: verùm ſingulæ eius primæ particulæ, id eſt, ſimplices, quotidie fiunt ſicciores. Nam quemadmodum nerui, ita & ipſa caro continuè ſiccior redditur. Iam non ſolùm carnis copiam, ſed & ipſius quoque qualitatem conſiderare oportet. Nam & inter eos qui carnoſiores exiſtunt, alterius caro humidior, alterius ſiccior ac ſolidior. Diſcernet optimè tactus; nam alterius molliorem, alterius ſentiet duriorem. Quod non tantùm facit ipſa humiditas ſimilaris, ſed & inſtrumentalis. Ita appello eam quæ carni circumfunditur & ipſius poros implet. Quæ quidem vt carnem penitus humectare nequit (eſt enim humidi nimis ignaua energia) ita ne affatim exiccetur, impedit. Atque hactenus ex carnis multitudine, muſculorum colligere licet humiditatem, modò nulla alia mollis phantaſia te fallat. Nam eſt, vbi membrum craſſum apparet ob ſolius oſſis

cium de calidis aut frigidis à cibo manibus.

Secundò, viſu.

Carnoſi muſculi gracilioribus humidiores.

Humiditas inſtrumentalis, quæ dicatur.

magnitudinem, ſicuti & nonnunquam tenue ob illius tenuitatem. Nouiſſimum ſignum ab externis iniuriis capitur. Nam calidum facilè caleſit, frigidum verò frigeſit. Hîc tamen poteſt occurrere ipſa denſitas, quæ non facilè frigus ipſum externum admittit. Sic è contrario ipſa raritas aliquando potiùs in cauſa eſt quàm frigiditas cur citò frigeſiat. Intelligo autem nunc per raritatem tenuitatem. Diſcrimen huius rei hoc modo accipies. Qualitas corpus reddit obnoxium tantùm qualitati ſibi ſimili: raritas verò vtrique. Sed neque cutis denſitas duntaxat repellit frigidum, verumetiam aliquando calidum. Verum tamen eſt, denſum corpus citiùs caleſieri, & rarum promptiùs frigeſieri. Simpliciter interim raritas vtrique contrariorum corpus magis reddit opportunum. Ita ſunt qui neque calidum ferant, neque frigidum; ſicuti ſunt alij ita obdurata cute, vt vtrumque contemnant. Plures tamen inueniuntur qui altera præcipuè offenduntur. Ita calidi parum ferunt æſtatem: frigidi verò ægrè hiemem. Non erit tam promptum ex occurſu ſimilium qualitatum cognoſcere diſcrimen humidi & ſicci; quoniam, vt antè diximus, valde lenta ac ignaua eſt ipſius humidi energia, quemadmodum & ipſius ſicci. Sunt tamen qui ſub auſtrum ſtatim grauedinem incurrant: ſunt etiam qui longam ſiccitatem moroſè ferant, vtpote melancholici aut aliter egregiè ſicci. Sed id rarius eſt, eò quòd corpus noſtrum ſæpius humido laboret quàm ſicco. Putat Galenus ſiccos quoque muſculos ignauiores & ſegniores, humidos autem promptiores. Quod quidem & mihi verum apparet,

Poſtremum ſignum ab externis iniuriis capitur.

Denſum corpus citiùs caleſit, ac rarum faciliùs frigeſit.

Non tam facilis eſt diſtinctio habitus corporis humidi ac ſicci ex occurſu ſimilium qualitatum.

ret, nam ſiccitatis potiùs quàm humiditatis eſt muſculos facere rigidos. Quod quidem mulieres ignauæ ſint,& flaccidæ,potiùs eſt in cauſa earum frigiditas quàm humiditas. Nam & in externis, funes aqua mollimus, ſi quando magis flexiles reddere volumus.

Quare mulieres viris ignauiores.

ATQVE hæc quidem ad vniuerſi corporis deſcriptioné apparent ſufficere.Ne tamen quicquam omittatur,præſtat iuxta Galeni amuſſim ventriculi & aliorum quorundam viſcerũ naturam ex ipſorum operibus obiter perſtringere. Sunt autẽ totius ventriculi operationes maximè duæ, appetentia ſcilicet & concoctio.Et maxima quidem eius differentia ſtatim apparet ex ipſo appetitu. Nam nonnulli ita eo ſunt temperato, vt nullum cibi genus, quo communiter homines veſci ſolent, faſtidiant: vinum ferunt,nec ceruiſiam renuunt:piſces & carnes tolerant, neque à fructibus, butyro, aut etiam caſeo abſtinent. Sunt alij qui mediocres quidem cibos ferunt,ſed ex extremis quoſdã faſtidiunt.Sic quidam carnes amant,& piſces contemnunt,atque hi propemodum calidi. Cognoſces & hoc ex animantium differentia:nam ex iis calida;vt ſunt leones,lupi,canes,& nõnulla alia huiuſmodi fera animalia ſola carne oblectantur. Sic & inter ætates, iuuenilis magis quàm puerilis ætas carne delectatur.E contrario rurſum ſenes aliqui piſcibus magis quàm carnibus afficiuntur; & carnibus quidem heſternis,vtpote frigidis,magis quàm recẽtibus ac calentibus. Non eſt obſcurior inter humidum & ſiccum ventriculum differentia: nam quibus eſt humidus, vtpote pueris, omnibus oblectantur.

Ventriculi indicia.

Eius operationes præcipuæ duæ.

Signa ab appetitu.

Signum ventriculi calidi.

Quare leones, lupi ac ſimiles feræ ſolá carne delectentur.

Iuuenilis magis quàm puerilis ætas carne gaudet.

Senilis magis piſcibus.

Similis diſtinctio inter humidum ventriculum & ſiccum.

humidis, lacte, butyro, pane filigineo, fructibus. Contrà quibus is eſt ſiccus, caſeum, panem fermentatum atque alia ſicca poſtulant. Erit clarior ſermo in quibuſdam extremis obſoniis, condimentis, aut acetariis. Ita frigidæ ac humidæ temperaturæ lactucis gaudent, frigidæ ac ſiccæ aceto, calidæ & ſiccæ ſinapio, & omnibus ſalſis, quemadmodum calidæ & humidæ omnibus dulcibus. Sunt alimenta, obſonia, condimenta, quæ altera qualitate conueniũt, altera diſſentiunt, quæ medio quodam modo ſtomachum afficiunt. Sic acetum mediocriter afficit frigidos & humidos: ſinapium mediocriter calidos & humidos, & rursũ frigidos & ſiccos, eoſque tales aliquando actu, aliquando potentia. Denique quibus ventriculi temperatura ſicca, magis quàm quibus humida, ſitiunt: quemadmodum quibus frigida, citiùs fament, quàm quibus calida. Accedit quòd qui ſunt ventriculo humido, vbi ſemel ſitierint, plurimam potus copiam citra indignationem ventriculi ac capitis grauitatem ferunt. Quibus autem ſiccus eſt, ſtatim copia grauat. Non enim ſimiliter humido oblectantur. Nam & calidum ſi quidem ſemel refrigeratum fuerit, plurimum calorem tolerat. Ecquid igitur mirum, quòd humidum exiccatum liberaliter humectari poſtulet? E contrario, qui frigido ſunt ſtomacho, citiùs fament: nam quamuis frigiditas non ſit prima ac potiſſima famis cauſa, eſt tamen immediata. Exemplo ſenes ſunt & qui bouliſmum aut caninam famem patiuntur. Idem quoque indicant ipſi pueri: nam ſicuti & ob alias cauſas famem difficilè ferunt, ita certum

Secunda diſtinctio ex ſiti.

Quibus ſtomachus ſiccus, magis ſitiunt.

Alia.

Quibus ventriculus frigidus, citiùs fament.

Frigiditas immediata famis cauſa

quoque

quoque est iuuenibus quodammodo calidiores existere. Iam neque duntaxat in sanis genuinæ aut naturalis temperaturæ indicia sumuntur ex appetitus discrimine, sed & morbosæ in ægris. Nam quemadmodum illic similia, sic hîc appetuntur contraria. Ita febricitantes appetunt frigida: refrigerati autem vehementer calida. Egregiè humidi carbones, terram, cineres: quemadmodum insigniter sicci fungos, & alia eiusmodi. Non tamen ægris suus vbique delectus est permittendus, nam ferè magis appetunt contrarium morbi, quàm eiusdem causæ. Quemadmodum nec sanis suus semper est concedendus appetitus, nam sæpe qualitas conueniens est, & quæ substernitur substantia contraria, atque id natura discernere nequit. Omitto iam quòd sæpe alia appetat, quàm conueniant, nam calidus calida appetit, & tamen ex iis nonnulla malè afficit atque corrumpit. Iam & multa dissimilaria sunt, quorum vnum quidem appetitur, interim reliqua magis obsunt. Sic frigidus multa frigida expedit, quæ concoquere non valet, quod natura distinguere non didicit. Multò minùs id quod per se est, ab eo quod per accidens est discernet. Ac tantùm differt ciborum appetitus. Sitis autem semper est appetitus actu humidi. Cuius rei magnum argumentum, quòd per se potiùs sequatur excessum qualitatis, id est, siccitatis, quàm iacturam quantitatis. Dixi actu humidi, nam hoc idem aliquando potentia siccum: etenim vinum tantum habet siccitatis quantum caliditatis. Sed est tamen & in siti quædam differentia: nam alij calidum, alij magis frigidum appetunt

Quemadmodum in sanis naturalis ventriculi temperaturæ sumuntur indicia ex appetitus differentia: ita & morbosæ in ægris.

Febricitantes appetunt frigida: refrigerati calida.

Multum humidi carbones, terram, cineres. Insigniter sicci fungos.

Sitis appetitus actu humidi.

In siti magna differentia.

potum, vtpote aquam alij, & alij vinum. Et rursum alij meracius, alij dilutius. Sic & nonnulli rubrum atque astringens, aliqui autem dulcius, pro siccitatis videlicet differentia. Hinc iterum fit pueros aquam, viros ac senes vinum appetere, non solùm tanquam frigidiores, verumetiam tanquam sicciores. Forsitan etiam id ex eo fit, quòd puerorum calor suauior, illorum verò acrior. Nam quamdiu sanitate constamus, vt etiam antè diximus, magis similia appetimus quàm contraria.

Quare pueri aquam, & viri ac senes vinum appetant.

ATQVE hactenus de appetitu dictum est satis, quatenus pro sua varietate, variam ventriculi temperiem demonstrat. Eandem quoque ex secundo ipsius munere, concoctione scilicet, cognosces. Nam frigidi ægrè, calidi promptè concoquunt. Et rursum hi cibum leuem corrumpunt, illi autem rectè perficiunt. Ac appetitus quidem differentiæ ab omnibus facilè cognoscuntur. Concoctionis verò commoda & incommoda ex aliis accidentibus, præsertim dolore à cibo, vomitu, nausea, fluctuatione, inflatione, & ructibus capiuntur. Sunt enim qui omnem cibum ferant: sunt & qui putridos à cibo ructus edunt. Atque hi calidi sunt. Sunt & alij tam frigidi, vt vel manè insipidum eructent, aut certè acidum: nam semicoctus cibus acidus, perfectè autem quodammodo dulcis. Liberaliora igitur signa ab appetitu sumuntur, quàm ipsa concoctione: nam concoctio calidum tantùm & frigidum discriminat; appetitus verò etiam humidum & siccum, vnica habita definitione, quæ distinguit appetitum sanorum ab appetitu ægrorum. Atque id facilè; nam appetitus

Signa ventriculi ex concoctione.

Concoctionis debilitas vnde dignoscatur.

Qui calido sint ventriculo.

Qui frigido.

Plura signa ab appetitu sumuntur, quàm à concoctione.

præter consuetudinem, affectum aliquem conqueritur: qui verò in sanis est, semper sibi similis existit. Ita & signa à siti desumpta distinguere oportet. Non enim sitis semper ventriculi siccitatem sequitur, sed aliquando etiam hepatis, pulmonis, cordis caliditatem. Et quidem hepatis caliditatem ex vrina cognosces, & quibusdam aliis eius affectibus. Ita neque quilibet affectus cor incalfacit, sed maximè febris. Pulmonis verò caliditas, multam eius angustiam sequitur aut inflammationem. At nihil istorum est, quod non tandem poterit stomachum incalfacere, & sitim prouocare. Verùm vbi citra has affectiones sitis insurgit, verisimile erit stomachi affectum in causa existere. Differentiam iterum capies ex spiritus diuersitate: multus enim spiritus cordis arguit caliditatem: difficilis, pectoris etiam angustiam accusat. Sitim interim ex stomachi intemperie nihil istorum sequitur. Denique sitim ex ventriculi intemperie facilè mitigabis poculis, siue ex caliditate, siue etiam siccitate oriatur. Vnica est differentia, quòd hîc paulatim ac per syphonem, illic verò affatim bibere expediat. Sed eam quam pulmonis aut cordis caliditas parit, non nisi longiore tempore omnino poteris euincere. Nam stomachi intemperiem pocula statim repræhendere possunt, ad superiora verò viscera non nisi tandem peruenire queunt. Itaque ex iis tantisper sitis reuertitur, donec illorum temperies fuerit mutata. Iam & sitim ex ventriculo ferè humida diluunt, ex pectore verò ipsa frigida. Non enim pulmonis siccitas, cordis, hepatis stomachum carpit, sed caliditas

Appetitus sanorum quî differat ab appetitu ægrorum.

Sitis non semper ventriculi siccitatem sequitur.

Differentia sitis ex vētriculi affectu prouenie̅tis, ab ea quæ aliorum viscerum caliditatem sequitur.

Altera differentia.

Discrimen sitis ex ventriculi caliditate & siccitate prouenientis.

Tertia differentia.

Quarta. frequenter. Deinde ne frigidus quidem potus ſitim ex caliditate pectoris ſubortam placat, ſed magis frigidus aër: facilè enim hic ad pectus tranſit. Idem verò ſitim ex ſiccitate ventriculi non ſolùm non lædit, ſæpe etiam auget; nam frigidus aër ſi non actu, ſaltem potentia quadam exſiccat. Argumento ſunt qui aperto ore dormiunt: ferè enim hi oris ſiccitatem incurrunt, quia per os potiùs quàm per aërem attrahunt. Omitto rudem hunc aërem modicam pectoris temperiem violare ac plus ſatis infrigidare, calidam verò attemperare. Indicio eſt, quòd qui frigido ſunt pectore, vbi frigidum aërem liberaliter hauſerint, tuſſiant, aut aliter dolorem ſentiant: qui verò calido, ipſum innocenter ferant.

Quare qui aperto ore dormiunt, oris ſiccitatẽ incurrant.

ATQVI (vt ad reliquas partes veniamus) ſit hoc quod diximus, primum calidi ac frigidi pectoris indicium. Magis adhuc diſcriminat excrementum; nam qui calido ſunt pulmone, excrementis vacant; qui autem frigido, abundant, ac nunc per tuſſim, nunc per ſimplicem ſcreatum excernunt: per tuſſim quidem vbi affatim erumpit; per ſcreatum, quando paulatim aſcendit, ac in faucibus coït. Ita enim & ex ventre excrementum vomitum mouet, quod affatim aſcendit, modicum verò clam & occultè in ſuperiora euadit. Eodẽ quoque ferè modo diſtinguuntur humidi pulmones & dignoſcuntur à ſiccis. Nam quemadmodum frigiditas prima cauſa generationis pituitæ, ita humiditas ſecunda. Quare eos mirari non poſſum, qui pulmonis excrementum aſſerunt bilioſum. Nam quamuis ipſius excrementum ſit magis bilioſum quàm ipſius hepatis, nequaquam tamen ſimpliciter

Signa temperaturæ pectoris. Ab excrementis.

Similiter humidi pulmones diſtinguuntur à ſiccis.

Quemadmodum frigiditas prima generationis pituitæ cauſa: ita humiditas ſecũda.

Falſa quorundam de pulmonis excremento opinio.

riter existit biliosum, sed potiùs calidum & humidum. Itaque eius quoque excrementum potiùs erit pituitosum quàm cholericum. Semper enim humiditas plus relinquit superfluitatis quàm caliditas. Quòd si & aliquid quoque bilis generet, & hoc quoque dum concoquitur, quandam pituitæ phantasiam induit, quemadmodum patet ex omnibus inflammationibus, cùm expuuntur & excoquuntur. Certum igitur est, pulmones siccos sinceriores, humidos verò impuriores esse. Ex quo & illud statim sequetur, siccos clariorem edere vocem, humidos verò obscuriorem. Nam & ex fistulis externis, humidæ valde obscurum, siccæ admodum alacrem sonum reddunt. Ampliùs qui siccos habent pulmones, citra vllum impedimentum, & longam orationem & altam in concionibus trahunt; qui verò humidos habent, inter orandum multa turpiter & frequenter pitissant. Mouetur enim humiditas in pulmone, atque nonnunquam in medium ascendit, & iterum delabitur: aliquando etiam supra & per screatū educitur. Atque hæc sunt ex quibus naturalem, aduentitiam ac innaturalem pulmonis humiditatem cognoscas & siccitatem. Similiter eiusdem genuinam aut naturalem caliditatem ac frigiditatem, ex magnitudine ac paruitate vocis intelligere licet. Etenim magna vox liberalem, parua angustam sequitur. Habes iterum in externis fistulis exemplum; nam parua magnam vocem non edit, sed paruam. Est tamen vbi per magnam parua vox eliditur, quando scilicet modicus potiùs quàm multus spiritus inflatur. Similiter magna vox nequaquam solius arteriæ

Sicci clariorem habent vocem, humidi obscuriorem.

Probatio à fistulis externis.

Altera differentia inter humidos pulmones & siccos.

Discrimen inter calidos ac frigidos pulmones ex voce.

Secunda probatio per fistulas externas.

Quomodo per magnam fistulam parua vox elidatur.

arteriæ magnitudine obitur, ſed præterea multitu-
dinem ſpiritus requirit. Atque hîc virtutem ſequ-
tur. Sed nec ea tamen per ſe ſufficit, niſi ipſius
arteriæ quoque largitas acceſſerit. Rectè igitur
magna voce pulmonis caliditatem, quemadmo-
dum ex parua eius genuinam frigiditatem colligi-
mus. Nam ſicuti calidum cor magnæ arteri,
hepar, venæ: ita calidum pulmonem liberar
aſpera arteria ſequi ſolet. Multa huius rei ſut
argumenta. nam & fœminæ vocem minorem
edunt ipſis viris: & pueri rurſus ipſis puberibu.
Nam in his arteriæ & bronchia eiuſdem affatim
explicantur, non quòd ipſum corpus arteriæ int
præter modum diffundatur, poſtea autem laxetu,
ſed quòd humiditates quæ has partes obſidebant,
& quodammodo anguſtiores faciebant, nunc affa-
tim abſorbeantur, aut euacuentur. Sed & ipi
quoque corpora pubertatis tempore affatim cal-
fiunt, & exſiccantur, præſertim frigida & humid,
in quibus hactenus calor humido ſubmergebatu.
Sunt autem quædam corpora imbecilla, quæ ſem
per eundem tenorem ſeruant. Qua de cauſa nc
ſtatim quæuis naturæ vocem mutant, ſed præſe
tim calidæ & ſiccæ. Quippe frigidæ admodum &
humidæ ferè eandem vocem retinent. Quare &
mulieres valde obſcurè vocem mutant: frigid
enim admodum ſunt, neque vnquam calor in h
admodum emicat. Sic neque eunuchi aut caſtra
vocem mutant, ſed eam ſemper exilem retinent.
Atqui hactenus eo modo de genuina pulmoni
temperatura coniectari licet. Neque enim aſcititia
multò minùs morboſæ, naturalem eius meatum
laxar

Mulieres quare vocem minorem ipſis viris edant.

Mulieres quare obſcurè vocem mutent.

Similiter & eunuchi.

laxare aut contrahere poſſunt, niſi cum humore coniunctæ. Nam hæ ſubinde vocem mutant, aliquando etiam penitus perdunt. Neque homines duntaxat magnitudine vocis aut paruitate differunt, verumetiam lęuitate & aſperitate, ac quadam etiam mediocritate. Et quidem ipſam arteriam medio quodã modo ſeſe habere decuit, & aſpera quodam modo facta eſt, vt vox in ea magis articularetur, & ſpiritus frigiditas nonnihil repercuteretur. Sed rurſum hanc aſperitatem quadam humiditate oblini oportuit, ne vox omnino dura, ſed paulo mitior ac lenior redderetur. Hac enim deſiderata non ſolùm aſperitas laceſſit, ſed & ipſa vox quodammodo clangoſa euadit. Nec ſolùm naturalis, ſed etiam, imò magis, innaturalis ſiccitas hanc leuitatem tollit, quemadmodum & ſuperueniens & externa humiditas vocem leuiorem reddit, áliquando omnino intercipit, aliquando etiam raucam facit. Verùm raucedo diuerſas cauſas habet; nam præter hanc, aliquando frigiditatem, nonnunquam quandam potentiæ imbecillitatem ſequitur. Proinde (licet in prioribus commentariis aliter dixerimus) aſperitas & læuitas, magis quàm raucedo & aſperitas inuicem repugnare videntur. de quibus poſtea. Nunc reliquas vocis differentias, ex quibus caliditatem & frigiditatem pulmonis, ac ſimilium partium capere poſſumus, proſequamur. Nam magnæ paruæque voci proximæ ſunt grauis & acuta. Quippe & magna & grauis ſimiliter liberalem arteriam poſtulant. Vnica tantùm eſt differentia, in graui ſcilicet ſpiritum cunctatim moueri: in magna autem vtroque modo.

Arteria quare aſpera facta.

Raucedinis diuerſæ cauſæ.

Aſperitas & lęuitas magis quàm raucedo & aſperitas repugnat.

Aliæ vocis differentiæ ex quibus frigiditas ac caliditas pulmonis capienda.

Vox grauis & acuta.

Diſcrimen vnicum inter magnam & grauem.

Omnis grauis vox magna, sed non contrà.
Sic & omnis ferè acuta parua, non contrà.
Prædictorũ rursus per externas fistulas declaratio.

modo. Quare quis fortè meritò dixerit omnem grauem vocem magnam esse, sed non è contrario omnem magnam grauem. Ita neque omnis parua acuta est, sed ferè omnis acuta parua. Non enim acuta simpliciter per latam, sed angustam arteriam eliditur. Exemplo tibi iterum sunt externæ fistulæ; nunquam enim per angustam paruum sonum simpliciter edere poteris. Dico simpliciter, nam per eandem fistulam nunc paulo grauior, nunc paulo acutior sonus reddi poterit. Quippe acutus affatim exigitur, & viribus indiget. Hinc quoque

Quare ægri paruam non acutam edere possint.
Quare vituli grauiorem, tauri acutiorem.

fit ægros paruam, non autem acutam vocem edere posse. Eadem ferè occasione obtinebimus vitulos grauiorem quodammodo, tauros verò acutiorem vocem emittere. Asperam igitur vocem, leuem, grauem & paruam affectus quidam committere possunt: magnam verò aut peracutã vix vnquam. Atque hæc de pulmone sufficiant.

Non esse necesse similiter reliquarum partium particularium temperaturã distinguere.

NON erit autem nunc necessarium reliquarum similiter partium particularium temperaturam seorsum inquirere; nam sicuti antea diximus, hæ ferè sequuntur indolem viscerum principalium. Sed neque facile est illarum differentias agnoscere, ferè enim in se continentur, neque alibi luxuriantur, quemadmodum & priuatorum hominum priuata vitia intra priuatos parietes continentur & delitescunt: at primatum vitia rem publicam violant, ac nusquam ferè non apparent. Vteri tamen, renũ, folliculi fellis, & splenis intemperamenta partim propriis produntur excrementis, partim vniuersi corporis habitu, præsertim quæ in morbum excreuerunt, de quibus postea. Nunc

enim

enim ſatis multa videmur dixiſſe de iis quæ ſanorum temperaturam diſcriminant.

SVPEREST in eiſdem formationis vitia diſtinguere. Sæpe enim homines ſani ſunt, & temperatura pulchrè ſeſe habent, ſed quandam imperfectionem conqueritur figura, magnitudo, aut numerus, vel etiam ſitus. Sed neque horum ſigna diu multumque oportet quærere, ferè enim oculis patent, non ſolùm in exterioribus, verumetiam in interioribus. Ita enim & ventriculi, veſicæ, aut vteri magnitudo, figura, ſitus in macilentis ſeſe foras produnt, maximè ſi quando impleti turgeant. Et quidem nullum aut in magnitudine, figura, aut ſitu vitium omni noxa caret. Neque enim paruus ventriculus multa continere poteſt. Ita vbi ad hypochondria magis inclinat, hepar nonnihil premit. Sed neque ad ilia ſine noxa longiùs ab hepate diſcedit. Minùs hepatis paruitatem agnoſces: minùs adhuc quæ in ipſo ſunt venarum. Sed earum anguſtiam ſolerter accipit Galenus ex grauitate, quæ dextrum hypochondrium aliquot horis à cibo multo & craſſo tenet. Neque enim id alia ratione fieri apparet, quàm quòd ſuccus ſua craſſitudine diutiùs inhæreat. Proinde quoque non perpetuò hoc accidens perſeuerat, ſed donec à calore ſuccus is diſſipatus fuerit. Atqui ſi quid in inteſtina impingit, nihilo magis dextrum quàm ſiniſtrum offendet, ſed inflatio ſæpius ſiniſtrum quàm dextrum vexat. Accidens hoc pleroſque à multo cibo aut potu inter currendum, aut feſtinandum occupat. Ita ex frequenti bilis vomitu rectè Galenus colligit meatum qui à felle ad ieiunum

Formationis vitia.

Vitia hæc oculis expoſita.

Nullum in formatione vitium omni noxa caret.

Noxæ ventriculi malè formati.

Hepatis aut ipſius venarum paruitatis indicia.

Frequens bilis vomitus quid ſignificet.

num inteſtinum venire debuit, in pylorum aut ventriculi fundum aſcendiſſe. Non enim poteſt copiosè bilis effundi in ventriculum in corpore pituitoſo, vbi vnicus aut maior meatus in ieiunum à felle inſeritur. Idem dignoſces ex deiectionibus; nam hic eæ frequentes ſatis, ſatiſque coloratæ, verùm vbi ſupra aſcendit, rariores & dilutæ magis quàm coloratæ. Sed de his omnibus iam ſatis. Non enim eorum, quæ in primo & ſecundo de temperamentis libris dicta ſunt, nunc volumus conſcribere compendium, ſed totam methodum, (quæ ibi deficiebat) exciſa reliqua ſaburra, multis illuſtrare exemplis.

Deiectiones frequentes & coloratæ.

AC tantùm quidem de ſignis corporum ſalubrium ac citra ægritudinem inſalubrium: facilè enim ex iis duobus extremis eluceſcet tertia differentia, quæ eſt inter hæc media, ipſorum videlicet neutrorum. Ob eandem quoque cauſam neque de ſignis corporis medij inter ſanum & ægrum ſeorſum multa hîc dicere oportet. Vnica enim eſt differentia ſecundum maius & minus, & quòd neutris morbus imminet, aut paulo antè inſedit, ægros autem nunc exerceat. Nec opus eſt ſuper externis morbis longam orationem protrahere, tumoribus ſcilicet, vlceribus, & reliquis ad formam pertinentibus vitiis. Nam ſenſu, vtpote viſu cognoſcuntur, aut tactu; ac locum affectum ſtatim oſtendunt. Tantùm materia diſtinctione indiget. Verùm interiores affectus diu latent, ac illorum indicia longo ordine inueſtiganda. Exempli gratia, quòd quis tuſſiat, non ſolùm in cauſa eſſe poterit ipſum pectus, ſed etiam hepar & ipſe ventriculus.

Signa corporum neutrorum.

Differentia corporis neutri ac ægri.

Externi morbi, vtpote tumores & vlcera, facilè cognoſcuntur.

Interni non tam facilè ſed maiore inueſtigatione indigent.

Quare

Quare non ſtatim cognoſces, quænam ex omnibus particulis mali cauſam contineat, nam ſingulæ tuſſim ac difficultatem anhelitus inferre poſſunt. Similiter doleat aliquis capite, nondum cognoſcis, an ipſa affectio primò oriatur ex capite, an fortè longiùs trahat originem ex ipſo ventre. Quod vbi cognoueris, ampliùs inueſtigandum, an ſub cranio, an ſupra, eius cauſa exerceat. Rurſus loco affecto inuento, labores neceſſe eſt, vt ipſum diſcernas affectum, an calidus ſit, aut frigidus, & an à materia ſimili aut diſſimili. Quæ quidem omnia ferè triplici ſignorum genere capietis. Primo ex accidentibus, ſecundo ab excrementis, tertio ab operationibus læſis, quæ non ſolùm locum affectum indicant, ſed ſubinde etiam morbi ſpeciem. Nec erit illi difficile hanc methodum ſequi, qui priorem hactenus bene obſeruauerit. Generale enim axioma eſt, omnem immutationem in accidentibus, operationibus, aut excremẽtis, quocumque modo præter cõſuetudinem ac citra externam cauſam ac momentaneam euenientẽ, minari ægritudinem. Quemadmodũ igitur accidentia, excrementa naturalia & pro cõſuetudine affecta ſanitatem oſtendunt: ita præter naturam qualitercunque euenientia ægritudinẽ prænunciant. Nam ſi nubes demonſtrant tempeſtatẽ ac pluuiam; quid mirum in corpore præcedentes quaſdam ſeditiones præſagire morbos? Intelligo autem nunc per accidentia, quæcumque aliquo ſenſu capiuntur, tactu, viſu, guſtu, ſapore aut odore; inflammationes dico exteriores, dolores, & id genus alia. Iam nec ſolam ægritudinem minantur, quæ in peius, ſed etiam

Signa morborum triplicia.
Accidentia.
Excrementa.
Operationes.

Generale axioma.

Signa futurę ægritudinis.

Quæ hic per accidẽtia intelligamus.

Non ſolùm ęgritudinem minãtur quę in peius, ſed etiam quæ in melius mutantur.

quæ in melius permutata videntur; nam præcipitem naturam ſignificant, nec diu quieturam. Hæc eadem ſigna grauiùs affecta non ampliùs futuram, ſed iam præſentem ægritudinem denunciant, etenim ſpecie omnia eadem, duntaxat magnitudine differunt. Exemplum eſt manifeſtum: nam qui naturaliter ſitiunt, ſiccitatem conſuetam in ventriculo conqueruntur. Sunt qui abſque omni alia cauſa externa plus ſitiunt, & morbi ſuſpicionem oſtendunt. Quòd ſi intolerabilem ſitim præter naturam patiantur, morbum iam iam adfuturum ſignificant. Videbamur autem iam omnem difficultatem ſoluiſſe, cùm tamen reſtet adhuc ſcrupulus vnus atque alter. Primus eſt, vnum & idem ſymptoma ſubinde ex diuerſis oriri locis. Sic diximus magnam ſitim ſæpius ventriculi, aliquando hepatis, pulmonis, aut cordis ſequi intemperiem. Sed hoc antea diſtinximus. Similiter tuſſis non ſolùm oritur ex pectoris inæquali intemperie, verumetiam ex inſignioribus tumoribus ipſius hepatis ac ſplenis. Diſtingues facilè ex eo quòd hæ ferè ſiccæ & diuturnæ: illæ autem aut temporariæ, aut tandem ſaltem humidæ. Ita ſanguis nunc è renibus, laxato tantùm panniculo procedit: cum dolore verò euidenti ex veſica. Ac talis nos profectò quotidie fatigat inquiſitio. Sed neque hîc ſubſiſtit: nam vt cognoueris tuſſim hanc aut anhelitus difficultatem ſoli pectori referendam eſſe, nondum tamen cognoſcis quænam ex omnibus eius particulis cauſam mali contineat: ſingulæ enim tuſſim mouere ſolent. Sed materia in pleura punctilem dolorem ſuſcitat, in pulmone maiorem angu-

Signa præſentis ægritudinis.

Aliæ difficultates.

Prima.

Magna ſitis diuerſas ſæpe ſequitur cauſas.

Similiter tuſſis.

Solutio primæ difficultatis.

Sic & ſanguinis eruptio variis fit de cauſis.

Alia difficultas ex parte affecta.

Solutio ſecundæ difficultatis.

angustiam, in septo transuerso delirium. In pectoris autem spatio non colligitur ferè nisi quod suppuratum est. Similiter omnes facilè cognoscunt dolorem capitis: sed difficile est distinguere partem capitis dolentem. Alius enim in interioribus, alius in superioribus membranis insidet. Atque hunc tactu deprehendes: ille autem sæpe ad ipsos oculos extenditur. Nec frustra hæc inquiruntur, tanquam ad solam contemplationem spectarent; nam & ad curandi rationem plurimùm conferunt. Nam superioribus doloribus medicamenta conueniunt externa: interioribus verò sub cranio magis interna. Species etiam morbi affectam partem prodit. Neque enim delirium quamuis particulam conqueritur, sed ipsam cerebri substantiam: apoplexia ipsos ventriculos, posteriorem scilicet ac medium: stupor sensuum priorem cerebri partem, quemadmodum imbecillitas motus posteriorem. Sed neque omnia hæc sufficiunt, sed alius adhuc ac prioribus maior restat labor. Nam ob eandem curationis diuersitatem oportet dignoscere, num dolor ipsi capiti insideat, an fortè aliunde ascendat. Nam aliquando in ipso capite eius causa existit, aliquando à ventre aut etiam vniuerso corpore subleuatur. Atque hîc primùm debes inquirere, quænam partes magnum, quæ mediocrem, quæ rursum paruum cum aliis consensum habeant. Nam ventriculi cum corde & cerebro, & è conuerso, consensus est maximus: cum hepate mediocris, & cum aliis quibusdam omnino exiguus. Sed & in horum notitiam quibusdam signis deuenimus. Nam quando materia aliunde

Præcedens inquisitio plurimùm confert ad curandi methodum.

Alia distinctio partis affectæ ex morbi specie.

Delirium cerebri substantiam affectã indicat: apoplexia ipsius ventriculos. Stupor sensuum priorẽ cerebri partẽ ac motus imbecillitas posteriorem.

Tertia difficultas.

Ventriculi cum corde & cerebro maximus consensus, cum hepate mediocris, cum aliis exiguus.

Solutio tertiæ difficultatis.

aliunde deriuatur, ferè per breuiora interualla dolor recurrit. Sic delirium cũ febre, grauitas capitis ex ipso cibo, non statim omni, sed concoctionis difficilis. Secundum signum ex ipso capies tempore; nam ferè suspectus est venter aut hepar, vbi illorũ error capitis dolorem præcesserit. Atque hîc frustra multa capiti circumscribis remedia; nam debentur ventriculo aut hepati, quamdiu in illis vitium fuerit: etenim hoc tempore peculiarem curationem postulat. Sic ergo primarium affectum distingues à secundario, id est, eum qui in ipsa parte gignitur, ab eo qui aliunde generatur. Postquam iam cognouerimus partem affectam, non erit difficile cognoscere affectus differẽtiam, quòd consistat ex diuersitate ipsius loci & differentia qualitatis morbosæ. Quod ex iisdem omnino accipitur signorũ generibus, ex quibus locus affectus. Nam excrementa magis attestantur diuersitati affectuum quàm locorum: alia enim in affectu frigido, alia in calido, alia in humido & sicco. Nec minùs variant ipsa accidentia, modò affectus fuerit diuturnus; nam in temporariis minùs apparent. Quare pro iis in huiusmodi affectibus operationum noxas magis consulere oportet: semper enim harum varietas qualitatum varietatem imitatur. Aliter enim eandem cerebri partem afficit frigiditas, aliter caliditas. Sed restat in singulis partibus hanc methodum ostendere, incipientes sicuti nuper fecimus in referendis intemperaturis ab ipso capite.

Primum signum, quo dignoscitur affectus primarius à secundario. Secundum signum.

Vnde dignoscatur affectus differentia.

Excrementa declarant affectus magis quã loci diuersitatẽ. Similiter & accidentia Operationes læsæ.

NEQVE hîc adeò multa sunt signa, quæ singulis in eo partibus sunt communia, sed alia

Signa varia, capitis varias partes affectas demonstrantia.

venas,

venas, membranas & arterias affectas ostendunt: alia ipsum cerebrum. Rursus alia ipsius cerebri substantiam: alia ipsius ventriculos. Iterum alia priorem cerebri partem: alia posteriorem: alia vtramque. Alia iterum & cerebri corpus & ipsius ventriculos, sed nunc hos magis, illud autem minùs. Verbi gratia, dolor capitis nequaquam singulas eius partes suspectas facit, sed duntaxat membranosas; nam corpus cerebri exanime est, omniq́. sensu destituitur. Sunt autem hæc membranosa corpora duplicia, alia supra cranium, alia infra. Et rursus doloris diuersitas hæc distinguit; nam qui in superioribus residet, tactu exploratur: verùm qui in inferioribus ac interioribus, ad oculos vsque deriuatur, ac frequenter sensus infirmat, adeò vt neque sonitum neque lumen ferant. Quòd si reliquos sensus minùs offendat, ex eo est quòd crassiores existant: & tamen aliquando quoque lædit, vt quando cum vertigine quadam affligit. Sed rursus hic dolor magis ex arteriis, quàm membranis oritur, atque adeò omnino hîc maior anxietas, quàm doloris difficultas. Ampliùs dolor qui supra cranium fatigat, lenior est, cephalalgia dicta. Sed qui inferiores membranas obtinet, pertinax est, & minima ex causa recidit, aut exacerbatur. Ac quando totum caput detinet, cephalea: vbi autem dimidium, hemicrania appellatur. Ferè autem ex calida causa oritur; nam frigida materia hîc magis obstupefacit, aut grauitatem magis, quàm punctionem adfert. Sic & ex ipso cerebro affectus magis est tolerabilis quàm securus. Et quidem maximè is qui in postremum ventriculum,

Capitis dolor membranas affectat demonstrat.

Cerebri membranæ duplices.

Interiores an exteriores membranæ sint affectæ, dolor distinguit.

Similiter nũ membranæ an arteriæ affectæ sint.

Secunda distinctio doloris supra cranium & infra cranium.

Cephalalgia.

Cephalea.

Hemicrania.

Cerebri affectus magis tolerabilis quã securus.

lum, aut medium incidit. Spiritũ enim animalem extinguit, qui hoc ex loco exurgit, ac ſenſum ac motum reliquis partibus largitur. Adeò vt Galenus hac ratione dixerit hîc reſidere ſenſum & motum: in ſubſtantia verò cerebri ipſam mentem, id eſt, intellectum, phantaſiam, ac memoriam. Proinde etiam hoc in loco ſenſu & motu abſtinet, ſed interim aliquam aut omnes mentis potentias conuellit. Argumento melancholia, ſtultitia, phrenitis, inſania. E contrario in immodico ſomno & vigilia magis videntur affici ipſi ſpiritus; nam in hac ſenſus violantur, in illo autem obtunduntur, nihil interim patiente intellectu. Profectò ſopor magis ad cerebri ventriculos, quàm ipſius ſubſtantiam pertinere appâret. Nam hîc ſenſus & motus plurimùm patiuntur; intellectus verò parum: quippe excitati ad ſingula reſpondent. Quòd autem ipſa epilepſia vẽtriculos magis ſuſpectos habeat, quàm ipſum cerebrum, Galenus dixit. Neque id ego aliunde captare poſſum, quàm quòd epilepticis citiùs intellectus redeat, quàm ipſe ſenſus aut motus. Sic & in vertigine. E contrario in lethargo magis videtur læſa cerebri ſubſtantia, quàm eius ventriculi. Inſigniter autem & ipſam ſubſtantiam & ipſos ventriculos occupat apoplexia. Multò autem promptiùs agnoſces, quando prior, quando poſterior cerebri pars offendatur; nam in illa ſenſus, in hac verò motus reſidet. Quare rectè admodum Galenus catalepſim & catochen, id eſt, congelationem & vigilantem ſoporem ad poſteriorem partem retulit, quòd in his magis motus quàm ipſe ſenſus afficiatur. Rara tamen eſt affectio quæ priorem

In cerebri ventriculis reſidet ſenſus & motus, in ſubſtantia verò ipſa magis mens.

Melãcholia, ſtultitia, phrenitis, inſania.

In ſopore magis afficiũtur ventriculi cerebri, quàm ipſius ſubſtantia.

Similiter in epilepſia.

In lethargo magis ipſa cerebri ſubſtantia.

In apoplexia & cerebri ſubſtantia & ipſius ventriculi.

Quãdo prior quandò poſterior cerebri pars offendatur.

In catalepſi & catoche magis poſterior cerebri pars læditur.

Rarò prior

priorem cerebri partem apprȩhendat, & à posteriore abſtineat. Aliquando tamen contingit ſenſum, guſtum, & olfactum ſimul perire aut pati, nihil interea patiente motu; atque id frequenter. Nam ſenſus affines ſunt, & ex iiſdem ferè locis deriuantur. Quòd ſi magis affatim afficiatur hæc pars, iam etiam viſus aliquid patietur. Iam credo nequaquam à me exſpectabitis aliam morborum diſtinctionem ex diuerſitate qualitatum aut materiæ; nam potentia hæc ferè dicta. Sufficit admonuiſſe, plerumque caliditatē multam operationes vitiare: frigiditatem verò imminutas reddere. Ita cerebri caliditas delirium inducit, frigiditas autem ſtuporem. Neque id tamen perpetuum; nam nequaquam ſola melancholia, ſed & ſtultitia intellectum violat. Voco autem nunc ſtultitiam, non ſtatim omnem iniquam ratiocinationem, ſed eam quæ manifeſtè abſurda colligit, contra communem hominum ſenſum.

BREVIORI compendio cognoſcentur cordis morbi: rara enim eorum natura, ac rarior eorundem fortuna. Et quidem illorum natura rara duplici de cauſa. Inprimis, quòd partes cor conſtituentes paruo admodum ſint numero, atque omnes ferè eiuſdem rationis, præter panniculum qui ipſum ambit. Iam rariſſimus hic morborum euentus: raro enim panniculus iſte tubercula contrahit: raro cordis caro: rarius adhuc ipſius ventriculi tumorem, aut malignam materiā concipiunt. Non eſt enim viſcus magis nobile, quodque aliis partibus magis ſit munitum. Sed neque immaterialibus morbis multum ſubiectum: raro enim,

pars læditur ſine poſteriore.

Excellens caliditas operationes vitiat: frigiditas diminutas reddit.

Caliditas delirium, frigiditas ſoporē infert.

Stultitia.

Cordis affectus.

Cordis morborum rara natura.

Rariſſimus ipſius morborum euentus.

Cor omniū aliorum viſcerum nobiliſſimum, maximeque munitum.

Similiter neque immaterialibus morbis cor frequenter laborat.

vtpote calidissimum, in nimiam frigiditatem labitur: rariùs in humiditatem, vtpote propemodum siccum. Solis autem calidis & siccis morbis obnoxium: & quidem sicci ferè cum hectica febre fiunt, ac nunc pulmonis exulcerationem, nunc cordis aut aliorum viscerum procul positorum sequuntur siccitatem, aut inflammationem. Caliditas frequens est, ac proditur pulsu ac anhelitu. Nam si naturalis intemperatura hæc variat, multò maiorem varietatem morbosa adferet. Quare & ipsius pulsus nonnihil immutabit, nunc in maiores, nunc in velociores aut frequentiores: nunc in his contrarios. Nunquam tamen hæ intemperies, quamtumuis maximæ, tremorem siue palpitationem, defectum animi, aut cardiacam inferent, quamdiu per cordis adhuc carnem sparsæ, nec adhuc ipsius ventriculos obsederint. Etenim in his ipsius animi præcipuum robur, cùm & calor naturalis & spiritus in eis habitent. Sed nec quæuis magnæ temperaturæ hæc possunt, sed magis genuinæ. Non enim sicuti intemperaturæ, ita spiritus subitò corrumpi & prodi possunt. Verùm naturales intemperaturæ, aut paucos gignunt, aut parum firmos, aut ex quacumque occasione subitò perituros. Ac rursum id magis calidis quàm frigidis intemperaturis accidit. Etenim citra venenum vix vnquam eousque cor refrigerari potest. Sed & cor vbique ferè luxuriatur calido citiùs quàm frigido. His attestatur quòd eiusmodi homines vnum ex his tribus incurrant: aut enim subitò moriuntur, aut febre acuta: aut tabe vitam finiunt. Quòd quidem subitò moriantur, hinc magna virtutis

Solis calidis & siccis morbis expositū. Sicci ferè cū hectica febre coniunguntur.

Cor sæpe excedit in caliditate, quæ pulsu percipitur ac respiratione.

Intēperaturæ cordis quando palpitationem inferāt.

Calor naturalis ac spiritus in cordis ventriculis residet.

Naturales cordis intemperaturæ maximè palpitationem adferunt ac magis calidæ quā frigidæ.

Cor citra venenum vix in tantum refrigerari potest, vt cardiacam adferat.

Qui multū calido sunt

virtutis imbecillitas significatur, quæ nihilominus caliditatis quàm frigiditatis excessum sequitur. Quòd verò contabescant, aut in acutas incidant febres, eò manifestiùs adhuc caliditas declaratur; nam ferè calidi soli in hos morbos propensi. Atque hactenus quadam ratione cordis affectus ex vitalibus operationibus, aut earundem defectibus cognoscamus, demonstrauimus. Non licet eosdem distinguere ex operationibus moralibus; nam hæ magis mordicus sequuntur semina naturalis temperaturæ, quæ vix vnquam penitus eruuntur. Vnde mores etiam ferè non nisi sub finem mutantur. Certiora igitur habebimus signa ex accidentibus, fortè totius corporis colore. Nam quemadmodum hepar humores generat & affundit: ita cor in vniuerso corpore vehementer eos mutare potest & alterare. Dolor autem parum hîc confert, quòd in solo panniculo is suboriatur, qui rarissimis quoque morbis vel internis iniuriis afficitur. Ac hæc de corde.

corde, aut subito moriuntur, aut febre acuta, aut tabe.

Cordis affectus non distingui ex operationibus moralibus quemadmodum vitalibus.

Sed magis secundò dignoscũtur ex accidẽtibus.

Dolor quoq. parum facit ad dignoscendos affectus cordis.

SIMILITER autem & ipsum hepar ex ipsius lęsis operationibus affectum intelligitur. Est autem primum eius munus, sanguificatio: secundum, sanguinis generati distributio: tertium, excrementorum expurgatio. Sanguificationis autem errorem statim depræhendes ex vrina; nam vbi natura sanguinem minùs quàm conuenit, concoquit, statim ea dilutior apparet: vbi verò multa caliditate eum corrumpit, ferè biliosa redditur. Tandem etiam idẽ discernes ex corporis habitu, aut eiusdem colore: nam non potest diu vitiatus esse sanguis, & ipsa constare caro. Vitiat eundem colorem, segnis excre-

Hepatis affectus indicia ex operationibus læsis.

Tria hepatis officia.

Sanguificationis vitium habetur ex vrina.

Vrina diluta infirmæ concoctionis signum.

Biliosa calidi hepatis indicium.

Sanguificationis secundum signum ex corporis habitu, aut eius colore.

Vitiat etiam corporis co-

excrementorum expulſio: ſiue bilioſus ſuccus in vniuerſo corpore aberret, ſiue melancholicus. Sed diſtinguet facilè tempus; nam excrementorum in corpus regurgitatio ſtatim habitum vitiat: alterationis verò error aut impotentia, longo poſtea tempore. Defectum digeſtionis, aut diſtributionis, partim ex totius corporis tabe cognoſces: partim ex ea quæ per ventrem fit diſtillatione. Neque enim venter poteſt conſtare & eſſe ſiccus, vbi hepatis impeditur digeſtio. Atque hæc ſunt quæ produnt morbos immateriales, hoc eſt, ſimplices intemperaturas. Morbos autem materiales eiuſdem viſceris produnt grauitates & tumores. Dolor præterea in iis locis, qui nonnunquam ad iugulum vſque extenditur, vbi tumor videlicet in vehementem magnitudinem excreuerit. Eadem quoque ratione anhelitus difficultas & tuſſis ſuccedit.

VENTRICVLI affectus etiam à vulgo cognoſcuntur; nam qui aut non appetunt, aut parum concoquunt, ventriculum rectè accuſant. Sic etiam qui alienum appetunt aut inſolitum. Et quidem appetitus errorem aut caſum per ſe agnoſcunt homines: concoctionis verò imbecillitatem aut infelicitatem aliis quibuſdam expiſcantur, accidentibus ſcilicet, quòd vel dolorem patiantur à cibo, inflationem, fluctuationem, eructationem, nauſeam, aut vomitum. Nam aliquando omnia, nonnunquam multa, ſæpe vnum ſequitur aut alterum. Et nihil quidem iſtorum eſt, quod non ſignificet cibum à ventriculo ægrè ferri. Sæpe homines à cibo grauantur ſtatim: quorum alij mox cibum reiiciunt:

lorem ſegnis excrementorũ expulſio.

Sed is color tẽpore facilè diſtinguitur ab eo, qui ſanguificationis vitium comitatur.

Sanguinis generati imperfecta diſtributio vnde cognoſcatur.

Signa morborum materialiũ ipſius hepatis.

Grauitates & tumores ac dolores è regione hepatis.

Anhelitus difficultas & tuſſis.

Ventriculi affectus indicia.

Ex appetitu & concoctione.

Appetentiæ defectus per ſe cognoſcitur.

Cõcoctionis imbecillitas ex dolore à cibo, inflatione, eructatione aut aliis.

reiiciunt: alij paulo post. Priores stomachum omnino mollem & infirmum habent: posteriores paulo firmiorem, quocirca nequaquam statim acceptum cibum reiiciunt, sed postquam concoqui cœperit. Hîc enim inflatio quædam suboritur, quæ cibum leuat & effert, sicuti & ventus multa funditus turbat ac eleuat. Itaque hîc magis delinquit frigiditas: illic verò humiditas. Quòd si minor imbecillitas fuerit, sola nausea sequitur: aliquando etiam soli ructus, inter quos acidi frigiditatem, putridi caliditatem arguunt. Sunt etiam qui citra vllum cibum nausea, ructu, aut vomitu turbantur, humoribus ibidem natis, aut aliunde collectis. Sed hos à prioribus facilè distingues, quòd hi omnem mutationem alimenti contemnant, nec solùm à cibo, sed etiam ante eum eueniant. Atque hîc manifestiùs depræhendes affectus speciem, ex specie eorum quæ euomuntur. Sed neque pars affecta diu latêre potest. Nam quæ euomuntur, in ventris spatio natant: nauseam mouent, quæ adhærent: singultum excitant, quæ in ipsis tunicis continentur. Sed neque iam ex solis superioribus, verumetiam inferioribus tempestatibus ventriculi infelicitatem cognosces. Nam citra vllum ipsius hepatis vitium, & tardior & volubilior venter, ventriculum suspectum reddit. Quippe tardiores concoctiones, tardior excretio sequitur. Nec possunt consuetum tempus anticipare, nisi retentrix facultas fuerit imbecillior, aut alia quæpiam in ventriculo aut intestinis procax causa.

IAM quemadmodũ vomitus, nausea, singultus, ventri-

Vomitus.

Inflatio.

Nausea.

Ructus.

Quidã etiam nullo assumpto cibo, nausea, vomitu, aut ructu infestantur.

Horum à prioribus distinctio.

Affectus species ex differentia eorum quæ euomũtur.

Similiter & pars affecta facilè cognoscitur.

Vomitus, nauseæ, & singultus ex parte affecta differentia.

Ventriculi affecti indicia ex deiectionibus.

Tardiorem concoctioné tardior excretio sequitur.

Pectoris affectus indicia.

ventriculi affectus indicant: ita quoque tussis, saltem per consensum ipsius pectoris, sed differenter. Nam tussis sine discrimine omnes pectoris particulas accusat, sed interim eas distinguet dolor. Nam vbi ea oritur ex membranis, musculis, maior erit dolor: vbi verò ex ipso pulmone, maior angustia. Iam & membranarum diuersitatem determinat locus in quo est dolor. Nam dolor in latere pleuram: in medio autem pectoris septum transuersum: circa fauces verò asperam arteriam affectam demonstrat. Accedit, dolorem in iugulo promptè strangulare: alibi verò diutius mortem prorogare. Distinguunt etiam locum affectum, diuersæ excrementorum phantasiæ. Sic sanguis niger & concretus thoracem affectum declarat: recens autem pulmonem. Ita bronchia minora ex pulmone: maiora (quod rarũ est) ex arteria procedũt. Similiter vox affecta nihilo minus pulmones quàm arteriam affectam declarat. Sed distingues: nam vbi pulmo affectus, tussis præterea sequitur & difficultas respirandi: vbi autem sola aspera arteria morbum sustinet, sola vox patitur: ac nunc rauca est: nunc parua & exilis, aliquando omnino intercepta. Nam & alibi fistulæ admodum laxæ & humidæ aut nullam aut obscuram edunt vocem. Quòd si labor, aut frigus in causa fuerit, hoc ex aliis, præsertim quæ præcesserunt, oportet distinguere. Similiter renum & vesicæ morbos agnosces. Primò ex accidentibus, quibus continentur dolores, tumores. Secundò, ex operationibus læsis. Tertiò, ex ipsis excrementis. Et quidem vesicæ aut renum vitia vrina prodit: vteri autem affectus, menstrua,

Tussis pectus affectum arguit sine partium discrimine.

Tussis quando sequitur membranas aut musculos affectos cum maiore dolore est: quando autẽ pulmonem, cum maiore angustia.

Excrementa quoq. locum affectũ discriminant.

Sãguis niger ex thorace, recens è pulmone reiicitur.

Bronchia minora è pulmone, maiora ex arteria.

Alia signa ex voce affecta.

Renum & vesicæ affectuum indicia similiter triplicia.

Accidentia.

Operationes.

Excrementa.

Vrina super morbis renũ ac vesicæ.

menstrua, & reliqua quædam quæ ad defectum animi & difficultatem respirandi pertinent. Sic & in aliis partibus morbos quidem calidos & frigidos facilè deprӕhendes, humidos verò aut siccos difficiliùs. Nam calidos ac frigidos ferè grauis comitatur dolor: humidos autem & siccos obscurus, ac duntaxat insolentia quædam ac molestia. Diuersitatis ratio est, quòd caliditas ac frigiditas affatim agunt: humiditas autē & siccitas paulatim. Menstrua super affectibus vteri. Calidi ac frigidi morbi faciliùs cognoscuntur humidis ac siccis.

Ac tantum de signis corporum ægrotantium. Consequens est etiam suis signis distinguere neutra. Ita appello nōn quidem ea, quæ media sunt inter temperatum & intemperatum, sed inter sanum & ægrum. Ac talia sunt corpora senum in secunda senectute, conualescentium, atque breuiter ægrotaturorum. Atque horum quidem signa iuxta varios suos respectus, varias patiuntur nomenclaturas. Imprimis neutra, quia neutram & mediam constitutionem significant. Verùm quia eadem dispositio generaliter sub sanis continetur, aliquando etiam dicuntur salubria. Et tertiò etiam insalubria dicuntur quatenus morbum minantur aut ægritudinem. In pręcipite enim eorum sanitas, nec diu cōstare potest, nisi eam suffulciat medicus. Non capiuntur autem hæc signa ab aliis generibus quàm salubria, sed omnino eisdem, nunc quantitate, qualitate, tempore, differentibus: aliquando etiam tota specie. Ita vt auspicemur à naturalibus, & maior & minor appetitus solito, sanitatem ventriculi præcipitem ostendit: atque hic caliditatem, ille frigiditatem accusat. Similiter qui nunc calidiùs solito appetit, suspicionem frigidæ intemperaturæ

Signa neutra. Corpora neutra quæ sint. Signa neutra quare dicantur. Eadem neutra etiam dicuntur salubria Sic & alia ratione insalubria. Signa neutra eiusdem generis cum salubribus. Maior aut minor appetitus solito ventriculi morbum minatur. Similiter appetitus calidioris aut frigidioris cibi.

raturæ exhibet, quemadmodum qui frigidius calidæ. Sed neque citra suspicionem quenquam maturiùs aut seriùs cibum appetere. Et quidem vtriusque multiplex occasio esse potest. Nam quòd seriùs quis appetat, aliquando in causa est segnis concoctio, aliquando læuior caliditas, aut simplex aut cum putredine coniuncta. E contrario præcocior appetitus, sæpe frigiditatem arguit. Atque hoc rarum est, quemadmodum illud frequens, quòd quidam vel manè sitiant, quibus ægrè admodum ipsa in ventre procedit concoctio. Iam neque his tota continetur neutralis stomachi dispositio. Sunt qui præter naturam absurda appetant, & tamen meliora ferant. Sunt & his contrarij qui meliora omnia fastidiant, quæ nequaquàm ampliùs inter neutra censentur corpora, sed ægra, atque magnum aliquem excessum arguunt, aut humiditatis, caliditatis, frigiditatis, vel siccitatis. Eadem signa neutra in concoctione inuenies & excretione. Nam minores deiectiones (circumcisis reliquis accidentibus) aut auaram aliquam hepatis caliditatem arguunt, aut intestinorum ignauiam, quæ partem expellunt, partem retinent. Sicuti è contrario copiosiores ignauiam ipsius hepatis, aut malam concoctionem ipsius ventris declarant. Nam quantò minùs cōcoquitur alimentū, tantò magis exuperat ipsum excrementū. Aliquando in causa etiam est mordacitas aliqua in ventre, aut eiusdem lubricitas. Idem ferè indicant deiectiones præcociores: sicuti è conuerso tardiores ferè concoctionis tarditatem accusant. Nam semper debet inuicem esse quædam concoctionis & excretionis proportio: Haud

Sic & appetitus maturior aut serior.

Vtriusque diuersæ causæ.

Quare nonnulli manè sitiant.

Alia signa neutra ab appetitu.

Supradicta signa neutra etiam in concoctione & excretione.

Deiectiones pauciores.

Deiectiones copiosiores.

Alia causa deiectionis copiosioris.

Deiectiones præcociores & tardiores.

Haud ſecus ſeroſiores aut dilutiores, & aſperiores ventris ſanitatem in præcipite oſtendunt, quippe hæ caliditatem, illæ verò frigiditatem ventris ſequuntur. Maximè autem ventrem ſuſpectum reddunt excrementa præter naturam, nec tamen antea ægritudinem ſignificant, quàm multam in ventre ſeditionem aut turbam mouerint. Tales vermes, lapis, calculus, crines, carbones. Ita & inter accidentia præter naturam multa numerantur, præſertim ipſe dolor: ſed de iis poſtea. Nunc reliqua, quæ ad ventrem attinent, præſertim eius concoctionem proſequamur, vbi inuenies ructus, nauſeam, vomitum, & per inferiorem partem flatus. Quorum nullum ſtatim ægritudinem ſignificat, ſed poſteaquam in magnitudinem excreuerit, & manifeſtè opus ventris interceperit.

Similiter dilutiores aut magis tinctę. Excrementa præter naturam maximè ventriculum ſuſpectum faciunt. Tales vermes, lapis, crines, carbones. Accidentia præter naturam. Reliqua ſigna ventris ex ructu, nauſea, vomitu, & per inferiorem partẽ flatibus.

PROXIMVM eſt excrementum hepatis, quod decidit per veſicam; nam & huius exorbitatio hepar ſuſpectum facit, in quamcumque etiam partem euariarit. Nam ſicut largior ipſius ventris deiectio: ita copioſior vrina ſæpe hepatis opus infirmum demonſtrat. Antea enim dictum eſt, & hîc & alibi excrementum eſſe copioſius, quò concoctio fuerit neglігentior. Sic & in cachecticis, & quibus hydropiſis imminet, ſæpe antea copioſè vrina defluit, & poſtea omninò ſubſiſtit. Pauca vrina, aut renes accuſat, aut anguſtam hepatis infarctionem. Sed & quando maturat aut tardat, nonnihil ſuper hepate conqueritur. Magis autem hepar ſuſpectum facit immutatus vrinæ color: & quidem dilutior frigiditatem rubicundior verò caliditatem declarat. Iam & ſubſtantia mutata aliquid

Hepatis excrementum. Sicuti feces ſuper ventriculo: ita vrina ſuper hepate ſignificat. Quò concoctio infirmior, eò excrementum copioſius. Paucum lotium quid ſignificet. Quid quando feſtinat aut tardat. Magis hepar ſuſpectum reddit vrinæ inſolitus color. Similiter & ſubſtantia mutata.

aliquid mali præſagit. Nam quod admiratione dignum, tam tenuior, quàm craſſior ſolito, clam hepatis frigiditatem accuſat. Non enim in ſolis ſenibus diluta eſt, ſed & in pueris craſſa. Omnium autem maximè in vrina perpendenda ipſa hypoſtaſis; nam & maior & minor pro conſuetudine, quandam cruditatem præſignificat: & maior quidem ſemper frigiditatem, minor verò aliquando caliditatem. Diſtinguet color; nam caliditas vrinam tingit, frigiditas autem diluit.

In ſenibus vrina diluta, in pueris craſſa.

Omnium maximè perpendenda in vrina ipſa hypoſtaſis.

IAM neque tertium excrementum in vniuerſo corporis habitu collectum, eſt negligendum, quod ſudorem appellant. Nam & hîc ſiue copioſior aut paucior præter conſuetudinem fuerit, morbum minatur. Dixit enim *Hippocrates, ſudorem nocturnum abſque manifeſta cauſa purgationem expoſtulare. Sed & qui præter conſuetudinem retinetur, aut humoris craſſitiem, aut corporis denſitatem ſignificat.

Tertium excrementum vniuerſi corporis.

Sudor maior aut minor ſolito morbũ minatur.

* *Aphoriſmorum 4. aphoriſmo 41.*

Sudor retentus.

NVNC his adiicienda quoque ſunt excreméta particularia, & quæ per vterum; & quæ per hæmorrhoïdes reiiciũtur. Non enim ſimplex, ſed ferè duplex malum enunciant, ac alterum ſequuntur, alterum minantur. Etenim præter conſuetudinem retenta, aut vaſorum anguſtiam, aut humorum inſolitam craſſitudiné ſequuntur. Cui iam malo aliud quoddam grauius imminet, nam detentæ hæmorrhoïdes, hepati, pulmoni, cerebro, aut vniuerſo corpori malum parant. Sic ſuppreſſa diu menſtrua quodammodo calorem ſua frigiditate & multitudine ſtrangulant, ac corpus vniuerſum decoloratum reddunt. Non minùs miraberis horum diu-

Excrementa particularia.

Menſtrua.

Hemorrhoïdes.

Męſtrua aut hæmorhoïdes retentæ quid ſignificent.

turnas

turnas euacuationes, aut magnam corporis imbecillitatem, aut sanguinis biliosi procacitatem significare, & tamen frigidos tandem morbos gignere.

Menstrua diu profluentia quid significent.

ANNVMERANDA veniunt vltimò excrementa quæ per nares, palatum, aut oculos descendunt; nam & hæc aliquid significant. Itaque ea retenta iterum aut angustiam, aut humorũ crassitudinem vel eorundem multitudinem significant. Quæ verò præter consuetudinem multis continuis diebus copiosè profluunt, magnam, eamque ferè ex frigiditate cruditatem cerebri arguunt. Adieci autem Multis continuis diebus; nam nonnunquam aliquot diebus caput iucundè expurgant. Verùm huiusmodi purgationes non diu persistunt. Hoc modo & hæmorrhoïdes & vterus aliquando affatim vniuersum corpus liberant.

Excrementa narium, palati, oculorum. Hæc excrementa retenta quid significent. Præter consuetudinem diu profluentia.

IPSIS signis ab excrementis desumptis, proximè accedũt, quæ ex Venere sumuntur. Nam præter consuetudinem ignaua, frigiditatem; supra modum alacris, flatulentam quandam caliditatem significat; nam quæ frigida est, in ventre moratur ac subsistit, nec aliquam ad obeundam Venerem vim obtinet. Atque hæc de signis neutris ex operationibus naturalibus desumptis sufficiant.

Signa ex Venere desũpta. Venus ignaua. Supra modũ alacris.

SEQVVNTVR animales, quæ abolitæ, aut diminutæ ferè frigiditatem demonstrant; deprauatæ verò subinde etiam caliditatem. Ita somnus multis turbatus insomniis potiùs caliditatẽ quàm frigiditatem arguit. Atque hæc ad phantasiam ferè pertinẽt; nam hæc, vt alibi diximus, plusquam intellectus aut memoria corporea existit.

Signa ab operationibus vitalibus. Sõnus multis perturbatus insomniis caliditatem arguit. Phantasia magis quàm intellectus aut memoria corporea existit.

SVPERSVNT ipsa accidentia, quæ aliquando

Signa neutra ab accidentibus.

quantitate, aliquando qualitate, nonnunquam tota ſpecie immutantur. Ita color nunc albior, nunc pallidior, rubicundior, aliquando nigrior, nonnumquam omnino variat, & pro albo rubicundus, pro nigro flauus apparet. Nec debent nos leuiter terrere hæc ipſa accidentia: non enim ſolos humores, ſed & ipſa quoque ſolida aliquando immutata ſignificant, cum maximo totius temperamenti diſcrimine. Sunt & alia quædam accidentia toto ſcilicet genere præter naturam, è quorum numero dolor eſt, quacumque ratione inciderit. Et fit quidem magis materia mota quàm quieta, quòd motus vbique vim adferat, ac nuſquam euidentiùs quàm in ſtomacho, ventre, aut inteſtinis, quòd hæ partes magis ſenſiles. Hoc modo & veſicam magis exercet lapis, tempore quo vrina redditur quàm alio, quòd ſimul cum lotio is moueatur. Sed quorſum has partes adfero, cùm ferè nulla alia doloris ſit expers, ſed hæc nunc quadam inæquabilitate afficiatur, alia mordeatur, tertia quaſi graui quodam pondere prematur, quarta tendatur, quinta quodammodo pungatur aut exulceretur? Rurſum eſt alia, quæ compreſſione ſimul ac torpore, grauitate ac punctione quadam afficiatur, vt quando ſuperior aliqua pars fortiter comprimitur, & inferior quaſi multitudine quadam diſtenditur. Neque iam ſolus ſenſus tactus dolore exercetur; eſt enim & in aliis ſenſibus obſcurior quidam dolor. Nam vt calidum ac frigidum offendit tactum: ita guſtum, acidum, ſalſum, amarum: olfactum vehementer odorum, ac magis fœtidum. Atque hæc quidem contemnere licet, ſi quando

Accidentia immutata magnũ ſæpe malum præſagiunt.

Accidentia toto genere præter naturam.

Dolor grauior excitatur mota materia quàm quieta.

Dolor facillimè excitatur in ſtomacho, ventre, ac inteſtinis.

Tempore excretionis vrinæ quare lapis maximè dolorem exerceat.

Omnes ferè corporis partes dolore affici diuerſo.

Non ſolùm tactu dolor percipitur, ſed etiam obſcurè aliis ſenſibus.

quando foris adueniant: ſed vbi per ſe cõtingunt, vehementer corporis temperamentum accuſant. Sic acris & amarus ſapor, calidum: acidus, frigidum: ſalſus, calidum frigido permixtum. Similiter fœtores nunc narium anguſtiam, nunc primorum ventriculorũ caliditatem aut humiditatem oſtendunt: rariùs aut dentium aut palati putredinem. Eſt vbi pulmonis ac cordis exhibent caliditatem ac humiditatem. Atque hactenus ferenda ſunt, & corpus neutrum deſignant. Verùm eſt vbi nullo remedio euinci poſſunt, ita vt vel odora appareant fœtida, & dulcia ſalſa, amara acida. Sed nec auditus quidem iſtis accidentibus præter naturam vacat, ſed abſque vlla occaſione ac temerè, quibuſdam quaſi foris aduenirent, laceſſitur ſonis, murmure, aut ſtrepitu. Sequuntur autem hæc ferè interni meatus auditorij anguſtiam aut compreſſionem. Nam & aër ipſe incluſus, & vapor qui ex proximis partibus gignitur, facilè hunc ſonum elidit, quando intus fortiter cohibetur, quemadmodum & alibi aër in anguſtiis magis ſonat ac ſtrepit locis, quàm liberis. Nec eſt mirum eum hîc motum quendam tinnitum auribus inducere, cùm & ea quæ ſunt inter corneam tunicam & pupillam ſui imaginem reddunt, donec penitus communionem externi luminis abſtulerint. Quæ quidem in oculis phantaſmata inter accidentia quoque præter naturam collocantur. Sunt autem ea pro vaporis aut ipſius humoris varietate admodum varia: etenim nunc apparent alba, nunc nigra, aliquando rubicunda, flaua, nonnumquam rurſus rotunda, nunc aliquando lata. Oriuntur

Sapores præter naturam quid ſignificent.

Quid fœtores.

Soni præter naturam, murmura, aut ſtrepitus qua ratione accidant.

Similiter & oculorum phantaſmata accidentibus præter naturam annumerantur.

autem aliquando ex mala concoctione ventriculi: & ab vtroque oculo ferè simul appræhenduntur: aliquando ab altero tantùm, vbi scilicet ipsius cerebri vitio fiunt, ac suffusionis exhibent initium. Aliquando etiam in febribus eueniunt, præcipuè ante crisim, ac morbi finem arguunt. Omnia autem hactenus dicta accidentia præter naturam existunt, quæ quamdiu modica fuerint, neutram dispositionem significant: vbi verò multum excreuerint, morbum indicant.

Vnde in oculis huiusmodi appareãt.

Prædicta omnia accidẽtia præter naturam, quando neutram dispositionem, quando ægritudinem significent.

Ac iam quidem omnem sermonem de signis absoluisse videmur, modò ea quæ in morbis salutem aut perniciem significant, adiecerimus. Sunt autem hæc in genere duplicia: ac alia morbi magnitudinem; alia virtutis imbecillitatem demonstrant. Quorum priora primùm à substantialibus sumuntur tactu. Ita enim nunc æstus paruus, nunc magnus deprænditur. Secundò morbi magnitudinem significant ipsa accidentia, paroxysmi longitudo, dolores multi, anxietates in parte affecta. Peiores sunt dolores in proximis partibus: sic dolor iuguli attestatur magnitudini pleuritidis ac inflammationis ipsius hepatis: ita & tussis magnitudini affectus hepatis. Multum quoque terrent nos extremorum frigiditates, sed hæ vtrumque & morbi magnitudinem & virtutis debilitatem significant. Quartò, morbi magnitudinem prodit excrementorum malignitas. Neque tamen iam omnia signa magnitudinis morbi iam dicta: sumuntur enim & aliqua ab ipsis operationibus. Nam, vt paucis multa dicamus, proximarum partium operationes vitiatæ, morbi accusant

Signa in morbis salutem aut perniciẽ significantia.

Signa hæc duplicia.

Quæ primũ morbi magnitudinem significent.

Quæ secũdò.

Tertiò.

Quartò.

Quintò.

accuſant vehementiam, quemadmodum è contrario earundem integritas morbi ſimplicitatem. Sic dixit * Hippocrates: In quouis morbo mente conſtare, & bene ſe habere ad ea quæ offeruntur, bonum: contra verò ſe habere, malum. Præterea & immodica vigilia, ſitis multa, faſtidium magnum, morbi potiùs magnitudinem quàm virium imbecillitatem ſignificant: potiùs enim obeuntur iuſtâ temperie quàm virium robore. Non ſunt tam varia ac diuerſa ſigna naturæ imbecillitatem ſignificantia: neque enim ſumuntur à ſubſtantialibus, ſed quæ in hoc genere prima ſunt, ab ipſis accidentibus capiuntur. Sed nec hæc admodum multa ſunt, ſed numero pauca. Ita multa extremorum membrorum frigiditas, extremam aliquando imbecillitatem ſignificat: aliquando etiam morbi magnitudinem oſtendit. Sic nigredo aut digitorum liuor interim morbi vehementiam, interim virium extremam debilitatem arguit. Accedunt accidentibus ipſa excrementa, quippe & hæc aliquando, vbi diu videlicet cruda perſeuerant, naturalium virium imbecillitatem ſignificant. Maxima autem ſigna imbecillitatis virium deducuntur ex ipſis operationibus, eiſque aut abolitis aut valde imminutis. Puto autē operationes principalium partium aut ſecundariarum; nam ſic eas appello quæ principalibus miniſtrant. Sic imprimis proſtratus anhelitus, arteriarum pulſus, cordis tremor, aut palpitatio, extremum defectum vitalis facultatis denunciant. Similiter ſecundò mente labefactari, parum videre vel audire, cerebri magnam debilitatem oſtendit. Quòd autem quis citra dolorem anxius

* *Aphoriſmorum 2. aphoriſmo 33.*

Virium imbecillitatem ſignificantia ſigna non tam multa.

Subſtantialia hîc deſiderantur.

Prima itaque ab accidentibus capiuntur.

Extremorū frigiditas.

Liuor digitorum.

Secunda ab ipſis excrementis.

Alia ac maxima ex operationibus aut læſis, aut multum diminutis.

Quæ vitalis facultatis defectum ſignificent.

Quæ animalis magnam imbecillitatem.

Quare ægri nonnulli

locũ nullum seruent.

nullum locum seruans, sed nunc in dextrum, nunc sinistrum latus sese coniiciat, & aliquando ab inferiori parte in superiorem sese transferat, ac ne linteamen quidem quo tegatur ferat, primum quidem ad musculorum imbecillitatem spectat, ac reuera ipsius cerebri magnum defectum declarat. Non secus multa in vrina cruditas, naturalis facultatis hepatis insignem defectum conqueritur. Qui quidem tanto est tolerabilior defectu ipsius cerebri, quanto imbecillitas virtutis cerebri minùs est suspecta imbecillitate vitali, quippe ad huius casum subitò animal prosternitur, ad illarum aut non nisi tandem. Iam neque naturalis virtutis penuria aut labor, duntaxat conspicitur in vrina, sed aliquando etiam in ventriculo & alibi depræhenditur, interdum quoque in extremis ac abiectis partibus. Sic oculorum lippitudo, oculi concaui, tempora collapsa extremam naturalis facultatis impotentiam indicant, nec tantùm in se ipsis, verumetiam principalibus visceribus. Ac quidem externarum partium lapsus per se contemni poterat, verùm qui principalium viscerum sequitur detrimentum, meritò nobis terrorem incutit. Quæ igitur virium imbecillitatem, aut morbi magnitudinem, aut etiam contrarium significent, facile ex dictis est cognoscere, ac deinceps salubria ab insalubribus signis distinguere. Nam quæcumque aut morbi magnitudinem aut virium inopiam denunciant, insalubria: contraria verò salubria. Nec erit difficilius ex iis ipsis lethales morbos à salutaribus dignoscere. Nam vbicumque morbi magnitudo cum virium imbecillitate coniungitur, morbus

Quæ naturalis facultatis magnam debilitatem.

Naturalis facultatis defectus aliũde etiam quàm ex vrina depræhẽduur.

Morbus lethalis.

bus mortalis. Sicuti è contrario salutaris aut securus vbi cum alacribus viribus morbus est exiguus. Suspensa & ambigua sunt omnia, quando magnus morbus pugnat cum virtute multum constante, aut exiguus cum parum constante. Atque hîc indulgendum ipsi virtuti, quemadmodum illic è contrario maximè insidiandum ipsi morbo.

Morbus salutaris.

Morbus incertus.

Quando prospiciendum ipsi virtuti, quando occurrendum ipsi morbo.

VLTIMO iam supra dictis signis, adiiciendum aliud quoddam criticum appellatum, quod scilicet futuram ac iam instantem crisim significat. Ac eiusmodi quidem duplex: alterum humorum discretionem sequitur: necesse enim est, prius humores malignos à benignis separari, antequam commodè euacuari possint. Atque hæc discretio magnam in ipso corpore tempestatem parit, quòd magis offendant humores commoti quàm quieti. Itaque hîc ferè quacumque ex parte futura fuerit euacuatio, magna in toto corpore anxietas oritur. Quare sæpe delirant, hallucinantur, absurda agunt & loquuntur. Atque hæc ferè nocte molestant, quando sequens dies crisim exspectat. Sunt præterea alia critica signa, quæ partem scilicet per quam futura sit purgatio aut euacuatio, produnt. Tale difficultas anhelitus, sublato sanguine sursum per pectus. Magis instantem crisim denunciat splendor ante oculos, ac magis narium pruritus. Sic labiorum tremor, iam iam futurum vomitum indicat. Sed de his omnibus latiùs in libro De crisibus egimus: quare nunc nobis sufficit, qualemcumque illorum distinxisse formulam. Ac hæc quidem de corporibus & signis.

Signa critica.

Talia duplicia.

Prima humorum discretionem sequuntur.

Discretio humorum magnam commotionem suscitat.

Signa humorum discretionem sequentia ferè nocte ante diem futuræ crisis appárét.

Secũda signa critica demõstrantia partẽ per quam sit futura crisis.

Respirandi difficultas.

Splẽdor ante oculos ac narium prurítus, magis instantis crisis signa.

Labiorũ tremor instãtis vomitus indicium.

CONSEQVENTER agamus de ipsis causis,

 ac pri-

Causæ triplices

Corpus sanū cōseruantes.

Ægrum curantes.

Præcipitem sanitatem retinentes.

ac primùm de iis quæ sanum corpus conseruant: secundò, de iis quæ ægrum curant: tertiò, de iis quæ ruentem sanitatem retinent, ac à malo præseruant. Atque hactenus salubres omnes dicuntur in genere. In specie autem hæ præseruatiuæ: illæ curatiuæ: ac primæ conseruatiuæ. Quæ tamen nequaquam simpliciter conseruatiuæ, si quidem exquisitè loquamur. Non enim simpliciter conseruant, sed quod modicè lapsum est, priusquam sensibilem noxam incurrat, anticipant. Ergo solummodo illæ præseruatrices, quæ ab aliquo graui eoque imminente morbo vindicant. Tales sunt quæ in morbos præcipites reuocant, & conualescentes ac senes procurant. Ita neque conseruatio vna est, sed altera debetur corpori temperato, altera intemperato, nunc calido, frigido, humido, aut sicco. Atque hanc quidem conseruationem nunc aggrediemur, si priùs ostenderimus per quæ eam facere liceat. Inueniemus autem ea ex iis quæ sanitatem nostram violant; nam tametsi accidente quopiam differant, ferè tamen & numero & specie eadem cum his quæ sanitatem ipsam conseruant. Videor autem mihi duo genera videre eorum quæ sanitatem nostram labefactant. Alterum à nostris proficiscitur principiis. Non enim sola corporis nostri intemperatura multorum morborum parit semina; verumetiam calor naturalis corporis temperati paulatim frustratur substantiam. Sunt alia quædam accessoria, partim ab externis, partim ab internis aduenientia, in genere autem duplicia. Quorundam societatem saltem magna ex parte vitare possumus, inimicorum puto iniurias, ac latentes

Conseruatio duplex, temperati scilicet corporis ac intemperati.

Conseruatio intemperatorum per quæ fiat.

Quæ sanitatem violant ferè specie ac numero eadem cum his quæ ipsam conseruant.

Duo sanitatem nostram destruentia.

Primum à nostris oritur principiis.

Secundum extrinsecè, vel intrinsecè aduenit.

Hoc rursum duplex.

Primum est eorum, quorum societatem vitare possumus.

latentes insidias. Sunt alia quorum consuetudinem nulla ratione effugere possumus, ac nunc bono, nunc malo nobis sunt, res præter naturam medicorum vulgus appellat, ac numerat sex, aërem, alimentum, excrementum, animi affectus, corporis motum, somnum ac vigiliam. Nam horum excessus & importunitas, naturam nostram malè, eorundem autem mediocritas bene afficit. Scio quidem semper aliqua ex parte nos alterare, sed quæ sensum latent, contemnuntur. Igitur primùm singulorum referamus incommoda, auspicantes ab aëre nobis omnium familiarissimo, & quo numquam non vtimur. Non enim hic solùm temperamentum nostrum immutat, sed etiam substantiam nostram atterit ac dissipat: aliquando etiam corrumpit. Et quidem simplex est, qui alterat, incalfacit, aut frigefacit: sed putridus sit oportet, qui aut substantiam aut humores corrumpat, qualis est pestilens. Qui verò calidus tantùm, aut epidemios generat, aut morbos sparsos. Sparsos appellamus, qui pro ratione temperaturæ corporum fiunt: epidemios nominant, qui à paucis temperaturis abstinent. Aëri proximè accedit ipsum alimentum. Vt enim aër nutrit ipsos spiritus, ita alimentum humores & solida. Interim plurimorum morborum in corpore causa depræhenditur, quòd nunc frigidius, nunc existat calidius. Atque hoc quidem manifestius est, quàm vt demonstratione egeat. Non est tam facile has mutationes in ipsis excrementis ostendere: non enim dices, puto, ventris excrementa nunc incalfacere, nunc refrigerare, sed ipsius hepatis aut totius habi-

Alterum eorum, quorũ consuetudinem effugere non possumus.

Res præter naturam.

Alteratio sensum fugiens contẽnenda.

Aër.

Aër simplex.

Putridus ac pestilens.

Alimentum.

Excrementũ.

tus recreméta calefacere. Sed neque hoc opus eſt, ſatis eſt quacumque ratione, aut per ſe, aut per accidens corpus immutare, alterare, aut etiam aliter afficere. Quod quidem admodum frequenter in ſingulis excrementis reperimus. Sæpe enim retentæ feces intolerabiles cruciatus excitant. Hepatis verò excrementum admodum varium exiſtit, neque tamen vllum eſt, quod non aliquando inexpugnabiles morbos pariat. Ita & excrementum totius habitus ſæpe impingit, febres ac putredines accendit. Clariùs autem corporis motus & quies ipſum corpus alterant. Nam & vulgo notum eſt, motum incalfacere, & quietem refrigerare, quòd motus omnibus rebus vires addat, aut quòd ſingulis caloris partibus maiorem cum aëre communionem conciliet, aut quòd corpus attenuet. Non enim extremæ ignis aut cuiuſuis alterius caloris partes communionem aëris poſtulant, & interiores contemnunt. Sic quoque vulgaribus manifeſtum motum exiccare, ac quietem humectare. Nam is humidiores noſtri corporis partes exſiccat, quas quies conſeruat. Sed quàm vulgares nos ampliùs animaduertere debemus, motum non ſolùm incalfacere, ſed tandem etiam refrigerare. Nam poſtquam humidiores corporis partes, ne ab ipſis quidem calidis abſtinet, quamuis nunc ſatis calorem extenuet, qui humidas partes in quibus habitat, diſſipat. Neſcio, an motui corporis, ſubiiciam motum animi, an ſomnum & vigiliam. Atque hoc præſtat, quòd motus corporis vigiliæ quædam pars exiſtat. Neque enim (vt ſæpius diximus) vigilia ſeparata aut particularis aliqua operatio, ſed mul-

Excrementa quoque corpus mutent.

Retentæ feces maximos dolores ſuſcitant.

Hepatis excrementum admodum variũ varios ac difficiles morbos procreat.

Excrementũ totius habitus febres ac putredines.

Motus ac quies.

Quomodo motus incalfaciat.

Quomodo exſiccet.

Motus non ſolũ incalfacit, ſed etiam refrigerat.

Somnus ac vigilia.

tatū operationum animalium ſignificat energiam: inter quas & ipſe muſculorum motus numeratur. Ecquid igitur mirum, vigiliam incalfacere & exſiccare quemadmodum motus: ſomnum verò humectare & infrigidare? Dicimus autem iam ſomnum & quietem humectare ac refrigerare, non quidem quòd hæc ipſa faciant, ſed quòd eo tempore corpori illa contingant. Reſtat nunc vires, effectus motus, ac quietis animi inquirere. Nam & huius affectus, quidam refrigerant, quidam incalfaciunt, nonnulli etiam humectant aut exſiccant. Et quidem ira, odium, inuidia, ambitio, & ſimiles animi peſtes ferè incalfaciunt, metus autem ac triſtitia infrigidant. Et hæc quidem omnia rurſum ferè exſiccant, ac ſola animi tranquillitas, gaudium, fauor, omnium rerum contemptus & ſimilia humectant. Sed neque hæc, neque alia quæ priùs diximus, vno modo incalfaciunt, refrigerant, exſiccant, aut humectant: ſed alia plus, alia minùs. Singula igitur horum nunc corporis ſanitatem proſcindunt aut violant: aliquando etiam conſeruant. Ac facilis eſt diſtinctio, moderato enim vſu iuuant, & immoderato offendunt. Conſiſtit autem modus in his tribus, qualitate æqua, iuſta quantitate & temporis opportunitate. Quæ tamen omnia nequaquam in ſingulis ſunt quærenda; nam non inuenies in omnibus, ſed in pleriſque tantùm. Nam aëris vſum non oportet metiri quantitate aut tempore, qualitate duntaxat: ſatis enim eſt, quòd talis ſit qualis corpori conuenit. Sed neque facilè ſomno ſuam qualitatem deſcribes, duntaxat eius longitudinem æſtimare oportet & opportunitatem.

Motus vt vigilia incalfacit & exſiccat, ac ſõnus vt quies humectat ac refrigerat.

Qua ratione ſomnus & quies refrigeret.

Affectus animi.

Quinam incalfaciant.

Qui refrigerent.

Qui rurſum exſiccent.

Rurſum qui humectent.

Prædictæ ſex res præter naturā quando ſanitatē conſeruent, ac quando deſtruant.

Moderatus vſus iuuat, immoderatus offendit.

Modus vtēdi conſiſtit in tribus.

Aër non metiendus eſt quātitate aut tempore, tantū qualitate. Sic nec ſomnū metimur qualitate, dūtaxat tempore ac opportunitate.

nitatem. Ita neque in animi motibus multa de opportunitate eorum, quantitate aut qualitate dicere oportet, quòd sola animi tranquillitas prosit; in qua tamen & modum obseruare oportet, quòd nimia tranquillitas aut securitas etiam aliquando obsit. Facilius erit in excrementis, & quantitatem & qualitatem atque etiam opportunitatem definire. Sic & in cibo & corporis motu: etenim vnusquisque cibus suam qualitatē obtinet, nec omnibus quilibet cōducit. Sed & in motu vnicuique corpori suus faciendus delectus: aliis enim lentus: aliis celer: aliis vehemens: aliis leuis: aliis breuis: aliis diuturnus conuenit. Ac omnibus quidem ante cibū instante fame, non autem vrgente.

Sic nec animi affectus.

Nimia aliquando tranquillitas animi obest.

Omnium facillimè excrementorum qualitas, quātitas, ac opportunitas describenda.

Sic & ipsius alimenti ac exercitij.

Tempus exercitij opportunissimum.

SED de his iam satis. Superest vt ipsam aggrediamur conseruationem, quæ nusquam promptior est, quàm in corpore temperato. Quippe vt in Republica optimus quisq. per se id facit, ad quod alios leges inuitant aut cogunt: ita optima temperatura vbique ex se modum tenet: tantum quidem appetit, quantum vniuerso corpori sufficit, nec somnum diutius quàm conuenit, aut vltra ipsam concoctionem distrahit, aut rursus antea finit. Sic & in omnibus aliis ferè excessum cauet. Vitiatur tamen aliquando aliorum consuetudine, nec vbique eam luxuriari expedit, sed satius est & ipsam nonnunquam salubria præcepta respicere, quæ nequaquam multis, sed vno continentur capite: vt omnia scilicet intemperata vitet, ac solis temperatis assuescat. Quod quidem in aliis est promptum; nam potus, cibi, exercitij idonei facile est delectum facere. Verùm publicus aër omnibus commu-

Conseruatio prōptissima in tēperato.

Optima temperatura in omnibus modum seruat.

Optima temperatura nonnūquam vitiatur.

Aër intemperatus nō pro

communis, neque eum pro nostra libidine possumus attemperare. Quocirca vnum hac in re superest remedium, vt si quando intemperatior fuerit, ei contrarium victum obiiciamus. Sed neque illud ratio inuenit, sed experientia vtile esse docuit, adeò vt vulgus longa experientia doctum, hyeme calidis, æstate vtatur frigidis. Ferè enim neutrum excessum homines vel etiam intemperati tolerant, sed eius correctionem expetunt. Nunc ergo in vnoquoque genere temperata ostendamus: nam vt vnicuique promptum est dicere, temperatis conuenire temperata: ita paucis paratum temperatum ab intemperato discernere. Promptiùs tamen id in aëre quàm vbiuis alibi; nam cuius qualitatem non sentimus, aut citra molestiam vllam ferimus, temperatum appellare licebit. Maioris negotij erit definire victum temperatum; tanta enim illius est differentia. Nec aues duntaxat temperatæ monticolæ, verumetiam pisces saxatiles, vinum, panis, ac multa alia. Proinde temperatum alimentum oportet dicere, quod mediocrem sanguinem parit. E contrario intemperatum, quod melancholicum, biliosum, pituitosum, crassiorem vel tenuiorem. Mediocrem autem sanguinem præstant singula quæ diximus, ac proinde rectè temperatorum numero compræhendũtur. Neque nos turbare debet diuersa illorum phantasia: nam & lapidis, ferri, ligni, aëris, aquæ diuersa admodum natura, & tamen subinde similiter attemperata. Nec tantùm id præstat ars, sæpe etiam ipsa rerum natura res etiam diuersissimas eâdem donat aut imbuit temperie. Atque is quidem temperati

alimenti

Libidine nostra attemperari potest.

Aëris intemperati vnicũ remedium.

Aër temperatus quis dicatur.

Alimenti temperati magna differentia.

Alimentum temperatum quod.

Intemperatum.

Diuersa alimenti phantasia non variat temperaturam.

Somni temperati descriptio.

alimenti terminus. Magis autem est ambigua somni temperati definitio, ac vulgus quidem septem horis describit. Ferè enim concoctio tota in ventriculo tanto tempore perficitur, ac ferè cum somno æquale tempus postulat. Nam parum abest, quin tantisper fumus caput petat, quoad concoctio absoluta fuerit. Itaque hoc tempore vltro excitamur: sæpe enim diximus non aliter fumum hunc detinere spiritum animalem, quàm nubes intercipiat aut obscuret radios solares. Iam fieri non potest, vt in his quæ diximus modus seruetur, & excrementũ ventris, vesicæ, quantitate ac qualitate aberret. Nam ne horologium quidem talem in suis partibus proportionem seruat, qualem excrementum cum alimento; præsertim vbi & ipse somnus consuetum modum seruat. Dixi autem excrementum ventris, vesicæ: nam quod in habitu corporis colligitur, nequaquam per se excernitur, sed exercitij viribus exigitur, atque ita huius modus exercitij modum sequitur. Est autem exercitij modus, in temperato ac plerisque aliis, sudor vniuersi corporis, mutatio anhelitus, tertiò lassitudinis initium, aut (quemadmodum Celsus ait) lassitudo citra fatigationem. Sed non est tutum in omnibus hactenus exercitium. Nam frigida quædam corpora minorem motum contemnunt: calida eundem rursus parum ferunt. Iam quòd si inidoneus motus corporis ita nostram sanitatem proscindat; quid mirum est affectus animi eandem violare? Semper enim afficiunt magis interiora quàm exteriora. Præterea motus animi nequaquam vulgarem aliquam corporis partem mouent ac turbant, sed

Cõcoctionis ventriculi cum somno ferè æquale tempus.

Fumi eleuati ex stomacho detinent spiritum vitalẽ, non aliter quàm nubes intercipit radios solares.

Excrementi cum alimento maxima proportio.

Terminus exercitij mediocris in temperatis.

Corpora frigida paruum exercitium cõtemnunt: calida idem parum admittunt.

Animi affectus maximè mouent cor.

ſed primatem,cor ſcilicet ipſum, vitalis facultatis ſedem. Nunc quidem facile eſt vnicuique præcipere, vt modum ſeruet, ſed præceptum nullum locum inueniet, niſi quis in aduerſis cogitet proſpera, & in proſperis aduerſa : ita enim ſemper vnum alterum attemperabit. Ad hæc conferet ſecum reputare, ſemper illis imminere ſecunda, qui iucundè ferunt aduerſa. E contrario aduerſa qui parum modeſtè ferunt proſpera. Aliud ac omnium maximum remedium eſt, omnium rerum contemptus, quem facilè obtinebit quiſquis momentaneam omnium iſtarum rerum fluxibilitatem rectè expenderit, ac cum eo quod perpetuum inſtat, contulerit. Hæc expendens credo Socrates, numquam à foro rediit lætior aut triſtior. Sed hæc ad philoſophos. Reſtant commoda ac incommoda Veneris, quæ nequaquam inter res neceſſarias numeratur : ſed ipſis adiicitur, quòd ea carere liceat, nec per omnes, duntaxat quaſdam ætates conueniat. Et quidem illius incommoda magis in viduis quàm aliis, rara quidem, ſed iuxta hoc inſigniter periculoſa. Nam ſtrangulationes pariunt, quæ ad tempus nihilo minùs quàm apoplexiæ ac epilepſiæ exanimant, ſenſum ac motum auferunt. Nec mirum; nam ſanguis vt quidem recens ac integer, natura optimus: ita ſemel vitiatus nequaquam ſimplex humor permanet, ſed in venenatum degenerat. Nec ſunt minùs pernicioſa mala quæ illius ſequuntur inſolentiam, imò magis pertinacia, multóque frequentiora. Cuius quidem cauſa in promptu eſt, cùm ex euacuatione morbi plerumque grauiores quàm

Socrates quare nunquam à foro redierit lætior aut triſtior.

Veneris commoda ac incommoda.

Veneris rarioris incommoda in viduis maxima, ac periculoſiſſima.

Incommoda Veneris inſolentiam ſequentia.

Morbi grauissimi ex euacuatione per Venerē.

ex repletione, ac maximè quidem ex euacuatione per Venerem facta, quòd ea nequaquam communem aliquem humorem euacuet, sed naturæ nostræ maximè familiarem, ac adeò spiritum ipsum in quo natura nostra habitat, cuius iactura non solú ipsas operationes animales extenuat, sed etiam naturales. Magnum huius rei argumentum relucet in cerebro eorum qui nimio eius vsu franguntur; depræhenduntur enim eo admodum pauco, citiùs enim reliquis partibus sentit nutricationis detrimentum, quod admodum frigidum. Idem cognosces ex illorum anhelitu qui plerumq. est fœtidus, maximo tabis cuiusdam argumento: quodammodo enim corpus exsoluit immodicus eius vsus, quemadmodum rarus excitat, animat, atque alacriorem hominem præstat. Neque duntaxat eius frequentia damnatur, eget enim & alia obseruatione. Opportunissima est vbi corpus omnibus modis mediocritatem obtinet, neque recenti alimento admodum satur, neque veteri plenitudine multum turgens, neque è contrario altero horum modorum tenuiter sese habens. Sic quoque saluberrimus eius vsus, mediocritatem corporis in calore ac frigore postulat. Maximè ab ea cauendus labor, inedia, ac rursum crapula, inedia tamen magis, quòd exsiccet, non impleat. Eadem de causa meliùs fertur à pleno & calido, quàm attenuato ac frigido. Nam grauiter nocere solent duæ causæ similes concurrentes. Iam nequaquam ista à scrupulosis anxiè audiri volumus, quasi vnus & idem omnium, in his quæ diximus, debeat obseruari modus. Nam & alibi frequenter diximus, tenuem huius-

Exiguum cerebrū eorum qui nimium indulgent Veneri.

Anhelitus similiter maximè fœtidus.

Veneris exercendæ tempus opportunissimum.

Quæ maximè à Venere cauenda.

Qui minori cum damno Venerem admittant.

huiusmodi atque exquisitam viuendi rationem, plus adferre difficultatis quàm vtilitatis. Quare sufficit nusquam mediocrem aut sensibilem committere errorem; nam insensibiles à nemine vitari possunt.

Exquisitissima viuendi ratio difficilis magis quàm vtilis.

CONSERVATIO igitur hominis temperati iam dicta est satis, ex qua non erit difficile, intemperatorum corporum colligere conseruationem. Nam si iuxta communem sententiam, conseruatio vbique obeatur similibus, tanto calidioribus corpus calidum egebit, quanto temperato erit calidius. Idem dico de frigido, humido, sicco. Verùm præceps est huiusmodi obseruatio, quòd difficile sit, nec statim vnicuique promptum omnino similium delectum facere, aut modum tenere: sæpe exorbitant & corpus in excessum aliquem præcipitãt. Quocirca Galenus libris De sanitate tuenda, tutiora iudicauit similia corporis sicci & humidi, quàm calidi aut frigidi. Nam caliditas & frigiditas potentes sunt qualitates, humiditas verò & siccitas ignauæ. Itaque vt corpus calidum ac frigidum contrariæ qualitates neque conseruant neque castigant simpliciter; ita excessum cauent. Verùm vbi omnino similium delectum in singulis facere licet, satius erit his quàm contrariis vti. Sed hîc iterum sæpe aër nobis occurrit pro frigido eximiè calidus, ac rursum pro calido insigniter frigidus. In cuius remedium victum tanto parabimus calidiorem. Quocirca tametsi biliosus meliùs ferat hyemem quàm pituitosus: tamen ad sui conseruationem biliosus multo calidioribus eget pituitoso. Igitur qualis victus, qualis iterum aër corpori

Conseruatio corporum intemperatorum.

Similia corporis humidi ac sicci tutiora, quàm calidi, aut frigidi.

Victus remedium aëris.

Biliosus ad sui conseruationem calidioribus eget pituitoso.

biliofo aut rurfum pituitofo conferuando conducat, facile eft dicere. Promptum enim eft, & aërem & cibum vno aut altero ordine aut gradu fupra temperatum calidum definire. Sed in fequentibus paulo perplexior eft definitio. Neque enim facile dices, quis motus, quæ vigilia incalfaciat in primo aut rurfus fecũdo. Atque nec id opus eft, fed fufficit in his omnibus feruare cõmunem vtilitatem ac finẽ. Quippe fcopus exercitij eft alimenti digeftio, & excrementi excretio aut expulfio. Quæ quidem promptiùs obeuntur motu in corpore cholerico quàm temperato: tardiùs autem in pituitofo. Quare quidem biliofo breuius, pituitofo autem longius conducet exercitium. Sed & breue magis incalfacit cholericum quàm longum pituitofum. Sic nunc biliofo competit fomnus breuior, ac pituitofo longior. Nam fomni fcopus eft ventris concoctio, quæ multò tardiùs perficitur in frigido quàm calido. Magis erit fcrupulofus, qui motus animi diftinguet, ac calido imperet vehementes: calidiori vehementiores. Nam ne optandum quidem id effet, quoniam nullus vehemens animi motus, corpus vllum conferuat, potiùs violat. Quemadmodum è contrario magna animi tranquillitas pauca corpora turbat: multa autem confirmat. Quòd fi quis in excrementis quærat, quodnam incalfaciat in primo ordine ac fecundo, aut rurfum infrigidet, nequaquam is anxius erit, fed ridiculus. Satis enim eft vel in his excrementis confuetam nos habere rationem, omnem alium qualitatis refpectum abiicientes. His enim bene procuratis, vltrò qualitates corporum fuum modum

Nõ eft facile dictu quis motus, aut vigilia incalfaciat in primo aut fecundo.

Exercitij fcopus.

Biliofo breuius, pituitofo longius confert exercitium.

Similiter biliofo fomnus breuior, ac pituitofo longior.

Sõni fcopus.

Animi affectus nequaquã fimiliter diftinguẽdi.

Omnis vehemẽs animi affectus corpus violat potiùs quàm conferuet.

Ridiculosũ effe in excrementis qualitates in primo aut fecũdo ordine inquirere.

dum seruabunt. Proinde ipse tenor qualitatum præcipuè, imò ferè solùm in aëre ac victu obseruandus, quamdiu ipsum corpus in suo habitu conseruare velimus. An autem corpus communi more hominum intemperatum ad meliorem frugem, aut temperiẽ referre liceat, mihi non videtur digna medico quæstio. Nam si biliosum, hominis supinitate aut subtilitate potest reddi pituitosum, certum erit & è contrario pituitosum medici studio permutari posse in temperatum. Quod si quidem rariùs fiat ac difficiliùs, in causa est earum quæ nobiscum conuersantur rerum incongruitas. Pauca enim modum seruant, ac plura nobis vbiq. occurrunt intemperata quàm temperata, quemadmodum & alibi vbique ferè plura genera malorum quàm bonorum. Dixi autem priùs Communi more intemperatum. Nam eximiè intemperatum fortè calidum nunquam ad temperatum, multò minùs ad alterum extremorum reduces citra morbum. Quippe & plantam omnino distortam citiùs franges, quàm diriges. Eadem difficultas incumbit corpori eximiè intemperato. Sed neque periculo vacat si taliter conserues: ferè enim aliquis morbus imminet, quo vix citra mortis discrimen liberari poterit. Sic egregiè humidi, vix citra magnum detrimentum ad pubertatem perueniunt: ac rursum insigniter sanguinei ad iuuentutem. Ita ferè hîc grauia patiuntur biliosi: in senectute verò prima atrabilarij, de quibus alibi. Nunc quomodo, & quo tempore corpora intemperata repræhendere ac corrigere liceat, inquiramus. Dixit enim Galenus nequaquam istud semper

Qualitatum temperies in ipso solũ victu aut aëre obseruanda.

Quæstio medico indigna.

Plura semper occurrunt intemperata quàm temperata.

Corpus eximiè intemperatum non posse reduci ad tẽperiem.

Corpus insigniter intemperatum taliter conseruari non posse sine periculo aliquo.

Quando corpora intemperata corrigenda.

tentandum esse, aut ab omnibus duntaxat liberis ac vbi nobis vacare possumus. Secus enim periculum imminebit, ne quod semel inceperis, iterum intermittere cogaris. Iam est vbique melius principio abstinere, quàm cœptum subitò intermittere, cùm omnis repentina mutatio naturæ sit molesta. Atque hoc modo quidem periclitantur serui, per quos primò intelligo eos qui fortuna, paupertate, aut natura quodammodo seruire coguntur. Nequaquam enim hi diu pro sua, sed aliorum libidine coguntur viuere. Non minùs salubria præcepta contemnent, qui auaritiæ aut ambitioni dediti sanitatem suam negligunt. Accedunt tertiò, qui Reipub. præsunt. Scio quòd quibus temperatura calidior est, subinde liceat frigido victui etiam vel per negotia indulgere: verùm ei qui naturam in meliorem commutare velit temperiem, nequaquam ciborum delectus sufficit, sed præterea pro victus commutatione, & somnum & exercitium mutare debebit, quod non solùm priores difficilè obseruabunt, sed & ij qui Remp. totos dies administrant. Verbi gratia, qui ad calidius victum permutare studuerit, plus ipsi exercitio indulgere debebit, minùs ipsi somno. E contrario qui solito frigidiorem cibũ assumunt, prolixiorem somnum requirunt. Quæ quidem nunc omnia parum diligenter obseruari possunt ab iis qui publicis intricantur aut detinentur negotiis. Quare nequaquam semper priorem temperaturam commutare licebit, sed tum demum vbi quis longo tempore ac fortè integro anno sibi vacare poterit. Non enim hoc subitò, sed paulatim ac sen-

Omnis subita mutatio mala.

Si qui serui sint intépera to corpore, non facilè possunt corrigi.

Secundò qui auaritiæ dediti.

Tertiò qui Reip. præsũt.

ac ſenſim moliendum, ac duobus potiſſimum modis. Vel qualitatem ipſam, aut certè quantitatem nobis paulatim augentibus. Neque enim cholerico fortè duobus numeris ſupra temperatum calido, ſtatim licebit omnem victum (cui antea aſſueuit) auferre, ac mox frigidú in ſecundo ordine adferre: ſed aliquid ſingulis diebus calidis obſoniis aut condimentis detrahemus, ac tantum ex frigidis addemus, primo ſcilicet die parum, ſecundo amplius, donec iam paulatim & calida & frigida ad æqualitatem perducta fuerint. Atque hîc quidem iterum paulatim imminuemus calida, & augebimus frigida, donec paulatim corpus temperamentum acceperit. Vbi rurſum oportebit ſubſiſtere, & paulatim à frigido ad mediocrem victum deſcendere. Idem obſeruabis, quando frigidum intemperatum conaberis incalfacere ac ad temperiem traducere. Quod quidem in corpore æquabiliter intemperato quamuis ſit operoſum, non eſt tamen impoſſibile. Verùm vbi corpus ipſum inæqualiter eſt intemperatum, fortè cerebrum calidum, venter frigidus: aut hic rurſum calidus, ſed hepar frigidum, difficillima erit procuratio. Sunt qui medicamentum ex vtriſque componant, calidis ſcilicet ac frigidis: qui meo quidem iudicio optimè facerent, modò medicamentis imperare poſſent, ita vt altera eius pars fortè remaneret in ventriculo, altera verò vltrà pertranſiret ad hepar, aut fortè longiùs ad pulmonem, aut cerebrum. Sed cùm id præſtare non poſſint, mihi cõſultius appâret, medicamentorum formas mutare. Sic ventriculo aut ſtomacho medentur,

Prior temperatura duobus modis mutari poteſt.

Calidum corpus quomodo ad temperiem traducendũ.

Frigidum quomodo ſimiliter ad temperiem.

Facilis eſt mutatio corporis æquabiliter intemperati.

Difficilis verò corporis inęquabiliter intemperati.

Quorũdam inuentio in componẽdis medicamentis vbi corpus inęquabiliter eſt intemperatum.

Noſtra melior inuẽtio.

Vẽtriculum

curant medicamenta in forma syrupi.
Hepar magis potiones.
Curatio ventriculi frigidi ac hepatis simul calidi.

dentur, quæ formam syrupi accipiunt; quæ verò potionis, vltrà transferuntur ad hepar. Sed & ea quæ à cibo assumuntur, compendio quodam referuntur ad caput: & adhuc magis medicantur superioris stomachi affectus. Ergo siquidem ventriculus frigidus, hepar autem calidum, hodie dabo medicamentum sub forma solida aut syrupi, quod corrigat ventriculi frigiditatem: cras verò poculũ, quod castiget hepatis caliditatem. Neque verendum multum est, ne hoc ipsum ventriculum natura frigidum adhuc plus refrigeret, cùm non diu in eo moretur, sed statim transferatur ad hepar, maximè si ex his confectum fuerit, quæ cum hepate proprietatem quandam habent, & affinitatem. Ita neque pridie hepati periculum erat à medicamento calido, cùm solida, vbi diutius in ventriculo morantur, illic erudiũtur, ac maximam virtutis partem relinquunt. Eadem de causa ventriculi intemperaturas medicabor per obsonia, condimenta: hepatis verò per potiones. Ac tantum de conseruatione ac commutatione intemperaturarum.

Potiones nõ diu remanẽt in stomacho.

Medicamenta solida omnẽ ferè suam facultatem relinquunt in stomacho.

Curatio vitiorum leuiorum instrumentalium.
Non omnis pars instrumentalis dissimilaris.
Instrumentales partes magis opponuntur naturalibus quã dissimilares.
Partes naturales quæ dicantur.
Instrumentales.

SEQVENS sermo reprahendet leuiora vitia partium instrumentalium. Ita enim eas malo appellare quàm dissimilares, quòd nequaquam omnis pars instrumentalis sit dissimilaris. Sed & magis proprium erit naturalibus partibus instrumentales potiùs, quàm dissimilares opponere. Appello autem naturales, quæ naturalibus muneribus suis vegetantur, attrahunt, retinent, concoquunt, expellunt. Instrumentales verò vltra hoc etiam aliquem alium vsum præbent. Sic neruus, vena,

vena, arteria, naturali quodam munere funguntur, ac præterea quaſi riuuli quidam vniuerſum corpus irrigant. Quinimo & cutis ipſa quantumcunque ſimplex, tamen plena rimarum facta eſt, vt per eam corpus expurgetur. Nihil igitur impedit eandem partem ſimilatem eſſe ac inſtrumentalem, quamuis ſit impoſſibile eandem partem ſimilarem eſſe & diſſimilatem. Et quidem ſimilarium aut potiùs naturalium partium ſanitas ex iuſta proficiſcitur elementorum proportione: inſtrumentalium verò ex partium integralium legitima conditione. Sic ægritudines ac leuiora vitia ex earundem mala proportione. Sunt autem generalia horum malorum capita quatuor. Nam bona compoſitio bonam figuram requirit, æquum numerum, iuſtam magnitudinem, ac legitimum ſitum, aut mutuam partium ſocietatem. Iam non eſt ſatis, externam partium figuram probam eſſe; nam idem requirit interna. In primo igitur genere vitiorum, hoc eſt, formatione, ſtatim duæ ſeſe offerunt differentiæ. Mala figura exterior, quæ ferè fit diſtortis oſſibus aut ligamentis. Anguſtia, obſtructio interiorem vitiant, ita læuitas & eius contrarium aſperitas. Sic & numerus primò duntaxat in duas ſcinditur differentias: aut enim deficit, aut ſuperabundat. Atqui quod ſuperabundat, iterum duplex: aut enim naturali habitu præditum, vt ſextus digitus: aut toto genere præter naturam exiſtit, vt lapis, calculus, vermis, mel, ſebum, puls in abſceſſibus. Simpliciores ſunt ſpecies vitij in magnitudine; neque enim longo ordine multiplicantur, quemadmodum genera aliorum morbo-

Eadem pars ſimilaris ac inſtrumentalis.
Nulla tamen ſimilaris ac diſſimilaris.
Similarium ſanitas vnde oriatur.
Inſtrumentalium.
Vitiorum inſtrumentaliũ quatuor differentiæ.
In figura.
In exteriore.
In interiore.
Similiter vitiorum in numero duæ ſpecies.
Aut enim deficit numerus aut ſuperabundat.
Pars ſuperabundans iterum duplex.
Vitia in magnitudine.

rum inſtrumentalium. Iam neque his tota conſtat compoſitio; nam ampliùs ſingulæ partes elegantem requirunt ſitum, ac iucundam inuicem ſocietatem, poſitum, aut colligantiam, aut quocumque alio modo volueris nominare. Atque ſunt iterum huius vitij duo generalia genera: aut enim particula locũ mutauit: aut malè colligata eſt. Fit iterum vtrumque dupliciter; nam aut ſimpliciter loco ſuo excidit, vt vbi omentum incidit in ſcrotum, aut fortè articulus excidit ſuo ſupercilio. Aliquando locum quidem vtcumque ſeruat, nonnihil tamen exorbitat, vt quando articulus eſt leuiter è ſua ſede commotus. Secunda ſpecies eſt vbi ligamenta laxiora aut contractiora: laxantur quidem multis humiditatibus, contrahuntur verò in conuulſione, Et quidem leuiora vitia in his partibus nuper contracta, etiam magna redimi poſſunt: naturalia verò, aut longo tempore obdurata, plerumque nullis remediis cedunt, ſemper enim habitus diſpoſitione pertinaciùs reſiſtit. Omitto vel inter recentia vitia inſtrumentalia, quædam curationem omnem contemnere. Nec hoc mirum; nam neque intemperamentum naturale vnquam ad temperiem redigi poteſt, ſi quidem ingens fuerit. Quomodo igitur naturalia in inſtrumentalibus magna vitia caſtigari poterunt? Sed neque parua vitia vbique ac in omni ætate reformare licet, duntaxat quamdiu ipſa corpora adoleſcunt. Sunt quædam etiam quorum correctionem in infantia præuertere oportet; nam quæ malam figuram ſequuntur, poſteaquam oſſa induruerunt, immedicabilia. Quòd autem etiam multæ ſint partes, quarum iactura

Vitia in ſitu ſimiliter duplicia.
Primi.
Aut pars aliqua ſimpliciter loco ſuo excidit.
Aut nonnihil tantùm exorbitat.
Secundi.
Leuiora hæc vitia nuper contracta curari poſſunt: naturalia verò aut longo tempore obdurata minimè.
Sed & recentia quædam vinci non poſſunt.
Exigua vitia quando curari poſſunt.
In adoleſcentia.
In infantia.
Partes quædam ablatæ

iactura etiam in nulla ætate reponi poteſt, poſtea fiet manifeſtum. nunquã reſti tui poſſunt.

Nvnc autem quomodo ſingula particulatim ſint obeunda, obiter aut perfunctoriè dicamus; nam ſpecialiorem illorum procurationem dicemus poſtea. Incipiemus autem iterum ab ipſa conformatione, cuius vitij prima ſpecies figuram vitiat externam, ac hoc duplici de cauſa, vel quia os ipſum in ſe diſtortum, vel quia malè colligatum. Primum peccatum vix vnquam admittit caſtigationem, aut certè niſi primis menſibus, quamdiu ipſa oſſa mollia ac flexibilia fuerint; nam tum fortaſſis multa ac frequenti manu dirigi tandem poterunt. Diutius promittunt ſpem quæ ratione ligamentorum ſunt diſtorta. Nam hæc etiam per totam infantiam humectari ac dirigi nonnihil poterunt: exſiccari autem ſemper. Obſtructio verò, anguſtia meatuum, amplitudo aut laxitas, aſperitas aut læuitas, quæ interiorem figuram vitiant, ac forte fortuna humorum ſequuntur copiam ac inopiam, quauis ætate caſtigationem aut curationem quandam recipiunt, ac incidentibus, abſtergetibus, attenuantibus & lenientibus medicamentis obediunt. Verùm poſt adoleſcentiam, cutis meatus, ac reliquæ cauitates obſtrui poſſunt, laxari autem non poſſunt. Imò ſunt quædam etiam cauitates, quæ aſtringi quidem poſtea nequeunt, vbi ipſa corpora in quibus hæc fiunt, ſuo more exſiccata ſunt; nam hæc nequaquam laxari poterunt. Coguntur autem meatus in cute multa quiete; nam motus excrementa per cutem propellit, quæ meatus continuè maiores emoliuntur.

Qua ratione prædicta vitia emendari poſſint.

Figuræ exterioris vitium ob diſtortũ os, difficilè caſtigatur, aut certè niſi primis menſibus.

Figuræ exterioris vitium ratione ligamentorum diutius curationem admittunt.

Vitia figuræ interioris per omnem ætatem caſtigari quodammodo poſſunt.

Cutis meatus quomodo conſtringantur.

Motus eoſdẽ laxat.

 tur.

tur. Sic enim & frequens raſura, meatus ampliat in capite ac diffundit. Cuius rei magnum argumentum eſt, quòd in pueris frequens deraſio capillos faciat craſſiores. Sed & retentio ſpiritus eoſdem laxat, ac maximè quidem eos per quos ſpiritus fertur. Facilius erit aſtringere eos, qui extremis patent partibus: nam hos aliquando ſola contrahimus colligatione. Ita eaſdem partes vinculis emaciamus, ſi quando ſua mole laborant, quòd vincula multitudinem ſanguinis (ſine qua nutricatio affatim fieri non poteſt) intercipiant. Idem quoque facit earundem partium, præſertim euacuato vniuerſo corpore, frictio, exercitium. Et, quod magis miraberis, ſunt quædam partes atque adeò interim corpus vniuerſum, quod ſola quiete ſuam molem amittit, quatenus exercitium ſanguinem inuitat: quod magis ex eius contraria diſpoſitione intelliges. Nam gracilem partem mediocri implemus frictione & exercitio. Loquor autem nunc de mole carnea; nam in ſolidis, hoc eſt, frigidis & ſiccis, difficillima hæc erit procuratio. Hac quoque de cauſa partis inſtrumentalis numerum deſideratum reponere eſt impoſſibile. Neque enim hæc ex vna, ſed ex pluribus frequenter partibus conſtat ſolidis: ex ſolis autem carneis nunquam. Facilius eſt partem ſuperfluam auferre, ſiue naturalis, ſiue innaturalis ea fuerit, non tamen ſemper. Nam ferè lapis naturâ tam durus in veſica, vt neque medicamentis, neque externis inſtrumentis rumpi poſſit. Atque iterum tam magnus, vt integer per veſicæ collum ſectum, niſi ſimul & ipſa ſcindatur veſica, eximi nequeat. Quare hunc ſi quando

vrinæ

Frequẽs deraſio in pueris pilos craſſiores reddit.

Spiritus retẽtio meatus laxat.

Meatus extremis partibus patentes ſola conſtringi colligatione.

Partes nimiũ carnoſæ vinculis macerantur.

Similiter frictione & exercitio.

Nonnullæ etiam partes ſola quiete molem amittunt ſuam.

Graciles partes mediocri implentur frictione & exercitio.

Partis inſtrumentalis numerus deſideratus reponi non poteſt.

Faciliùs pars ſuperflua aufertur.

Lapis ferè tã durus in veſica vt nulla ratione rũpi poſſit.

Aliquando tam magnus vt integer per veſicæ collũ ſectũ eximi non poſſit.

vrinæ emiſſionem impediat, ſolummodo tranſponimus: aut ſyphone argenteo contra eum immiſſo: aut capite deorſum ſuſpenſo aut collocato, & vniuerſo corpore concuſſo. Sed hæc ad curationem magis pertinent, ac eos qui manu rem medicam moliuntur. Quemadmodum & vitia magna & parua, quæ in partium ſitu, aut mutua ſocietate conſiſtunt, potiùs manibus reducentibus quàm multis medicamentis indigent. Atque his quidem ego ſermonem noſtrum de vitiis, quæ in corporibus ſanis conſiſtunt, finirem, niſi nos Galenus & ſolutionis continuitatis admoneret. Putat enim & hanc aliquando obiter à natura contrahi, vt tamen nullo modo ſanitatis integritatem abrumpat, tantùm imperfectiorem faciat. Sed difficile appâret exemplum, niſi id ipſum fortaſſis inquiſiuerimus in corporibus obtortis; nam pauca ex iis ſunt, quæ cum quadam continui ſolutione non fiant, vbi vincula videlicet nimis laxantur aut contrahuntur. Sed & alia quædam corpora à natura, aut aliter leuiter exaſperantur, aut puſtulis exulcerantur, etiamſi nondum ægrorum nomenclaturam ſubierint. Ita non minùs hoc vitium quàm ipſum intemperamentum ſuas nunc Galeno patitur differentias. Quare nunc fortè minùs quàm priùs excuſari poterit, qui in definitione corporis ſalubris illam appendicem omiſerit, ac bonæ duntaxat temperaturæ in ſimilaribus, ac bonæ compoſitionis in inſtrumentalibus meminerit.

Sola itaque curatio erit ipſius tranſpoſitio.

Solutio continuitatis.

Galenus nũc minùs excuſandus quàm antea in definitione corporis ſalubris.

QVOMODO autem hæc vitia nunc in ſanis corrigi poſſint, facile erit cognoſcere ex cauſis ſalubribus ægrorum corporum, quas nunc aggrediemur,

Quomodo hæc vitia in ſanis corrigi poſſint.

Morborum tres partes, facta, futura, & quæ nunc fit.

Quid per nunc intelligendum.

Trium morborum partiũ per exemplum declaratio.

Vnaquæque pars peculiarem postulat curationem.

Morbus factus sola alteratione tollitur: Futurus euacuatione: Fiens partim alteratione, partim euacuatione.

Sæpe vtrique morbo simul occurrimus.

Sẽper magis occurrẽdũ morbi causę.

mur, modò iuxta Galenum admonuerimus singulos morbos in tres distingui partes, quarum alia est facta, alia imminet, ac futura, tertia nunc fit. Intelligimus autem per Nunc nequaquam partem aliquam indiuisibilem, sed latum aliquod præsentis temporis spatium, fortè diem integrum, fortè dimidium, aut rursum horas aliquot, prout vnicuique lubet comparationem facere. Exempli gratia, febris aliquot dierum suum intemperamentum reliquit, atque hæc pars morbi facta dicitur: fiens verò paroxysmus hodie infestans, quemadmodum qui post aliquot dies futuri sunt, ad futuram pertinent morbi partem. Atque singulæ hæ partes singularem curationem postulant. Morbus factus, vtpote simplex qualitas, sola alteratione tollitur: futurus sæpe euacuatione præuertitur: fiens iustam curationem obtinet, ac partim alteratione, partim euacuatione vincitur. Ac rarum est vbi non in vtramque partem animaduertamus. Nam quemadmodum vbique priùs debemus auferre causam, quàm effectum: ita vbi causæ futuri morbi incumbimus, nequaquam factum omnino licet negligere. Sic alibi multò minùs, vbi morbus factus vrget, licebit totam causam præterire, quamuis necesse sit ipsi morbo magis incumbere. Verùm magna ex parte causam demolimur magis, quòd exclusa & deuicta materia, qualitas remanens sæpe per se, ac solius naturæ studio diluitur, quemadmodum & aqua frigida iam igne excalfacta, eo amoto, per se refrigeratur atque attemperatur. Quomodo autem singula istorum iam sint obeunda, communis illa

docet

docet dignitas, quæ vbique morbo obiicit contrarium. Fieri enim, imò ne cogitari quidem potest simile per se expugnare sibi simile per se; nam per accidens quidem calidum aliquando refrigerat, sicuti frigidum nonnumquam incalfacit. Quod autem nunc contrarium nequaquam propriè accipiendum non sit, sed intelligendum oppositum, frequenter etiam alibi dictum est. Accedit quòd nequaquam calidum aut frigidum opponimus morbo phantasiâ, sed etiam actu, quamquam interim illud sit pulcherrimum remedium quod vtroque modo morbo est contrarium. Iam natura nostra neque calido contrariatur neque frigido, opponitur tamen naturale innaturali. Quocirca natura non tantùm demolitur morbos calidos, verumetiam frigidos, humidos, aliquando etiam siccos. Sed hæc alibi nimis frequenter sunt explicata. Proinde nunc satius erit admonere nequaquam ad curationem omne contrarium sufficere, sed quod tale in eodem gradu aut ordine existit. Ita morbus in tertio ordine calidus requirit frigidum in eodem: nunquam enim frigidum in secundo ordine expellet calidum in tertio, sed fortè tandem relinquet sibi simile. Quippe aqua tepida affatim affusa feruenti, eam tepidam reddere potest, frigidam verò nequaquam. Iam vnica hîc est differentia, quòd feruenti scilicet aquæ, semper frigidam in eodem ordine affundere liceat: affectui autem calido in tertio non semper. Nam est vbi virtus debilis, & corpus admodum tenue, huiusmodi medicamentis nimis offenderetur, nisi fortè admodum breuiter exhibitis. Sic est è contrario

Contraria cõtrariorum remedia.

Simile non potest expugnare sibi simile per se.

Per accidens aliquando calidum refrigerat, & frigidum incalfacit.

Per contrarium intelligendum hoc loco oppositum.

Naturale opponitur innaturali.

Natura non tantùm calidos morbos demolitur, sed & cuiusque alterius qualitatis.

Non omne contrarium ad morbum propellendum sufficit.

Morbus in tertio ordine calidus, requirit frigidum in eodem.

Non semper tamẽ affectui calido in tertio licet adhibere remedium frigidũ in eodem.

Sic nec sẽper

trario vbi medicamentum in eodem ordine contrarium minimè ſufficiat, ſed maiorem facultatem morbus requirat. Quod quidem maximè obſeruandum quando affectus magis internus. Multum enim & foris apposita, & in corpus aſſumpta elaborantur à natura. Quare periculum eſt, ne magnam ſuarum virium partem amittant priuſquam ad affectam partem perueniant. Sic dicimus piper facultatem ſuam amiſiſſe, poſtquam hepar pertranſierit. Sed & lactuca potiùs ventrem quàm hepar refrigerat: minimè ipſum cerebrum. Quocirca etiam vbi ſomno ſtudemus, ipſam à cœna edimus. Neque id tantùm obſeruandum in alterantibus, verumetiam concoquentibus. Nam & hæc peruenite oportet ad ea loca in quibus neceſſaria eſt concoctio. Maximè autem in hoc conferet ſubſtantiæ tenuitas; nam craſſa diutius in commeatu morantur, ac magis magiſque elaborantur. Subinde etiam calidum affectum frigida medicamenta craſſarum partium vias & meatus cogendo inflammant magis, quàm refrigerent. Proinde & hîc & alibi eorum quæ tenuia ſunt, delectum facere oportet, ſiue humores penitiùs contentos, concoquere, ſiue partem longiùs diſtractam, alterare velis: ſed de concoquentibus poſtea. Nunc enim duntaxat morbum factum medicamur, qui vbique facilè ſuum inuenit contrarium. Difficilius autem erit inuenire in morbo futuro. Pendet autem is nunc ex plenitudine, nunc ex cacochymia, aut humorum vitio. Atque huic quidem, ſi diligenter aduertas, aduerſatur purgatio, illi verò ſanguinis miſſio. Quam quidem ſtatim

atque

Marginal notes:

medicamentũ in eodem ordine contrarium ſufficit.

Affectus magis internus remedia exigit vehementiora.

Piper nullam virtutem retinet vbi hepar pertranſierit.

Sic lactuca magis ventriculũ quàm hepar refrigerat, ac minimè ipſum cerebrum.

Lactuca à cœna exhibenda vbi ſomnum prouocare placet.

Idem obſeruandum in medicamentis concoquentibus.

Tenuis ſubſtantiæ medicamenta maximè cõueniunt in affectibus internis.

Frigida medicamenta craſſarũ partium affectum calidum aliquãdo adhuc magis incalfaciunt quàm refrigerant.

Morbus factus facilè inuenit contrarium.

Difficiliùs morbus futurus.

Cacochymiæ aduerſatur purgatio: Plenitudini ſanguinis miſſio.

Venæ ſectio ſtatim fieri po-

atque à principio facere licebit: purgationem verò non nisi tandem. Nam humores non nisi post concoctionẽ expurgari possunt. Causa diuersitatis est, quia phlebotomia humores ducit per latam ac sectam venam, purgatio per angustias venarum hepatis, per quas non nisi leuiores humores descendere possunt. Scio quòd crassus ex ventriculo succus illac ad hepar transeat, sed traductio illa fit paulatim: purgatio verò affatim. Quare humores priusquam purgentur, concoctione, hoc est attenuatione, indigent. Verùm ne huius quidem vnus modus existit, sed rursum quandam contrarietatem quærere atque inire oportet. Sic lenti & pertinaces humores egent abstergentibus, crassi verò primùm incidentibus, postea attenuantibus. In morbo fiente sæpe vtroque vtimur remedio, & simul aduersus morbum & morbi causam procedimus. Atque in febre quidem nunc ipsam, nunc ipsius causam magis demolimur. Quippe intermissionis aut remissionis tempore, morbum futurum per concoquentia ac euacuantia prohibemus: tempore verò paroxysmi magis cum ipso morbo conflictamur. Ita hîc frigida, illic magis calida exhibemus. Nec tamen frigida tantùm, vt quæ solum morbum factum respiciant, verumetiam aperientia quædam, quæ materiæ viam aperiant. Sic nequaquam aquam solam propinamus, sed quæ aut mel, aut saccharum, aut acetum incoctum habeat. Atque hoc modo non solùm refrigerat, sed simul putredinem dissipat. Ita neque remissionis tempore causam expugnantes, morbum relinquimus, sed compositum medicamentum, ex iis

quæ

teſt, purgatio non ita.

Diuersitatis ratio.

Traductio succi ex ventriculo ad hepar fit paulatim, purgatio verò affatim.

Humores ante expurgationem attenuandi.

Attenuandi humores modus varius.

Lenti humores abstergentia volunt.

Crassi primũ incidentia, deinde attenuantia.

In febre aliquando ipsi magis occurrimus, aliquãdo ipsius causæ.

Intermissionis tempore calida, aliâs frigida exhibenda.

Aqua cum melle, saccharo, aut aceto, non solùm refrigerat, sed etiam putredinem dissipat.

Intermissionis tempore refrigeramus & humectamus.

Febris plerunq. magis calida quàm ſicca.
Aliquando tamen ſicca, magis quàm calida, in qua magis humectamus quã refrigeramus
Talis hectica & quædam diariæ.
Talis etiam febris lẽta ex cholera craſſa, pituita lenta, & melancholia valde craſſa.

quæ materiam attenuant, & factam febrẽ alterant, hoc eſt, refrigerant & deinde humectant, deſcribimus. Ferè enim febris magis calida quàm ſicca. Aliquando quidem è contrario, magis ſicca quàm calida, vbi & contrà humidis magis vtimur quàm frigidis. Atque talis quidem febris hectica, & quæ facilè in hecticas tranſeunt, diariæ, vtpote ex ira, triſtitia, labore, vigilia, nimio ſtudio, æſtu exortæ. Tales etiam febres lentæ ex cholera admodum craſſa, pituita lenta: & rurſus multum craſſa melancholia, quintanæ, ſextanæ, quæ potiùs nos tabefaciunt quàm relinquunt.

Euacuationes diuerſæ.
Vniuerſales quãdo neceſſariæ præcedere debent.
Vniuerſales quæ dicãtur.
Phlebotomia ex vena magna.
Purgatio.
Non ſolũ ſanguinem mittimus aduerſus plenitudinẽ, ſed etiam aduerſus morbi magnitudinem.
Ita in omnibus internis inflammationibus.
Ita in vulneratis aut contuſis.
Venæ ſectio non ſolùm

ATQVE hæc quidem mihi ad generalem morborum ex intemperie curationem ſufficere videntur, modò euacuationum genera diſtinxerimus. Sunt enim quædam vniuerſales, quædam particulares. Et quidem vniuerſales, ſi quando neceſſariæ ſint purgationes, præuertere debent. Voco autem vniuerſales, quæ promptè intimum corporis robur peruadunt ac exhauriunt. Talis phlebotomia ex vena magna, talis purgatio. Atque illa quidem (inquiunt) tollit plenitudinem, purgatio autem humorum vitium. Interim ne hæc phlebotomiæ ratio nimis breuis ſit. Nam nequaquam ſolum ſanguinem mittimus vbi plenitudo vrget, verumetiam citra plenitudinem, vbi morbi magnitudo imminet. Sic in omnibus internis inflammationibus ſanguinem auferimus, modò ætas, regio, anni tempus & reliqua admittant. Idem facimus ad reuellendum in iis qui ex alto ceciderunt, aut aliter vulnerati aut contuſi ſunt. Melius enim eſt vel modicum ſanguinem mittere, quàm hîc aut alibi

morbum

morbum augere. Omitto iam non solùm sanguinem tollere, venæ apertionem, sed etiam aliquot humores peruersos. Ita & in febribus melius est ipsum educi, quàm accendi, ac inflammari. Quare duabus occasionibus febricitantibus conuenit sanguinis missio. Hinc quoq. rectè Galenus in omnibus febribus, eam vtilitatem aliquam adferre affirmauit. Rectiùs igitur phlebotomia dicetur, quæ sanguiné euacuat; nã semper plus sanguinis quàm alterius educit humoris. Sed iam nõ est vnica eius differentia, verùm alia ex poplite, alia ex brachio: & hîc iterum, alia ex interna, alia ex vena externa, alia ex media. Similiter neque purgationis vna species, sed alia per clysteres iniicitur, alia per os sumitur. Et rursum huius altera species, humores effert ad superiora, altera deiicit per inferiora. Iterum alia pituitam elicit, alia bilem, alia melancholiam.

Venæ sectio non solùm sanguinem tollit, sed etiam alios humores. Dupliciter phlebotomia conuenit in febribus. In omnibus febribus aliquam vtilitatem adfert. Phlebotomiæ melior definitio. Phlebotomia admodum varia. Sic & ipsa purgatio.

HACTENVS de vniuersalibus euacuationibus. Particulares sunt quæ duntaxat priuatum aliquem locum exhauriunt, vt sunt sternutamenta, apophlegmatismi, tusses. Similiter in pede ac parua manu venarum sectio partes proximas euacuat, nequaquam procul dissitas. Quædam medio modo sese habent, quemadmodum hæmorrhoïdes, menstrua, sudores, vrinæ. Aliquando enim proximas partes euacuant: aliquando etiam vniuersum corpus alleuiant.

Euacuationes particulares. Sternutaméta, apophlegmatismi. Venæ sectio in pede, aut parua manu. Euacuationes medio modo sese habentes. Hęmorrhoïdes, méstrua, sudores.

ATQVE hæc ad qualitatem euacuationis, & medicamentorum pertinent. Deinceps eorundem oportet inuestigare quantitatem. Non enim vbique æqualem sanguinem educere licet, sed nunc plus, nunc minus, pro natura cuiusque morbi ac ipsius ægri.

Euacuationis quantitas. Venæ sectio aut purgatio pro natura morbi ac ipsius ægri ad ministranda.

ægri. Sic neque omnibus idem medicamentorum pondus conuenit. Nam robusti ac stupidi vehementiùs: reliqui mitius medicamentum postulant. Est tamen aliquando, vbi debiles grauius medicamentum quàm robusti ac fortes expetant. Sed neque his tota constat medicatio: ampliùs singulorum medicaminum vsum, modum, aut apparatum (modò ita mauis dicere) oportet cognoscere. Hoc quidem docebit diuersa partium natura. Nam vt nemo laborante primo digito, medicamentum apponet quinto: ita vbique sic medicamentum comparare oportet vt quàm maximè insinuetur loco affecto. Proinde laborantibus exterioribus capitis partibus, circũscribimus externa cerata, fométa, emplastra. Prioribus ventriculis laborãtibus mouemus sternutamenta, adhibemus caputpurgia, alibi apophlegmatismos componimus, alibi gargarismata. Laborãti pectori eligmata conueniunt: affecto stomacho succurrunt syrupi: ventriculo inferiori pulueres, ac quædam alia solida: inferioribus intestinis clysteres: superioribus pocula: remotiores partes purgamus per catapotia.

Aliquando debiles maius medicamentum robustis postulant.

Medicamentorum vsus, modus, ac apparatus.

Medicamentum maximè parandũ pro loco affecto.

Cerata, fomenta, emplastra.

Caputpurgia, apophlegmatismi.

Gargarismata.

Eligmata.

Syrupi.

Pulueres.

Clysteres.

Pocula.

Catapotia.

Ac hæc de curatione generali morborum ex intemperie: paucioribus verbis eget curatio solutionis continui. Nam leuia vulnera in carne per se curantur: grauiora, præsertim in membranis, alligatione, suturis, fibulis indigent. Atqui ne id quidem sufficit: præterea cauere oportet ne postea foris aliquid incidat, aut ex corpore eo aliquid clàm ascendat. Nihil enim horum est, quod ipsarum partium coalitum non impediat. Et quidem defluxionem ab vniuerso corpore ex contraria parte

Curatio solutionis continui.

Curatio vulnerum.

Reuulsio ex contraria parte.

parte retrahimus: quod verò generatur in eadem parte, commodè euacuat sectio eiusdem partis, in eo quidem loco vnde iucundissimè sese expurget. Nouissimè præ omnibus aliis magis obseruandum vt pars diligenter exsiccetur, idque multis de causis. Non enim solùm ipsam fluxionem medicatur, verumetiam ad carnis recreationem, cicatricisque inductionem ac cõglutinationem plurimùm confert. Vide igitur an non bene à veteribus dictum sit, omnia vlcera exsiccatione indigere, sed tamen diuersimodè. Nam maximè sicca cicatricem amãt: minùs sicca conglutinationem: minimè, hoc est, in primo ordine, sicca, incarnationem. Sed neque eodem tempore ista obeunda: verùm incarnatio præcedit cicatricem, cicatrix verò ipsam conglutinationem. Non enim quæ diuersi sunt generis, sed eiusdem, vt licet, inuicem copulari possunt. Iam conglutinatio in quibusdam simpliciter est possibilis; in osse verò, neruo ac cute, impossibilis. Nam quemadmodum res externæ siccæ ac duræ, glutine opus habent intercedente: ita in corpore partes siccæ: multò minùs si quando semel perierint, reparari possunt; sed nescio quod supplementum illarum loco suscipiunt, pro cute scilicet cicatricem, pro osse callum, qui ab osse multis modis differt, & ampliùs ruditate quadam ac duritie. Ita neque cicatrix cum cute eadem est, sed paulo densior. Cuius quidem rei duplex est argumentum, quòd scilicet pilis postea nunquam vestiatur, & quòd quæuis alia pars, priùs quàm hæc exulceretur. Scio recentem carnem per se molliorem, sed natura in hisce partibus ignaua, nec

Quid vltimò in curatione vulnerum obseruandũ.

Omnia vlcera exsiccatione indigent.

Maximè sicca cicatricem amant.

Minus sicca conglutinationem, minimè incarnationem.

Incarnatio antecedit cicatricem, & hæc conglutinationem.

Conglutinatio in quibusdam simpliciter possibilis: in quibusdam impossibilis.

Comparatio cum rebus externis.

Partes quædã semel perditæ restitui non possunt.

Pro cute cicatrix substituitur.

Pro osse callus.

Cicatrix cute durior.

nec poteſt quod periit regignere, vix ſufficit rude aliquid in eius locum ſubſtituere, minus elaboratum, profectò multò terreſtrius. Proinde neque totum decet naturæ relinquere, ſed quantum in nobis eſt, parti ablatæ aliquid quàm ſimillimum reddere, & ſaniei erumpentis quantitatē, & qualitatem expendere. Ea enim errorem oſtendet, ac ſi paulo terreſtrior fuerit ſanies, tenuius; ſin verò aquoſior, craſſius alimentum dare expedit. Sic & alimentum ſubtrahere oportebit, ſi quando liberalior exuperet: augere autem vbi parcior. Non minus terret ſolutio continui in neruo; nam propter ſenſum vehementem ferè dolor in his locis materiæ multitudinem aduocat, quæ conuulſionem minatur, maximè vbi per tranſuerſum facta eſt inciſio, cùm hic dolor ſit multò maior. Nec refert, quòd vulnus hoc aliquando paruum ſit, & quaſi punctim inflictum; nam ferè hoc ipſum periculoſiſſimum, & maiorem apertionem poſtulat, vt ipſa materia promptiùs purgetur. Quod vbi factum fuerit, iam primùm conglutinationi erit incumbendum. Ita vbique etiam alibi diuerſi affectus diuerſam curationem poſtulant. Sic cum fracto oſſe ſæpe complicatur muſculorum colliſio, cum magnis vlceribus cauitas, cum malignis inflammatio. Sæpe etiam ſordes aliquæ vulneri illabuntur, quas primùm eluere oportet. Sic & humores ſi qui impacti fuerint, medicamentis priùs decet abſtergere. Multò minùs partem exulceratam compones, priuſquam inflammationem fugaueris: aut os conglutinabis priuſquam contuſionem exolueris. Hæc enim omnia ipſa edocet natura.

Saniei quantitas & qualitas expendenda.

Solutio cõtinui in neruo.

Vulnera neruorum quantumuis parua, tamen periculoſiſſima.

Curatio ſolutionis continui in neruo.

Diuerſi affectus ſimul concurrẽtes.

Sordes & humores in vulneribus abſtergendi.

Curatio vlcerum.

natura. Sed quòd & parti afflictæ, suam debeas restituere temperaturam, priusquam possis vlceri prodesse, aut bonam carnem restituere, per se manifestum est. Nam hac ferè sola ratione caro maligna superexcrescit.

Curatio morborũ instrumentalium.

ATQVE hæc de generali curatione solutionis continui, atque eius difficultate. Superest eandem vniuersalem methodum ostendere in ipsis morbis instrumentariis, aut ex compositione, inter quos sese primùm offert morbus in figura. Est autem is duplex. Aliquando exteriorem partium figuram vitiat: aliquando interiorem. Et quidem exterior vitiatur ob ossium aut ligamentorum iniquitatem. Igitur ossa ipsa vitiata in recenter natis, atque infantibus curam admittunt, sed postea omnem respuunt atque contemnunt. Fortè neque obtorta ligamentorum ratione curationem recipiunt, quòd ossa aut ligamenta postquam temporis spatio induruerunt, relaxari aut aliter flecti nequeant. Proinde neque fortunata postea in ossibus vitia emendari possunt inueterata, duntaxat recentia. Nam in veteratis callus obduratus adeò, vt priùs alibi os frangas quàm ipsum callum, verùm adhuc recens solui potest. Interiorem figuram sæpe violat ipsarum rerum læuitas, asperitas, angustia, obstructio, maior aut minor latitudo vel laxitas. Igitur neque de iis vno modo dicere possumus. Nam angustia naturalis, quamdiu corpora adolescunt, explicari potest, postea verò nequit. Sed neque carnea tubercula postea suborta facilem curationem admittunt. Verùm quæ ex humoribus oritur angustia aut obstructio, medicamentis plerunque

Curatio morbi in figura exteriore.

Inueterata in ossibus vitia emendari non possunt.

Curatio figuræ interioris vitiatæ.

Angustia aut obstructio ex humoribus quomodo auferenda.

obtemperat, quamquam ne hîc quidem omnia medicamenta omnibus idonea, ſed iuxta humorum diuerſitatem nunc hæc, nunc illa conueniunt. Multi humores egent euacuatione ac praui, antea

Humores viſcoſi abſtergentia requirunt:

concoctione, eaque varia. Nam pertinaces ac viſcoſi indigent deradentibus & abſtergentibus:

Craſſi incidentia ac attenuantia:

craſſi attenuantibus ac primùm incidentibus, ferè autem iis tribus ex ordine omnibus. Nam primùm eos ferè oportet abſtergere, deinde obiter incidere, ac poſtea attenuare.

Attenuatio fit per amara.

Inciſio per acria.

Attenuatio fit per amara: inciſio per acria. Et hæc quidem obſtructio magna

Obſtructio in mezaraicis.

ex parte oritur in ipſis mezaraicis, atque magis in ipſis anguſtiis hepatis. Quæ verò in inteſtinis eue-

In inteſtinis.

Feces duræ tribus de cauſis.

Prima.

nit, plerumque à duro ſtercore fit. Atque hoc tale quidem ferè ob tres cauſas: aut propter magnam corporis atque hepatis auaritiam omnem ſuccum abſumentis. atque hæc copioſiorem cibum deſi-

Secunda.

derat. Aliquando in cauſa eſt ipſius hepatis inertia aut ignauia. Nam cùm ſingula in corpore bene geruntur, ad inteſtina hepar bilem tranſmittit, quæ in ipſis titillationem quandam excitat, quam ven-

Tertia.

tris indignatio ſequitur, ac prouocatio. Sæpe eſt in cauſa aut naturalis, aut aſcititia inteſtinorum ſiccitas, quæ multa dilutione indiget. Quare hîc multa iuſcula conuenient & pinguia, quæ ſi iniiciantur, parùm ſalſa eſſe conuenit, vt diutius morata totum ventrem diligenter commadefaciant ac macerent. Vbi autem inertia ventris in cauſa eſt, hîc è contrario ea quæ iniiciuntur aut bibũtur, magis ſalſa & acria eſſe conuenit.

Ordo in clyſteribus iniiciendis.

In clyſteribus ſæpe hunc ordinem obſeruare oportet, vt prior emolliat, poſterior verò, qui eodem aut altero die

infundi-

infunditur, ſtimulet ac mordeat. Quod faciet, ſi plus ſalis contineat, aut aliquid acrimoniæ, aut parum aloës. Nam quæ ſimpliciter purgant aut attrahunt medicamenta, hîc minimè conueniunt. Proximè fit obſtructio in renibus, aut altero, aut vtroque, præſertim vbi calculus multo interſternitur lentore. Vbi primò conueniunt incidentia, mox lapidem comminuentia, nouiſſimè quæ deducant, prouocent, aut expurgent. Collum veſicæ ſæpe lapis obſtruit, præſertim vbi minor fuerit, aut calculus ex renibus deſcenderit. Atque hîc ſemper conuenit tranſpoſitio. quam moliuntur nonnulli ſyphone argenteo per penem immiſſo. Quibuſdam etiam mollior cereus ſufficit. Alij capite deorſum deuoluto, vtrumque latus concuti iubent, donec lapis aut calculus euolutus fuerit. Ac vera quidem curatio eſt exciſio: quemadmodum & alibi quicquid meatum occludit, aut anguſtiam in eo facit, ablationem deſiderat. Et quidem diuerſa diuerſimodè auferuntur; lapides puto, vermes, & id genus alia. Verùm humores euacuatione tolluntur, ac alij venæ ſectione, alij purgatione, alij alio modo. Sanguinis multitudo in venis, ſectione, alij verò humores purgatione, ac ea rurſum admodum diuerſa. Nam qui ventriculi fundum obtinent, aut inteſtina, per ſedẽ euacuantur: qui verò ipſum ventriculum, aut magis ipſius ſuperiorem partem, vomitu per os reiiciũtur, quippe natura vbique compendiũ quærit. Atque hac fortè cauſa, æſtatis tempore omnem (circumciſis reliquis accidentibus) purgationem molimur per ſuperiora. Nam attracti à medicamento humores ad ventriculum, breuiùs

Obſtructio in renibus.

Curatio.

Obſtructio colli veſicæ.

Lapidis tranſpoſitio quibus fiat.

Vera curatio, exciſio.

Obſtructionis ex humoribus factæ curatio.

Humores euacuatione auferuntur.

Sanguis, venæ ſectione.

Alij humores, purgatione.

Qui in ventriculi fundo aut inteſtinis per ſedem.

Qui in ſuperiore magis parte, vomitu.

Quare tempore æſtatis omnem ferè purgationẽ faciamus per ſuperiora.

 euacuan-

euacuantur per os, quàm multos ac longos intestinorum anfractus. Ob eandem quoque causam humores citra hepar per ventrem, supra autem ipsum, per vrinam promptiùs abeunt: nisi fortè multi fuerint;nam tum promptè per renes purgari non possunt,propter venarum & meatuum angustiam. Scio quidem & in hepate admodum angustas esse, sed hîc multò sunt plures. Iam neque omnia quæ ventrem obsident,medicamentis purgantibus cedunt,tantùm quæ humorum naturam induerunt. Nam chylus,aut magis recens potus ac cibus per se nequaquam medicamenta audiunt, sed vomitu sursum reiici postulant. Fit autem is, quibusdam medicamentis stomachum laxantibus,vellicantibus, ac infirmantibus. Nec quidem omnia medicamenta talia, duntaxat quædam ac multo succo, aut aqua diluta. Atque hoc quidem veterum medicorum præceptum, contra quod nimis impudenter peccant qui futuram ac præteritam crapulam,pilulis quibusdam ante cibum, aut post eum exhibitis medicantur. Non enim medicamenta per se eam saburram deiiciunt, sed quòd in ventre quendam pruritum suscitent. Sed nec citra corporis periculum crudus per ventrem cibus defertur, multò tutiùs per gulam deiicitur. Sed de his alibi. Venio ad ea quæ pectus per tussim expurgant; nam neque hæc ex quibusuis,sed attenuantibus cum quadam humiditate coniunctis, componuntur. Nec omnem formam recipiunt, sed eligmatum, syrupis paulo crassiorum. Caput expurgatur per varios meatus: ac habitus corporis per cutem, & medicamentis tenuium partium:

Quare humores citra hepar faciliùs per ventrem, supra autem per vrinam purgentur.

Non omnia in vētre contenta purgātibus medicamentis cedunt.

Chylus ac recens cibus vomitu magis reiiciūtur.

Vomitus quibus fiat.

Error eorum qui futuram aut præteritā crapulam pilulis ante cibum conantur curare.

Non citra periculum crudus cibus per ventrem deiicitur.

Humores in pectore per tussim expurgantur.

Eligmatum forma.

Humores in capite, per varios meatus.

In habitu corporis per cutis meatus.

ſæpe etiam frictione, cucurbitulis atque ſcarificatione opus eſt. Aliquando affectus pertinacior eſt, ac igne, aliiſque medicamentis adurentibus indiget, præſertim vbi venenum impactum eſt, quod de morſu canis rabidi dicitur. Nec inuritur duntaxat exterior corporis facies, ſæpe etiam vis eius altiùs inſinuatur: ſic inuruntur hydropici ac ſuppurati. Sed ad obſtructionem atque anguſtiam redeundum eſt; nam non ſemper ſimplex eſt: aliquando vitiatam oſtium figuram: aliquando colliſionem, aut compreſſionem: ſæpe inflãmationem, aut tumorem aliquem ſequitur. A quo quidem loco ipſa inflammatio, aut quicquid aliud fuerit, quod obſtructionem commiſit, ante ipſam obſtructionem tollendum eſt. Et quidem ipſa inflammatio magna ex parte oritur ſanguine è venis in partem aliquam decumbente, & ſua copia proximas quaſque implente. Quocirca quod influxit, aut per eam ipſam partem eſt euacuandũ, aut rurſum in eam vnde defluxit, reuocandum. Ac primùm quidem rariſſimè facere licet, & duntaxat in corpore admodum extenuato, ac ſanguinis & aliorum humorum inope. Ferè enim ſemper periculum imminet, ne, ſaltem ex proximis, plus adducas, quàm ipſa parte educas. Quippe fluxus fluxum prouocat: quo fit vt pro pauca materia euacuata, affluat atque ſuccedat quamplurima. Igitur non antea hanc euacuationem licebit tentare, quàm quicquid circumiacet, fuerit exhauſtum, aut ſaltem in remotiores partes, per vincula, ſcarificationes, aut cucurbitulas retractum: ac tantùm in corporibus vacuis & extenuatis, vtpote ſenibus & pueris.

Venenum impactum adurentia exigit.

Hydropici ac ſuppurati.

Dicta anguſtia atque obſtructio non ſemper ſimplex.

Inflammatio ante obſtructionem tollenda.

Inflammationis origo.

Inflammationis curatio.

Fluxus fluxũ prouocat.

Euacuationẽ per ipſam partem quando tentare liceat.

In corporibus plenis aut etiam mediocribus per contrariá parté fienda euacuatio.

& pueris. Nam in plenis ac mediocribus satius est euidentem quantitatem per contrariam partem euacuare. Non enim dolor duntaxat copiosum aut superfluum, sed & modicum sanguinem attrahit. Saltem qui in venis magnis aut paruis ipsius partis affectæ latet, meliùs ac faciliùs exprimetur in proximas venas vacuas, quàm plenas aut modicas.

Repellentia.

Id autem facient, partim medicamenta repercutientia parti circumposita: partim natura medicamentis roborata. Nam vt infirma, quasi sentina, proximarum partium, omnes sordes recipit: ita sperandum erit corroboratam proximis partibus reponere. Dixi autem priùs, Qui in venis magnis aut paruis hæret; nam qui extra venas in spatium aliquod intermedium incidit, difficilè regurgitare poterit, sed per ipsam partem dissipari ac resolui debebit: partim scarificationibus ac cucurbitulis: partim medicamentis resoluentibus, nunc acrioribus, nunc mitioribus.

Sanguis qui è venis excidit, difficilè regurgitat.

Resoluentia.

Mitiora.

Nam si affectus sub ipsa externa fuerit cute, acria nec postulat, nec tolerat: sin autem in alto sederit, atque externa facies integra fuerit, non solùm sunt innoxia, verumetiam omnino necessaria. Ac maximè talia esse debent quando pars affecta densa est ac solida. Nam rara & mollis facilè materiam demittit. Ita priuata aliqua particula, caro ipsa, citra discrimen laxari poterit. Verùm primaria, aut quæ publicum aliquod munus obtinet, nunquam, ne in fine quidem citra discrimen, sola acria, aut relaxantia feret. Dissoluitur enim atque effœminatur his eorum viscerum virtus, quæ toti corpori erat necessaria: proinde hæc vbique societate astringentium

Acria.

Priuatæ partes corporis sine periculo laxari possût. Primariæ autem nunquam.

Astringentia quando re-

gentium indigent. Sic omnibus medicamentis que humores in hepate demoliuntur, concoquunt, aut expurgant, Galenus myrrham, squinantum adiicit. Optimum tamen fuerit si idem medicamentum vtrasque vires obtinuerit ex natura: nam ars naturam imitari, assequi minimè potest. Iam astringentia per se periclitantur, ne diutiùs in via morata facultatem suam amittant. At vbi acribus coniuncta sunt, simul ferè transeunt. Hac de causa Galenus dracuntium, aron, pæoniam, filicem, & id genus alia pulcherrima remedia aduersus interiorum viscerum obstructiones habuit, quòd vtramque facultatem attenuandi ac astringendi simul obtineant, & plerumque subtilium partium existant. Talia rursum aromatica, quæ & ipsa sæpe astringendi virtute prædita sunt. Nam fieri non potest, quin hæc tenui substantia prædita sint, quæ facilè penetrat: quippe solùm id quod tenuis substantiæ est (innuente Galeno) odorem suum proximis corporibus communicare poterit. Sed ea de re alibi, ac maximè in libris De simplicium facultatibus. Malo nunc docere quid quartò sit obseruandum in deiectione humorũ. Dependet autem hoc ex partis laborantis figura, prout multis, aut paucis, aut etiam nullis meatibus est formata, per quos purgari possit. Vbique enim natura amat compendium, ac frustrà moliremur expurgationem alicuius visceris per longum aliquem meatum, aut insensibilem quando ipsa particula habet sensibilem ac liberalem. Sic nunquam inflammationes aut pondus viscerum interiorum expurgamus per cutem, negligentes meatus interiores.

Nam

Laxantibus miscenda.

Optimum tamen medicamentum quod vtraq. facultate naturaliter præditum.

Ars imitatur naturam.

Pulcherrima remedia aduersus obstructiones viscerum interiorum.

Aromatica medicamenta.

In humorũ expurgatione quid quartò obseruandum.

Nam multo maiori compendio expurgamus hepar per ventrem aut renes; quàm per habitum corporis exteriorem. Atque quomodo non erit temerarius qui pleuritidem magis conatur expurgare per latus, quàm pulmonem? Atque hæc omnia edocet ipſa natura. Eadem etiam docet intemperamentum ab humoribus relictum tollere; nam ſiue calidum fuerit, ſiue frigidum, facilè ſuperueniens alimentum ſequitur illius indolem. Nec tamen in immenſum aut temerè alterandum, ſed quemadmodum in ipſa euacuatione oportuit tenere naturæ propoſitæ modum: ita & in ipſa alteratione. Nam plus ſanguinis debet relinqui athletæ quàm temperato, ac rurſum plus temperato quàm bilioſo. Sic plus relinques pituitæ, pituitoſo, quàm bilioſo. Multò minùs refrigerabis bilioſum donec exhibuerit habitum ac naturam pituitoſi aut temperati. Sed vnumquemq. reduces ad propriam naturam, quod quidem illi facile erit, qui antè naturam ægri familiariter ac diligenter cognouerit. Sed quid illis facies qui ne propoſitam quidem naturam agnoſcunt? Ego quidem tales vulgares medicos puto, qui noctu ac diu multos annos cum aliis comporant, ſed nihil minùs quàm ipſorum naturam obſeruant, quibus ego ne calcaneum quidem curandum commiſerim. Quare nunc de his loquor qui ſanitatis tempore in amicis ſuis ac familiaribus, pulſus rationem, vrinæ ac totius corporis conditionem expendunt. De quibus non eſt dubium, quin facilè ac promptè mediam quandam rationem tenebunt, nec plus minuſque æquo alterabunt. Quo ſanè loco qui in incognitum

Intemperies ab humoribus relicta quomodo tollenda.

Alteratio quouſque fieri liceat.

Vnaquæque intemperies ad priorem ac propriam reducenda temperiem.

Multùm prodeſt cognitã habere ægri naturam.

tum ægrum inciderit, quibuſdam duntaxat interrogationibus ac notis quas in corpore inueniet, quendam licebit generalem contingere terminum. Sed huic noſtræ ignorantiæ plerumque ſuccurrit natura, quæ maioribus impedimentis affecta ad modum aquæ incalfactæ, ferè ſeſe ipſam recreat. Ignorantiæ noſtræ ſuccurrit ipſa natura.

SVPEREST tertiam in figura, morbi ſpeciem percurrere, quam nos in aſperitate ac læuitate conſtituimus. Quæ quidem nequaquam in omnibus annotantur partibus, ſed magis in oſſibus, lingua & aſpera arteria. Et quidem læuitas oſſium ex multo pendet mucco, ac ſæpe ignem poſtulat. Verùm eorundem aſperitas magis limæ obtempeprat. Mitioribus multò aſperitas linguæ & aſperæ arteriæ cedit, ſolis enim ſæpe humectantibus corrigitur: læuitas verò abſtergentibus, ac deradentibus. Atque iis omnibus tamen aſtrictoria facultate participantibus, vel quòd pars leuior facta, ſimul & laxa reddita ſit, vel quia verendum erat ne abſtergentia medicamenta nimis celeriter deſcendãt. Ita enim & glycyrrhiza quæ arteriam lenit, ſimul aſtrictoria quadam facultate participat. Sic & oxymeli, & omnia quæ hanc particulam leniunt, aut viſcoſitatis, aut aſtringentis virtutis aliquid coniunctum habent. Tertij morbi in figura curatio. Aſperitas & læuitas in oſſibus, lingua, ac aſpera arteria. Oſſium læuitas igne tollitur. Eorundem aſperitas lima. Aſperitas linguæ & aſperæ arteriæ humectantibus, læuitas abſtergentibus.

NON erit opus tam multis verbis in curatione morbi ex numero. Nam pars deſiderata reponi raro poteſt. Nec enim cuiuſuis partis iactura ad numerum pertinet, ſed inſtrumentalis duntaxat. Ita iactura venæ, arteriæ, articuli digiti, naſi ad numerum refertur, quorum nihil, ne ſimilitudo. Curatio morborum in numero. Iactura partis inſtrumentalis tantùm ad numerum pertinet. Vena, arteria, articulus ablatus reſtitui non poteſt.

quidem

quidem reponi poteſt, ſufficit qualecunque corpus inanimatum in eius locum ſubſtituere. Igitur nec quiuis exceſſus ad numerum pertinet, duntaxat vbi pars inſtrumentalis abundat. Sic ſextus nonnunquam digitus ſuperat, aut in ipſo digito aliquis articulus. Quod quidem malum nunc ferro, nunc aliter tollimus. Secundò ad numerum pertinent, quæcumque toto genere præter naturam exiſtunt, vt lapides, calculi, vermes. Idem Galenus æſtimat de pure, atque aliis corpuſculis in ipſis ſuffuſionibus. Vbi animaduertendum eſt, quòd huiuſmodi nequaquam ſimplicem morbum faciant, ſed aliquando duplicem. Sæpe enim lapis aut calculus in veſicæ collum impingit, ac obſtructionem parit. Ita ſubinde pus, aut humor aliquis ante pupillam viſum tollit. In quibus omnibus maximè laborandum, vt ſubitò quicquid id ſit, è corpore eximatur. Quod ſi quando fieri nequit, ſaltem illud conandum vt aliò transferatur, & ipſa obſtructio auferatur. In hoc interim ſublatis pedibus, ac capite deorſum collocato, tantiſper vtrumque latus concutitur, quouſque lapis veſicæ collo exciderit. Hoc modo & ſuffuſio aliquando è regione pupillæ, per capitis concuſſionem in latus diuertitur. Atque ſic quidem obſtructio tollitur, interim morbus in numero relinquitur.

Sic quoque exceſſus tantùm partis inſtrumentalis.

Secundò ad numerum pertinent, quæ toto genere præter naturã ſunt. An pus ſimiliter ad numerum pertineat. Morbus duplex.

Prædictorũ curatio.

Lapidis tranſpoſitio.

Suffuſionis diuerſio.

RARIOR eſt morbus in magnitudine, rarò enim contingit totius corporis, aut ipſius priuatæ partis magnitudinem aut paruitatem vitiare operationem. accidit tamen aliquando. Ita cuiuſdam lingua adeò excreuit, vt difficulter aut mandere, aut loqui poſſet. Rurſus quidam Nicomachus

Curatio morborum in magnitudine. Hi morbi rari.

vniuerſi

vniuersi corporis mole laborauit. Atque hanc quidem tempore multis ac diuersis euacuationibus, vitæque parsimonia poteris minuere; interim corpus extenuatum augere admodùm erit difficile. Verũ nec hîc ipsa corporis tenuitas sæpe morbus est, magis ipsa intemperatura quæ corpus attenuauit. Est vbi manus, brachiũ, crus singulos articulos habet, sed aut omnes, aut quosdam contractiores, breuioresque, quàm vt suo muneri sufficiant. Quod quidem vitium conqueri magis quàm medicari licet.

Vniuersi corporis moles quomodo curanda.

Manus, brachij, aut cruris cõtractio.

RESTAT nunc nouissimum morbi instrumentalis perstringere, quod in situ collocant, cuius prima species in ossibus deprehenditur, vbi simpliciter luxata sunt, aut aliquo modo loco suo dimota, ac pro diuersa causa diuersam curationem postulant. Si muccus in causa sit, consumptionem & exsiccationẽ ipsa requirunt: si casus aut impetus aliquis, reductione indigent, & iis quæ ossa ipsa in loco suo per multam quietẽ confirment, colligent, ac astringant. Secunda in situ morbi species est vbi continens disruptum suum dimittit cõtentum. Ita peritonæo aut abdomine disrupto, nunc omẽtum, nunc intestinum, aliquando cæcum, aliquando colon labitur in scrotum. Et quidem intestinum per quietem, aut aliter incalfactum per se sæpe regurgitat, ac reuertitur: omentum verò nunquam, quia segnius vel grauius, vel quia semel refrigeratum ægrè incalesit. Iam certum est calidum promptiùs sequi frigido, frigidum enim immobile. Igitur hîc duplex labor: oportet enim intestinum, aut omentum manu reponere, ac vulnus ipsum consuere ac constrin-

Morborũ in situ curatio

Curatio primæ speciei.

Curatio secũdæ speciei.

Intestinum prolapsum sæpe per se locum suum repetit.

Intestini aut omenti prolapsi curatio.

constringere. Non dicam nunc quando omentum excidere, aut ipsum testem eruere, aut relinquere deceat, cùm hoc ad specialem potiùs, quàm generalem curationem spectet, & hoc in loco communiores tantùm dignitates recésere proposuerimus. Quare præstat iis omissis tertiam morborum in situ aggredi differentiam, quæ ex ligamentorum, aut neruorum dependet contractione, laxitate, aut rigore. Laxitatis quidem vna causa est multa humiditas, quæ exsiccatione indiget. Rigor autem vel contractio nunc siccitatem sequitur, ac difficilem magis obtinet curationem: aliquando inflammationem aut tumorem, ac discutientibus eget. Sed de his iam satis: videor enim nunc mihi iuxta Galenum & conseruationis corporum sanorum, & curationis ægrorũ totam absoluisse methodum.

Curatio tertiæ speciei.

A laxitate curatio.

A rigore vel cõtractione.

Ab inflammatione, aut tumore.

RESTAT tertia pars quæ corpora neutra, id est, periclitantia, aut propediem ægrotatura ab instantibus morbis præseruat. Sed nec hæc multis verbis indiget, cùm hæc dispositio, partim in morbo fiente dicta sit, ac tantùm quantitate dissideat. Quippe in fiente morbo pars futura prope adest, hîc verò duntaxat instat: semina tamen in vtroque loco iam iacta sunt, quæ procedente tempore in morbum excrescerent, nisi præcautio adhiberetur, quæ, quemadmodum Cato dixit, pusilla omnino perdit, ac magna omnino pusilla reddit. Est autem vna præcautio, humores priusquam in mollem effatu dignam accrescant, euacuatione anticipare. Neque enim quiuis statim humor malignus morbum suscitabit, sed postquam sua multitudine naturæ euidenter molestus esse cœperit. Augetur autem

Præseruatio corporum neutrorum.

Quomodo neutra dispositio differat à morbo fiente.

Præcautio pusilla perdit, ac magna pusilla reddit.

Præcautio vna.

Non omnis humor malignus morbũ procreat.

autem ferè duplici occaſione,ac ſæpe manet cauſa quæ ipſum à principio generauit, ſicq́ue intemperatura corporis noſtri continuè ſibi ſimilem humorem parit. Ita victus vnus & idem tandem morbum infert, ac rectè Galenus dixit neceſſariò tandem in morbum aliquem melancholicum incidere eum,qui perpetuò carne ſalſa,eaq́ue bouina vtitur. Aliquando prima cauſa periit, ac quaſi infixo aculeo fugit. Sic ſæpe temporaria aliquot dierum intemperies corpus incalfecit,& humores infecit. Euenit & hoc aliquando vt aſſumptum ſemel atque iterum alimentum, idq́ue tantum, malos humores in corpore fuderit, aut benignos corruperit. Vtrobique enim periculum morbi imminet. Nam licet prior cauſa deſierit, concepti tamen iam humores reliquam molem inficient, niſi eos euacuatione præuertamus. Et quidem multitudo mox euacuari poteſt: vitium verò priorem concoctionem poſtulat.Ita neque aſſumptum venenum, aut morſu alicuius venenatæ beſtiæ inſinuatum ſtatim homines perdit; aut etiam humores inficit, ſed temporis ſpatio interficit, poſteaquam ſcilicet ad cor eius malignitas peruenerit. Atque his non vno modo occurrendum eſt, ſed ſunt alexipharmaca quæ mox venenum per os eiiciunt: ſunt quædam quæ loco affecto adhibita, ad ſe attrahant: ſunt rurſum quæ illorum naturam omnino ac virtutem corrumpant ac conficiant.Atque hactenus quidem præſens ſublatum periculum; ſed aliquando adhuc intemperatura quædam relinquitur, ac fortè ab ipſo aëre nuper impreſſa. Quæ rurſum nouam in benignis

Humores praui quomodo augeantur.

Ab intemperatura corporis noſtri.

A victu vno & eodem.

Continuus eſus carnis ſalſæ, ac bouinæ, melancholicum morbum tandem adfert.

A temporaria intemperie.

Ex alimento ſemel atque iterũ aſſumpto.

Venenum aſſumptum non ſtatim interficit.

Contra aſſumpta venena.

Alexipharmaca.

Intemperatura relicta quomodo curetur.

humoribus minatur corruptionem: atque hæc temperamento indiget, nec difficilè parebit. Hoc tantùm genuinæ euenit, quæ non nisi per magnum otium mutari potest. Sed neque ipsa magna festinatione indiget. Non enim affatim morbos generat, sed těporis spatio, fortè singulis annis redeuntes. Contrariam procurationem postulant, qui ob longam inediam periclitantur, aut vigiliam, laborem, tristitiam. Neque enim his humores detrahimus, sed addimus, eosque replemus ac recreamus. Idem ferè desiderant conualescentes. Nam & hi repleri cupiunt, non quidem subitò, sed paulatim, neque rursum quouis cibo aut potu, sed leuiore. Nam qui sese replere festinant, præsertim solidis cibis, plerumque multis cruditatibus sese onerant. Sed neque hoc obseruasse sufficit, non enim satis est alimentum in ventre ac hepate probè concoqui, ampliùs in totum corpus distribui oportet. Hoc quidem in sanis faciunt iuxta exercitia, sed hîc tutiora erunt leniora vehicula, frictiones, vnctiones, lotiones, modestiora exercitia. Nam non conueniunt consueta opera, priusquam consuetas receperint vires. Nec iam omnia corpora neutra, aut media inter sana & ægra expendimus, supersunt extremè senes, quorum procuratio tantùm differt à victu conualescětium, quantũ ipsa differt constitutio. Nec differt ea parum; nam conualescentium temperamentum ferè integrum, duntaxat spiritus ac sanguinis inops. Verùm senum temperamentum confractum, frigidum, & siccum. Nec tantùm inopia hi laborant, verumetiam humorum vitio. Quippe paucos humores habent, eosque

Præseruatio eorum qui ob longam inediam, vigiliam, aut laborem periclitantur.

Cóualescentium procuratio.

Secunda eorundem procuratio.

Quemadmodum iusta exercitia conueniunt sanis, sic his leniora.

Senum præseruatio.

Constitutio senum quî differat à constitutione conualescentium.

eoſque crudos ac imperfectos. Quocirca illorum procuratio nequaquam ſimplex eſt, vt conualeſcentium, ſed compoſita. Quippe quantum fieri poteſt, humores craſſos ac frigidos in illis percoquemus, ſolidum verò ipſorum corpus incalfaciemus ac humectabimus, vt ſenectutem quam ſimpliciter impedire non poſſumus, ſaltem aliqua ex parte moremur ac iucundiſſimam faciamus. Ac tantum de re medica, hoc eſt, corporum, ſignorum, cauſarum omnium differentia. Continet enim præſens hic liber totius artis Medicæ generalia capita, quæ quiſquis ſequutus fuerit, fieri non poterit, vt aliquid malè committat. Interim ſpecialiora ex variis aliis libris quærere ac ſupplere oportet.

Senum procurario nequaquam vt conualeſcentiũ ſimplex.

Senectus ſimpliciter impediri nequit ſed retardari poteſt.

Totius libri epilogus.

FINIS.

ERRATA.

Pagina 11. *linea vltima*, *dele* ſcilicet. 12 *in margine*, *pro* reddere *ſcribe* lædere. 14. 24. apparent. *in eadem pag. lin.* 27. mollem 16. 23. ipſæ. 18. 3. quæ. 25. 8. earundem. 45. 16. ad modum. 49. 13. frigidam: humidam: *& in ſequenti lin.* ſiccam. 54. 30. bulimum. 55. 1. *pro* calidiores *lege* frigidiores 73. 6. qua. 78. 2. *poſt* ſuſpicionem *ſcribe* fit 81. *in margine pro* vitalibus animalibus. 86. 12. autem. 90. 25. *adde* exſiccauit. 109. 7. *dele* non. 112. 23. *adde* vereor. 128. 28. molem.

INDEX OMNIVM EORVM QVÆ HOC Libro continentur.

A

ACCIDENTIA immutata magnum sæpe malum præsagiunt Pag. 82
Accidentia toto genere præter naturam 82 & quando neutram dispositionem, quando ægritudinem significent 84
Aër intemperatus non pro libidine nostra temperari potest, & eius vnicum remedium 93
Aër non metiendus quantitate, aut tempore, tantum qualitate, & somnus duntaxat tempore & opportunitate 91
Aër simplex, putridus ac pestilens quis dicatur 89 temperatus 93
Affectus diuersi simul concurrentes 116
Affectus internus remedia postulat vehementiora 110
Alexipharmaca 129
Alia distinctio partis affectæ ex morbi specie 67
Alimenti diuersa phantasia non variat temperaturam 93
Alimentum & excrementum 89
Alimentum quod temperatum & intemperatum, & temperati magna differentia 93
Alteratio quousque fieri liceat 124
Alteratio sensum fugiens contemnenda 89
An corpus temperatissimum omnes simpliciter operationes habeat absolutissimas 14
An corpus temperatum magis præ ceteris, omnibus causis morbosis resistat 15
Angustia & obstructio ex humoribus quomodo auferenda 117
& non semper simplex 121
Anhelitus fœtidus vnde 13. 96
Animi affectus qui incalfaciant, refrigerent, humectent, & exsiccent 97
Animi affectus maximè mouent cor 94
Animi omnis vehemens affectus corpus potius violat quàm conseruat 98
Animi sola tranquillitas prodest, nimia tamen aliquando obest 92
Appetentiæ defectus per se cognoscitur, concoctionis imbecillitas ex dolore à cibo, inflatione, & aliis 74
Appetitus maior aut minor solito, aut etiam calidioris aut frigidioris cibi, ventriculi morbum minatur 77
Appetitus maturior & serior similiter, & vtriusque diuersæ causæ. 78
Appetitus sanorum & ægrorum differentia 57
Aqua cum melle, saccharo, aut aceto non solùm refrigerat, sed & putredinem aufert 111
Arteria quare aspera facta 61
Asperitas & læuitas magis quàm raucedo & asperitas repugnant. 61
Astringentia quando relaxantibus admiscenda 122
Attenuandi humores modus varius 111

B

BILIOSVS ad sui conseruationem calidioribus eget pituitoso 97
Bilioso breuius exercitiũ confert, pituitoso longius, illi iterum somnus breuior, huic longior 98
Bilis frequens vomitus quid sig. 63

C

CACOCHYMIAE aduersatur purgatio, plenitudini, sanguinis missio 110
Calidi & sicci præcocius ac magis hirsuti 32
Calidorum ac frigidorum differentia à cibo capitur 50
Caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas

Siccitas maximè tactu deprehenditur 11
Calidi ingeniosi, sed valde inconstantes; frigidi parùm ingeniosi, sed constantes 28
Calor naturalis ac spiritus in cordis ventriculis residet 72
Caluitiei causæ 33
Caluities naturalis & morbosa 33
Capitis bona figura, bonam demonstrat cerebri temperaturam 22
Capitis dolor membranas affectas demonstrat 69
Capitis figura quare rotunda, & in vtroque latere depressa 22
Caput paruum semper signum malum: occiput aut sinciput nō 23
Caput quare citius, & præ ceteris partibus magis pilis tegatur 31
Causæ triplices, conseruantes, curantes, & retinentes 88
Cerebri affectus magis tolerabilis quàm securus 69
Cerebri indicia duo ibid.
Cerebri temperaturarum indicia, ex eo quod facile causis externis resistat aut ab eisdem lædatur. 30
Cerebri temperati indicia ibid.
Cerebri temperaturæ fidelius signū ex ipsius operationibus 21
Cerebri temperati signa ex operationibus naturalibus 29 ex pilorum conditione 31 à sensu communi 35 ex proximis sensuum instrumentis 36
Cerebro frigido & humido an citius canescant iis qui sunt frigido & sicco 36
Christus qualem comam habuerit 35
Chylus ac recens cibus vomitu magis reiicitur 120
Concoctionis imbecillitas vnde cognoscatur 74
Concoctionem tardiorem, tardior excretio sequitur 75 & quo infirmior, eo excrementum copiosius 75
Concoctionis ventriculi cum somno ferè æquale tempus 94
Conglutinatio in quibusdam simpliciter possibilis: in quibusdam impossibilis 115
Conseruatio corporum intemperatorum 97
Conseruatio duplex, temperati scilicet corporis & intemperati 88
& in temperato promptissima 92
Conualescentium procuratio 130
Cor omnium viscerum principalissimum, ac eius temperies, ex operationibus captanda 42
Cor citra venenum vix in tantum refrigerari potest, vt cardiacam adferat 72
Cor solis calidis & siccis morbis expositum, & sicci ferè cum hecticâ feb. 72
Cordis motus & respiratio quomodo ipsius sequantur temperiem 43
Cordis temperati indicia 43
intemperati 44
Cordis compositarum temperaturarum differentiæ ac mores ibid.
Cordis prædicti affectus naturales ne sint, an ex educatione, vnde dignoscatur 45
Cordis alia signa à circūscriptione externa, à pulsus, respirationis, & morborum differentia 45
& alia iterum ab vniuerso corpore 46
Cordis affectus rari, & eorundem rarissimus euentus 71
Cordis affectus non distingui ex operationibus moralibus, vt vitalibus 73
Cordis intemperaturæ, quæ & quando palpitationem inferant, 72
Corde qui multum sunt calido, aut subitò moriuntur, aut febre acuta, aut tabe 72
Corpora salubria, sana, insalubria, & neutra, & horū differentiæ 6.7
Corpus æquabiliter intemperati facilis mutatio, inæquabiliter difficilis 101
Corporis saluberrimi descriptio, & quartum eius signum 14
Corpora intemperata quando corrigenda, & quæ ad temperiem redigi possunt, & quæ non sine periculo taliter conseruari 99
Corpora neutra quæ sint, 77
Corporis neutri ac ægri differentia 64
Corporum neutrorum præseruatio, & qui neutra dispositio differat à morbo fiente 128
Corpus densum citius calesit, rarū facilius frigesit 52
Curatio morborum instrumentalium 117

Curatio

Curatio morbi in figura 117
Curatio tertij morbi in figura 125
Curatio morborum in numero 125
Curatio morborum in magnitudine 126
Curatio morborum in situ 127
Cutis meatus quomodo constringantur 105 quomodo laxentur 106

D

Debiles aliquando maius medicamentum postulant robustis 114
De iecore quædam controuersiæ 48
Deiectiones dilutiores aut magis tinctæ quid significent 79
Deiectiones frequentes & coloratæ quid significent 64
Deiectiones pauciores, copiosiores, præcociores, tardiores quid significent 78
Delirium cerebri substantiam affectam indicat: apoplexia eius ventriculos 67
Difficultates quædam & earum solutiones 66
Discrimen vnicum inter magnam vocem & grauem 61
Doctrina compositiua ac definitiua composit. omnes traduntur scientiæ 3
Dolor grauior excitatur mota materia quàm quieta; ac facillimè in stomacho, ventre ac intestinis 82
Dolor non solùm tactu percipitur, sed etiam aliis sensibus ibid.
Dolor parum facit ad dignoscendos cordis affectus 73
Duo sanitatem nostram destruentia 88

E

Error eorum qui futuram, aut præteritam crapulam, pilulis ante cibum conantur curare. 120
Esus continuus carnis salsæ melancholicum morbum tandem ad fert 129
Euacuationes diuersæ & vniuersales si necessariæ, particul. præmittendæ 112
Euacuatio in corporibus plenis aut etiam mediocribus per contrariam fienda 122
Euacuationes particulares & medio modo sese habentes 113
Euacuationem quando per ipsam partem tentare liceat 121
Euacuationis quantitas pro natura morbi & ægri administranda. 113
Excellens caliditas operationes vitiat, frigiditas diminutas reddit 71
Excrementa declarant magis affectus, quàm loci diuersitatem, sic & accidentia 68
Excrementa etiam corpus mutant 90
Excrementum hepatis varium varios morbos procreat ibid.
Excrementum hepatis, vrina scilicet, super hepate, vt fæces super ventriculo significat 79
Excrementi cum alimento maxima proportio 94
Excrementa narium, palati & oculorum diu retenta, aut profluentia, quid significent 81
Excrementa præter naturam, vt vermis, lapis, crines, carbones quid significent 79
Excrementorum qualitas, quantitas ac opportunitas describenda, sicuti & ipsius exercitij tempus 92
Excrementum tertium, vniuersi corporis 80 & sæpe febres ac putredines accendit 90
Exercitia iusta conueniunt sanis; conualescentibus leniora 130
Exercitij mediocris terminus 94
Exercitium paruum frigidi contemnunt, calidi parum admittunt ibid.
Exercitij scopus 98 tempus opportunissimum 92
Exquisitissima viuendi ratio difficilis magis quàm vtilis 97

F

Falsa quorundam de pulmonis excremento opinio 58
Famis immediata causa frigiditas 54
Fastus vulgaris in mulieribus nequaquam superbia est, sed potius stultitia quædam 44
Febricitantes appetunt frigida, refrigerati calida, humidi carbones,

bones, cineres, terram: ficci fungos 55
Febris plerumque magis calida quàm ficca 112
Feces duræ tribus de causis 118
Figuræ exterioris vitium, quod facile, & quod difficile curetur & quando 105
Figuræ interioris vitia per omnem ætatem quodammodo castigantur 105
Fluxus fluxum prouocat 121
Formationis vitia oculis exposita, nec vllum omni caret noxa 63
Frigida crassarũ partium aliquando magis incalfaciunt 110
Fumi eleuati ex stomacho qui detineant spiritum vitalem 94

G

GALENVS minus quàm antea excusandus in definitione corp. salubr. 107
Generale axioma 65
Genitalium temperaturæ indicia ex procreatione: maximè ex barba, & eius colore 49

H

HABITVS corporis signa 50. 51. 52
Hepatis affectus indicia, & tria eius officia 73
Hepatis temperaturæ indicia, & quæ naturalis eius temperies 46
Hepatis ex vrina maximum indicium 47
Hepar humidum ac frigidum sanguinem procreat tenuissimum. 48
Hepar & cor si in vna temperie conueniant, quid sequatur 48
Hepatis aut ipsius venarum paruitatis indicia 63
Humiditas instrumentalis quæ dicatur 51
Humores attenuandi modus varius 111
Humores in diuersis corporis partibus, per diuersas etiam euacuantur 119
Humores omnes actu humidi & calidi 46

I

IN catalepsi & catoche magis posterior pars cerebri læditur 70
In cerebri ventriculis residet sensus & motus, in substantia ipsa mens 70
In febre aliquando ipsi magis occurrimus: aliquãdo ipsius causæ; & quæ intermissionis tempore exhibenda 111
Inflammatio ante obstructionem tollenda: eius origo & curatio 121
Ignorantiæ nostræ succurrit natura 125
In humorum expurgatione quid obseruandum 123
In sopore, epilepsia, lethargo, apoplexia quæ cerebri partes magis afficiantur 70
Instrumentalis & similaris aliquando eadem pars, nulla tamen similaris ac dissimilaris 103
Instrumentales & naturales partes quæ dicantur 102
Instrumentalium leuiorum vitiorum curatio 102 & quæ curari possunt aut non 104
Instrumentalium partium salubritatis signa 12
Instrumentalium vitiorũ quatuor differentiæ 103
Instrumentalia vitia in situ duplicia 104
Intellectus: & eius officium 25
Intellectus aliquando aberrat, constante memoria & phantasia: nunquam tamen constat his viтiatis 24
Intellectus maximè gaudet caliditate 25
Intellectus diuersæ partes in diuersis vigent 27
Intemperatura corporis nostri prauos humores auget 129
Intemperatura relicta quomodo curetur ibid.
Intemperies ab humoribus relicta quomodo tollenda, & quousque alteratio fieri liceat 124
Intestinum collapsum sæpè per se locum suum repetit: & ipsius aut omenti collapsi curatio 127
Inueterata in ossibus vitia emendari non possunt 117
Inuidia non sequitur temperaturæ vitium

vitium, sed innatam malitiam: sic & superbia 44
Iuuenilis ætas consistente calidior 47
Iuuenilis ætas magis quàm puerilis carne gaudet: senilis piscibus 53

L

LACTVCA à cœna exhibenda vbi somnum prouocare placet 110
Lactuca magis ventriculum quàm hepar refrigerat, minimè cerebrum ibid.
Lapidis aliquando sola curatio, ipsius est transpositio 107
Lapidis transpositio quibus fiat, & vera curatio, excisio 119

M

MANVS, brachij, aut cruris contractio vbi est, conqueri magis quàm medicari licet 127
Medicamenta solida suam facultatem relinquunt in stomacho 102
Medicamentorum vsus, modus, & apparatus 114
Medicæ artis quatuor officia: eius subiectum & finis 1
Medicina omnium scientiarũ præclariss. 2 & per resolutionem inuenta 3
Medicinæ variæ definitiones 4.5 & illis omnibus subaudienda partium integritas 7
Melancholicis ex adustione plus excrementi 32
Melancholici maximè valent phantasia 26
Melancholia, stultitia, phrenitis, insania 70
Memoria, & eius officium; & maximè siccitate gaudet 25
Memoria & phantasia maximè valent sicci: humidi discendi facultate 27
Menstrua & hæmorrhoides retētæ quid significent 80
Menstrua diu pro- uentia quid 81
Morbi calidi ac frigidi facilius humidis & siccis cognoscuntur 77
Morbi externi facilius cognoscuntur internis 64
Morbi grauissimi ex nimia Venere 96
Morborum tres partes 108
Morbus factus facile inuenit contrarium, difficilius futurus 110
Morbus in tertio ordine cal. requirit frigidum in eodem: non tamen semper 109
Morbo vtrique sæpe occurrendum, semper tamen magis morbi causæ 108
Morbus quando lethalis 86 & quando salutaris, aut incertus 87
Motus & quies, & qui illc incalfaciat aut exsiccet 90
Mulieres quare viris ignauiores 53
Mulieres quare vocem minorem viris edant, & quare obscurè vocem mutent, similiter & eunuchi 60
Mulierum fastus magis stultitia quàm superbia 44
Mulierum consilium primum optimum, secundum temerarium, tertium pessimum 28
Mulierum coma quare crispa ac diluta, virorum subinde nigra & crispa 32
Musculi carnosi gracilibus humidiores 51

N

NATVRALIS facultatis defectus aliunde etiam quàm ex vrina deprehenditur 86
Non citra periculum crudus cibus per ventrem deiicitur 120
Non omnia in ventre contenta medicamentis purgantibus cedunt 120
Non omne contrarium ad morbum propellendum sufficit 109
Non omnis humor malignus statim morbum procreat 128
Non solùm ægritudinem minantur quæ in peius, sed etiam quæ in melius mutantur 65

O

OBSTRVCTIONIS ex humoribus factæ curatio 119
Obstructio renum & colli vesicæ; & eius curatio 119
Oculus præ ceteris sensuum organis maximè discernit cerebri temperiem 37
Oculi temperaturarum signa ibid.
Oculorum color ferè duplex 38
Oculus temperatissimus & intemperatissimus quis 38

Oculorum diuersum colorem, solus homo & equus obtinet 38
Oculorum coloris diuersitas vnde proueniat ibid.
Oculi color niger, cæruleus, aut glaucus vnde 39
Oculi quorundam quomodo scintillent ibid.
Oculi situs quoque nonnihil colorem mutat 40
Oculi qui lumen difficulter aut facile ferant 40
Oculi humiditas aut siccitas quomodo ex dictis cognoscenda 41
Oculi non solùm in capris, sed & ouibus licet humidis glauci, ac in canibus eximiè siccis, nigri 41
Oculi in hominibus & equis glauci, sicci, nigri, humidi 42
Oculus cæsius quare in puella laudetur potius quàm niger ibid.
Oculorum ex prædictis coloribus an etiam distinguenda sit caliditas aut frigiditas 42
Oculorum phantasmata accidentibus præter naturam annumerantur 83 vnde appareant 84
Omnis subita mutatio mala 100
Operationes instrumentales sola aliquando intemperies vitiare potest 12
Operationes primariæ quæ dicantur, & quot sint 23
Operationes primariæ specie distinctæ 24
Operationes primariæ maximè conferunt ad discernendam cerebri temperaturam 28
Operationes primariæ non tam facile mutantur 29
Ordo in clysteribus iniiciendis 118

P

PARTES corporis duplices 17
Partibus primariis Gal. testes annumerat 18
Partes graciles qui implcantur 106
Partis instrumentalis iactura tantum ad numerum pertinet 125 sic quoque eiusdem excessus: item quæ secundo ad numerum pertinent, & horum curatio 126
Partis instrumentalis numerus desideratus reponi non potest 106
Partes nimium carnosæ quomodo macerentur 106
Partes priuatæ corporis sine periculo laxari possunt, primariæ nunquam 122
Partium quarta & quinta differentia 19
Paruum caput semper cerebri prauum signum 20 non tamen semper intemperatum 21
Pectoris affectus tussis arguit 76
Pectoris quæ pars affecta sit, quibus signis distinguatur 76
Pectoris temperaturæ signa 58
Phantasia & intellectu sano, læsa aliquando memoria, sic & è contrario 24
Phantasia sæpe vitiatur constante intellectu & memoria ibid.
Phantasia raro vitiatur intemperie 26
Pili eandem retinent formam foris, qualem antea in poris 32
Pilorum eruptio nequaquam generatio: & quare non omnes corporis partes pilis tegantur 31
Pilis quare caput citius, & præ ceteris partibus magis tegatur. 31
Pilorum pori aliquando recti, aliquando obliqui: vnde 32
Pilorum quantitas vnde ibid.
Pili in temperatis qui cognoscantur 34
Pilorum iactura in morbo Gallico vnde ibid.
Pilos mediocriter crassos an habeat temperatus, & de eo vulgi iudicium 35
Pilorum figura etiam cerebri temperiem distinguit 34
Pilos quales Christus habuerit 35
Pilos rufos habentes, aut multum boni, aut latenter mali: exemplum de Dauide & Esau. 36
Pilos crassiores in pueris facit frequens derasio 106
Piper nullam virtutem retinet vbi hepar pertransierit 110
Plura semper intemperata quàm temperata 99
Potiones non diu remanent in stomacho 102
Præcautio pusilla perdit, ac magna pusilla reddit, teste etiam Platone 128
Præseruatio eorum qui ob longam inediam, vigiliam, aut laborem periclitantur 130
Præseruatio senum 130
Procuratio conualescentium ibid.

Pueri quare aquam, viri ac senes vinum appetant 56
Pulmonum temperaturæ indicia ab excrementis 58 à voce 59

Q

QVALIS sanguis, tale excrementum ac pilus 33
Qualitatum temperies in quibus obseruanda 99
Quando prior aut posterior cerebri pars offendatur 70
Quando prospiciendum ipsi virtuti: & quando ipsi occurrendum morbo 87
Quare ægri quidam locum non seruent 85
Quare humores citra hepar facilius per ventrem, supra autem per vrinam, purgentur 120
Quare leones, lupi, sola carne delectentur 53
Quare nonnulli mane sitiant 78
Quare aperto ore dormientes, oris siccitatem incurrant 58
Quare æstate omnem purgationem faciamus per superiora 119
Quæ sanitatem nostram violant specie ac numero eadem cum iis quæ ipsam conseruant: & quot sint 88
Quæstio medico indigna 99
Quemadmodum frigiditas prima causa pituitæ: ita humiditas secunda 58
Quid per corporis constitutionem intelligendum 7
Quidam nullo etiam assumpto cibo quare nausea, vomitu infestentur 75
Quorundam inuentio in componendis medicamentis in corpore inæquabiliter intemperato: & nostra 101
Quomodo per magnam fistulam parua vox elidatur 59

R

RATIO frequenter melius indicat ipso sensu 32
Raucedinis diuersæ causæ 61
Remedia pulcherrima aduersus obstructiones viscerum interiorum 123
Renum & vesicæ affectuum signa triplicia 76
Res præter naturam sex 89
Res præter naturam quando sanitatem conseruét & destruant 91
Rerum harum præter naturam moderatus vsus iuuat, immoderatus offendit. & modus vtendi in tribus consistit 91
Ridiculosum est in excrementis qualitates in 1. aut 2. ordine distinguere 98

S

SANGVIFICATIONIS vitium habetur ex vrina, & corporis habitu 73
Sanguinis generati imperfecta distributio vnde cognoscenda 74
Sanguinem non solùm mittimus aduersus plenitudinem, sed & morbi magnitudinem 112
Sanguis qui è venis excidit, difficile regurgitat 122
Sanguis vt spiritus subtilior in temperato, & biliosus temperato tenuior 26
Saniei qualitas & quantitas expendenda 116
Sapores, fœtores, soni præter naturam quid significent 83
Senectus simpliciter impediri nequit; sed retardari potest 131
Senum constitutio qui differat à constitutione conualescentium. 130
Senum præseruatio ibid.
Senum procuratio nequaquam vt conualescentium simplex 131
Serui intemperato corpore non facile corrigendi: deinde auaritiæ dediti: tertiò qui Reipub. præsunt 109
Signa triplicia 9
Signa alia triplicia ibid.
Signa neutra admodum varia 10
Signa corpora salubria distinguentia, & eiusmodi quatuor ibid.
Signa insalubrium corporum & neutrorum 16
Signa insalubrium corporum magis specialia 17
Signa neutrorum corporum magis specialia 64. 77
Signa neutra quare dicantur 77
Signa neutra etiam dicuntur salubria & insalubria ibid.
Signa neutra ab appetitu 77 ab accidentibus 81

Signa

Signa alia neutra ab appetitu 78
Signa supradicta neutra etiam in concoctione & excretione ibid.
Signa ab operationibus animalibus 81
Signa ex Venere; & ignaua, & supra modum alacris quid significet 81
Signa morborum triplicia 65
Signa futuræ ægritudinis ibid.
præsentis 66
Signa substantialia in distinguenda cerebri temp. locum non obtinent 20
Signa crystalloidis multitudinis aut breuitatis 40
Signa eiusdem puritatis aut impuritatis 41
Signa varia, capitis varios affectus demonstrantia 68
Signa affectus differentiam demonstrantia 68
Signa distinguentia affectum primarium à secundario ibid.
Signa critica duplicia 87
Signa salutem aut perniciem significantia duplicia 84
Signa morbi magnitudinem significantia varia 84
Signa virium imbecillitatem significantia non tam multa 85
Signa naturalis facultatis debilitatem significantia 86
Signa vitalis & animalis facultat. defectum demonstrantia 85
Similia corporis humidi ac sicci tutiora quam calidi aut frigidi 97
Similarium ac instrumentalium partium sanitas vnde 103
Sitis appetitus actu humidi 55
Sitis non semper ventriculi siccitatem sequitur 57
Sitis magna sæpe diuersas causas sequitur, sic & tussis & sanguinis eruptio 66
Sitis differentiæ ex ventriculi affectu, & aliorum viscerum 57
Socrates quare numquam à foro redierit lætior aut tristior 95
Solutio continuitatis 107
Solutionis continui, & primo vulnerum curatio 114
Solutio continui in neruo periculosissima: & eius curatio 116
Somnus ac vigilia 90
Somni scopus 98
Somni temperati descriptio 94
Somnus multis perturbatus insomniis quid significet 81
Somno mediocri contenti temperati: frigidi non: calidi ac sicci magis insomnes 35
Somnum longum qui admittant 36
Somnum quietissimum admittunt frigidi & humidi ibid.
Sordes & humores in vulneribus abstergendi 116
Spiritus, sicut sanguis, illustrior in temperato 15
Spiritus visiuus optimè comparatur radiis solaribus 39
Stupor sensuum priorem cerebri partem affectam indicat: motus imbecillitas posteriorem 67
Stultitia hic quæ dicatur 71
Suffusionis diuersio, & lapidis trãspositio, qui fiat 126

T

TARDIOREM concoctionem tardior sequitur excretio 75
Temperatura optima in omnibus modum seruat 92
Temperatura optima aliquando vitiatur 92
Temperatus felicissimus 27
Temperatura prior duobus modis mutari potest 101
Tempore excretionis vrinæ quare lapis maximè dolorẽ exerceat 82
Tenuis substantiæ medicamenta in affectibus internis conueniunt. 110
Traductio succi è ventriculo fit paulatim: purgatio affatim 111
Tussis quando sequitur membranas aut musculos affectos, maiore cum dolore est: quando pulmonem, maiore cum angustia 76

V

VENA, arteria, articulus ablatus restitui non potest 125
Veneno assumpto quæ resistant. 129
Venenum assumptum non statim interficit 129
Venenum impactum adurentia exigit 121
Veneris commoda ac incõmoda 95
Veneris exercendæ tempus opportunũ: & quæ ab ea cauenda 96
Veneris incommoda eius insolentiam sequentia 95

Veneris rarioris incommoda in viduis maxima ac periculosissima 95
Venerem qui minore damno admittant 96
Veneri qui nimium indulgent, eorum cerebrum exiguum & anhelitus foetidus 96
Venæ sectio statim fieri potest: purgatio non 110
Venæ sectio in omnibus febribus vtilis 113
Ventriculi indicia, eiusque operationes præcipuæ duæ 53
Ventriculi calidi, humidi, ac sicci signa 53
Ventriculi signa ab appetitu 53
Ventriculi secunda distinctio ex siti 54
Ventriculus quibus siccus, magis sitiunt: quibus frigidus, citius fament 54
Ventriculi naturalis temperaturæ signa, sicuti in sanis sumuntur ex appetitus differentia: ita & morbosæ in ægris 55
Ventriculi signa ex concoctione 56
Ventriculi calidi ac frigidi signa 56
Ventriculi signa plura ab appetitu quàm à concoctione ibid.
Ventriculi frigidi, ac hepatis simul calidi curatio 102
Ventriculi affectus indicia 74
Ventriculi affectus species, ex iis quæ euomuntur 75
Ventriculi affecti indicia ex deiectionibus ibid.
Ventriculum curant medicamenta in forma syrupi: hepar potiones 102
Ventriculi cum corde & cerebro maximus consensus, cum hepate mediocris 67
Victus aëris remedium 97
Victus semper vnus & idem tandem morbum infert 129
Vlcerum curatio 116 & omnia exsiccatione egent 115
Vnaquæque intemperies ad priorem temperiem reducenda 124
Vniuersi corporis moles qui curanda 127
Vocis aliæ differentiæ, ex quibus frigiditas ac caliditas pulmonis captanda 61
Vox grauis & acuta: ac discrimen vnicum inter magnam & grauem 61
Vocem quare ægri paruam non acutam edere possint 62
Vocem minorem mulieres viris quare edant 60
Vocem quare obscurè mutent mulieres & eunuchi 60
Vocem quare vituli grauiorem, tauri acutiorem edant 62
Vomitus quibus fiat 120
Vrina diluta quid significet: item biliosa 73
Vrina in senibus diluta: in pueris crassa 80
Vrinæ hypostasis omnium maximè perpendenda 80
Vrinæ insolitus color magis hepar suspectum reddit; sic & substantia mutata 79
Vrina pauca quid significet: item quando festinat aut tardat ibid.
Vrina super morbis renum & vesicæ 76
Vulnerum curatio 114 & quid vltimò in ea obseruandum 115
Vulnera neruorum quamuis parua, tamen periculosissima 116.

FINIS.

